3
2018
(157)

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

Cena 6,00 zł
(VAT=5%)

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

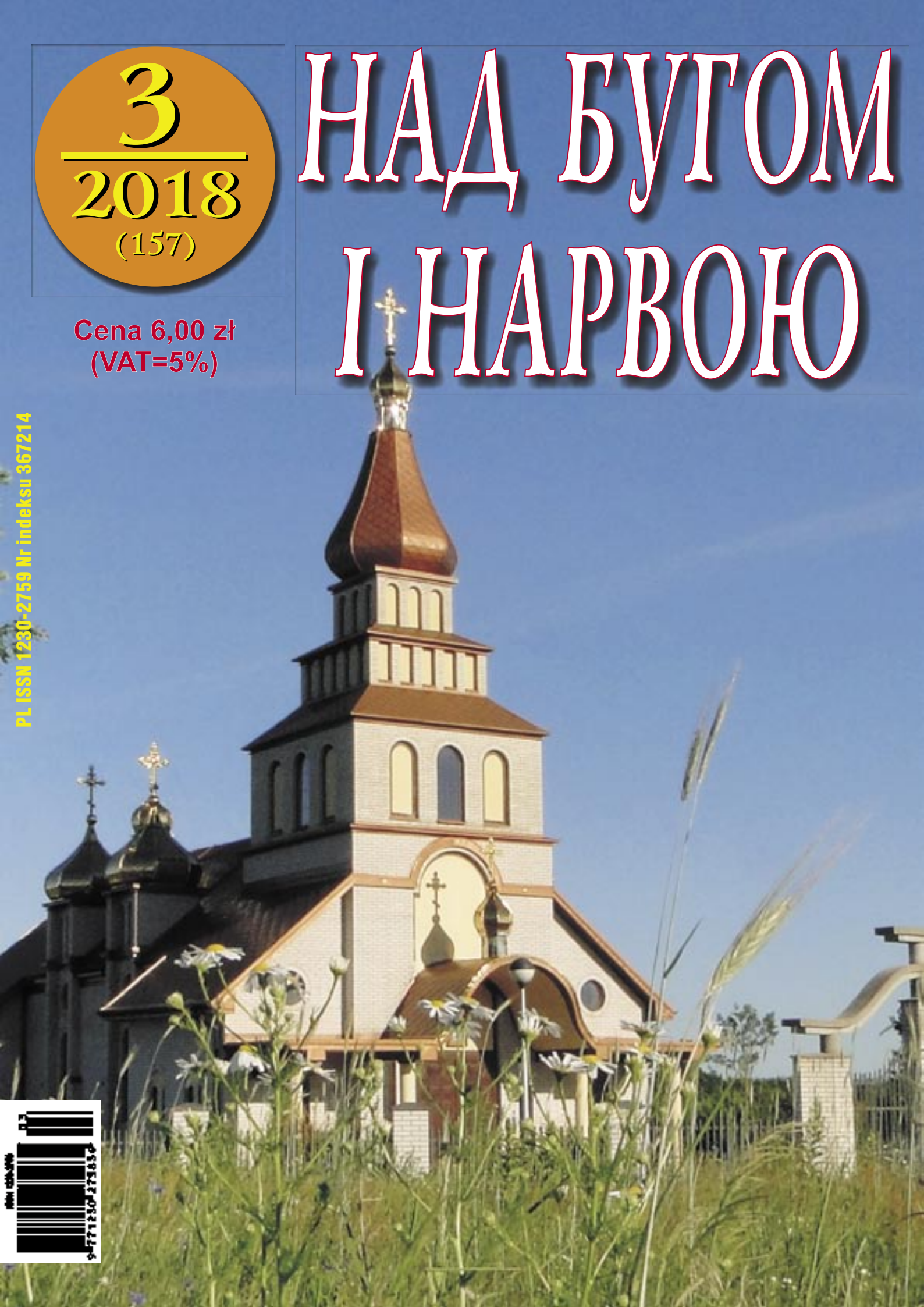

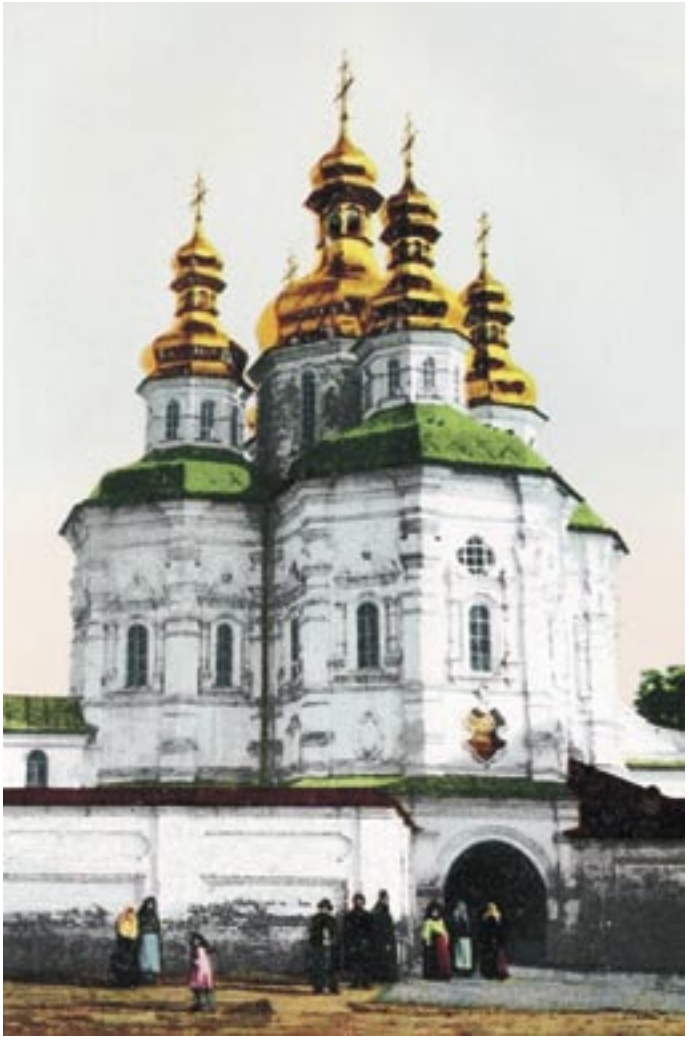

НАД БУГОМ І НАРВОЮ ✶ NAD BUHOM I NARWOJU

№ 3 (157) Травень – Червень 2018 ✶ Nr 3 (157) Maj – Czerwiec 2018

nadbuhom.pl e-mail: nadbuhom@nadbuhom.pl ul. Ogrodowa 13, skr. poczt. 77, 17-100 Bielsk Podlaski, tel. (+48)502565547

ЗМІСТ ✶ SPIS TREŚCI

Ю. Гаврилюк, *Дорогі пудляські* 2
(К), *«Українське слово 2018»* 3
(ред), *Про минуле 100-річчя Берестейського миру і майбутнє 1000-річчя Берестя* 4
С. Савчук, *Підляшшя співає!* 5
Результати XIV Конкурсу української пісні «З підляської криниці 2018» 7
Ю. Плєва, *Пришлі совєти і зробілі нам – колхоз!* 8
Загадкі преч наши – пудляські, записани поміж Риболами і Бугом 13
Як колісь у Збучиє жилось – повоєнни літа. З розказув Васіля Максим'юка 14
A. Stefaniuk, *Wspomnienia chłopca z akcji „Wisła"* 18
Г. Аркушин, *Мотолець Дмитьор і його словник* 21
J. Hawryluk, *Pomiędzy pradawną Słowiańszczyzną a Rusią Kijowską. Szkic o dawnym osadnictwie na podlaskim Pobużu* 23
Л. Лабович, *«Ми з тобою як риба з водою». Світ риб в українських говірках Підляшшя* 27
A. Kolańczuk, *Bojownicy o Ukraińską Republikę Ludową w polskiej nauce i kulturze* 29
Л. Лабович, *«Ой буде, буде ту"й буяронці…». Весільє в Черемсі-Селі* 32
Ю. Гаврилюк, *З «Хронологіону» 2017* 37
І. Киризюк, З циклу *«Нешлюбний букет»* 42
(К), *У більському Братстві – зустріч з поетами* 43
Л. Лабович, *З хроніки подій над Бугом і Нарвою* 44

НАША ОБКЛАДИНКА:

Стор. I: Церква св. Марії Магдалини та св. Мучеників Холмських і Підляських в селі Слохи-Аннопольські над Бугом (парафія св. Петра і Павла в Сім'ятичах), збудована і освячена у 2004-2014 роках. Фото Ю. Гаврилюка

Стор. II-III: Наші предки до початку Першої світової війни пішки ходили до Києва, щоб помолитись у Печерській Лаврі. Її тодішній образ показує альбом графік, 1912 року виготовлених у лаврській хромолітографії: 1. Церква св. Трійці над північною брамою Лаври. 2. Церква Всіх Святих над економічною брамою Лаври. 3. «Велика церква», тобто собор Успення Пресвятої Богородиці. 4. Вид на північну частину Києво-Печерської лаври з Успенським собором, дзвіницею і трапезною церквою. 5. Вид збоку Успенського собору на південну частину Лаври, де під землею знаходяться Ближчі і Дальші печери, в яких спочивають мощі Преподобних Отців Печерських.

Стор. IV: Весняна картина з села Кленики в гміні Чижі (Гайнівський повіт). Фото Ю. Гаврилюка

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою"

Видавець: Союз українців Підляшшя
ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Андрій Єкатеринчук, Людмила Лабович. **Співпрацівники редакції:** Іван Киризюк, Христина Костевич, Агнешка Парфінюк, Микола Рощенко, Славомир Савчук, Леокадія Саєвич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Річна передплата на території Польщі коштує 50,00 зл. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Банк. рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju"

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia
ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nacz.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz. **Współpracownicy redakcji:** Jan Kiryziuk, Krystyna Kościewicz, Agnieszka Parfieniuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje 50.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 8.50 zł). Roczna prenumerata zagraniczna – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Druk: Andare. Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-95 Warszawa. Nakład: 1600 egz.

Дорогі пудляські
Піщаниє й чорноземни
Сухіє й болотісти

Одни хребти ваши
Випещуют
Інши приходят
Їх доптаті

Й сьогодні
Як за Русі
Прокладаєтесь
В простор

Нанізани на вас
Дні^е... рокі...

Пуйті б з вамі
Вздовж часу
Якій прорі^е залі ви
Ходою своєю
Пригадаті
Прослідіті самому
Народу життє
Безперервне

Пудляські дорогі
Пуд сонцьом
Мі^е сецьом
І зорамі

Прокладьони
Од праотчих слідуов
До нуог наших...

1988 – 2018

«Українське слово 2018»

У Більську, в будинку культури, 25 квітня проходив Воєводський декламаторський конкурс «Українське слово 2018». Організатором заходу були Союз українців Підляшшя та Більський будинок культури, а відбувся він завдяки дотації Міністра внутрішніх справ та адміністрації при фінансовій підтримці Бургомістра міста Більськ Підляський. Декламаторів оцінювала комісія, до якої складу входили Іван Бакунович, Іван Киризюк та Єлизавета Нелипинська.

Участь у конкурсі взяло 78 учнів, які декламували вірші українською мовою – поетів з України, а також з Підляшшя, зокрема, вірші Івана Ігнатюка, Євгенії Жабинської та Івана Киризюка.

В першій категорії – діти з дитячих садочків – найкраще декламували Бартек Дем'янюк і Бартек Ульянов – перше місце, Клавдія Волосік – друге місце і Вікторія Гаврилюк – третє місце. Поля Филимонюк, Вікторія Романюк, Оксана Шумиковська та Емілія Собчак отримали вирізення.

У категорії, що охоплювала I – III класи початкової школи, найкращі місця отримали: Михайло Василюк – перше місце, Патриція Шидловська і Марія Сливка – друге місце, Зузанна Савицька і Мая Єрмаловська – третє місце. Вирізнення отримала Мартина Федорук.

З класів IV – VI початкових шкіл перемогли Мальвина Волосік – перше місце, Габріела Кондратюк і Павло Туровський – друге місце та Маргарита Висоцька й Іван Данилюк – третє місце.

В останній віковій категорії, в якій змагались учні з VII класів початкових шкіл та з гімназій (класи II-III), перше місце отримали Дарія Рута і Лаура Мхітаріан, друге місце – Роксана Шатилович і Агата Степанюк, третє місце – Гарбріела Якубович, Домініка Гапунович та Марія Яким'юк. Жюрі вирізнило також Анджеліку Назарук та Діану Мхітаріан.

Декламатори отримали дипломи і речові нагороди. Особисто дякував їм бургомістр міста Більськ Ярослав Боровський.

Глядачами були батьки дітей, бабусі та дідусі, а також мешканці м. Більськ. Належить, зокрема, велика подяка вчителям, які приготували дітей до конкурсу.

(К)

Фото Архів СУП

Про минуле 100-річчя Берестейського миру і майбутнє 1000-річчя Берестя

Від грудня 2016 року в просторах Інтернету діє україномовний сайт «ПроСВІТ» (адреса: prosvit.org), над якого наповненням цікавим змістом та систематичним оновлюванням наполегливо працює група молодих українців-берестян, як з самого Берестя, так і Пинська. Ресурс подає багату щоденну інформацію, що відноситься перш за все українськомовної території Берестейської області та суміжних районів України і Польщі – заголовки окремих блоків це «Новини», «Події», «Культура», «На здоров'я», «Блоги», «Оголошення», «Фото».

З новин про події перших місяців поточного року цікавий перш за все допис Віктора Місіюка про міжнародну науково-практичну конференцію «Берестейський мир», яка відбулися 8 лютого 2018 р. з нагоди 100-річчя підписання Берестейського миру. У заході взяли участь історики, мистецтвознавці, нумізмати, краєзнавці з Білорусі і України, яких гостинно приймали Берестейська центральна міська бібліотека і історико-меморіальний музей «Садиба в Скоках». Консул-керівник берестейського консульства України Анатолій Діденко, який з вітальним словом виступив на початку конференції, наголосив на важливості Берестейського миру для становлення української дипломатії. В ході конференції вперше публічно представлено фрагменти з щоденника принца Людовика Баварського, які присвячені підписанню миру між Україною і Четверним союзом, також вперше була озвучена, зроблена командувачем східного фронту, оцінка демаршу Троцького про оголошення демобілізації російської армії без завершення війни. Окремі дослідники торкнулися питань політичної боротьби між лівими партіями колишньої Російської імперії,

Одна з груп учасників берестейської великодньої толоки «Ясні очі», якої метою є впорядкування поховань українських політичних діячів та ветеранів Армії УНР, що поховані на Тришинських могилках у Бересті (квітень 2018)

яка проявилась також під час переговорів у Бересті, білорусько-українських взаємин, звернено увагу на те, що Берестейський мир порівняно мало досліджений білоруськими істориками, тільки окремі з них виходять поза історіографічні стереотипи і штампи, які пов'язані ще з підходами марксистської історіографії. Піднята була важлива тема встановлення місць проведення переговорів та підписання угод на території Берестя і околиці та розміщення в них відповідних меморіальних дошок і туристичної інформації. Матеріали конференції мають бути опубліковані окремим виданням.

У березні 2018 р. Міністерство освіти Республіки Білорусь затвердило навчальну програму факультативних занять «Українська мова» для V-IX класів закладів загальної середньої освіти з білоруською та російською мовами навчання і виховання – зацікавлені особи можуть звертатися до директорів білоруських загальноосвітніх навчальних закладів з метою організації уроків української мови. Отже, тепер українці Білорусі (як і поляки, литовці, євреї), мають реальну можливість реалізувати право на вивчення рідної мови на рівні початкової і базової школи.

26 квітня Берестя відвідав посол України в Республіці Білорусь Ігор Кизим, який взяв участь у III-му Міжнародному Форумі – виставці ділових контактів «Берестя-2018». Провів він також зустрічі з представниками української громади міста, зокрема з керівником товариства «Берегиня» Віктором Місіюком. В центрі розмови з громадою були 120-річчя поета Дмитра Фальківського, плани діяльності громадської організації «Український інститут», затвердження Міністерством освіти першої частини програми вивчення української мови. Під час візиту Посол поклав квіти до пам'ятника Тарасу Шевченку.

Закінчення на 20 стор.

Підляшшя співає!

За нами XIV Конкурс української пісні «З підляської криниці». 13 травня на сцені Більського будинку культури виступило близько 70-ти виконавців, серед яких були фольклорні та вокально-інструментальні ансамблі, хор, дуети та терцети, а також солісти. В змаганнях за найкращі місця взяли участь співачки та співаки з цілого Підляського воєводства, а також гості з України. Конкурс, вже традиційно, починали наймолодші – ансамбль «Сонечко» з Дитячого садочка «Лісова поляна» в Більську. Під час триваючого кілька годин пісенного марафону на сцені зустрілись представники різних поколінь співаючих підляшуків.

Один з цьогорічних дебютантів – гайнівський колектив «Давид Шимчук Бенд», який заспівав адекватну до весняної травневої пори пісню «Зелене листя, білі каштани»

– *Тішить це, що були нові ансамблі, дитячі і дорослі* – говорить організаторка конкурсу, секретар Союзу українців Підляшшя Єлизавета Томчук. – *І очевидно ті, які кожного року приїжджають з тих самих осередків культури. Тішить також різноманіття жанрів, бо є і хор, і автентичний фольклор, а також опрацьований фольклор, сучасна пісня. Основна проблема є для членів журі, щоб з увагою переслухати кілька десятків виконавців, так само підходячи до цих, які співали на початку і до цих, котрі виступали після декількох годин – під кінець.*

«Незабудки» з Нурця Станції діють вже майже десять літ, зараз в колективі співає шість жінок. У Більську заспівали відому всім пісню «Випрягайте хлопці кони».

– *То така старовинна пісня* – говорить одна з учасниць ансамблю. – *Наші діди ще її співали. Моя тітка, якій вісімдесят років, коли я їй сказала, що їдемо виступати до Більська, запитала – яку пісню будете співати? Я відказала, що «Випрягайте хлопці кони», а вона каже – О, то ще з моїх молодих літ пісня!*

Колектив «Криниця» з Радивилівки, що в гміні Мельник, приїхав до Більська тиждень по тому, як в їх селі відбувалась цікава подія. В рамках XII Фестивалю Мельницького короваю пройшов там «Аграрний коровай», зв'язаний з днем св. Юрія Переможця.

– *Намагаємось зберігати свою традицію* – говорить Ольга Погребняк з колективу з Радивилівки. – *Знає її наше покоління, бо вже з молоддю то різно буває. Колись, як ще пам'ятаю з дитинства, то Радивилівка була дуже розспіваним селом. Кожного вечора було чути пісні – що лавочка, то люди і спів. Голоси розбігалися. Три кілометри далі – в іншому селі, ще наших було чути. Так було багато дядьків і тіток, які співали. Ми, діти, тільки бігали, нас не допускали до того. А тепер вже цього нема. Вже лише у світлиці співаємо і коли є наші імпрези, яких маємо три в році.*

Іншим колективом з гміни Мельник, який вже від декількох років постійно виступає на конкурсі, є «Вереси» з Вилінова. Творять його жінки – представниці старшого покоління, для яких часто участь у колективі це спосіб на подолання почуття самотності.

– *Збираємось раз у тижню і співаємо* – кажуть Валентина Якім'юк і Ольга Максим'юк. – *Вибираємо які хочем пісні і так проходить нам час. Зайдеш на репетицію, то завжди веселіше. Мені ж понад 80 літ, але я задоволена, бо в товаристві, просто – знаю, що живу.*

З дуже традиційним репертуаром виступила Катерина Тихонюк зі Збуча, яка заспівала веснянку.

– *Я на конкурсах виступаю завжди зі старовинними маминими піснями, бо теперішні хай молодь співає, а ми співаємо колишні, щоб їх не забува-*

Для виконавців та їхніх родичів і друзів конкурс це день емоцій, для журі – важкої та відповідальної роботи

ли. Щоб десь далій записали, в якихось архівах, колись придадуться молодим – говорить учасниця конкурсу зі Збуча.

Її слова про потребу архівізації традиційної пісенної культури підтверджує виступ Олі і Паулі Корнилюк, які на конкурсі також заспівали «по-давньому» в манері білого співу. Як згадують сестри – беруть участь у конкурсі від малого, починали будучи ще учасницями ансамблю «Ранок». Що цікаво, традиційну пісню, яку презентували на конкурсі, знайшли за допомогою Інтернету.

– *Якісь бабці її співали, ми підхопили і з сестрою вдома вчились. А співати традиційно, як і взагалі співати, навчились в «Ранку», пані Еля нас навчила* – говорять молоді учасниці «З підляської криниці».

Марта Гредель-Іванюк привезла до Більська дівчат зі Студії естрадної пісні, яка діє при Гайнівському будинкові культури, та колектив «Анімато» з Нарви. Учасниці та колективи, котрі співають в гайнівській студії, не один раз вже були лауреатами «З підляської криниці», здобуваючи навіть Гран Прі конкурсу, а ансамбль з Нарви це дебютанти.

– *Вишукую тепер нескладні, але популярні твори і намагаюсь зробити щось свого, наприклад аранжацію лише на фортепіано в супроводі – тоді пісня набирає нового обличчя* – говорить Марта Гредель-Іванюк.

Якщо йдеться про дівчаток з ансамблю «Анімато», то Агата Смоктунович – директор Нарвянського осередку культури, при якому діє колектив, в'яже з ними велику надію на збереження пісенної традиції, адже окрім фольклорного ансамблю «Подляшанкі», це практично єдиний в гміні колектив. Діє він щойно від п'яти місяців, але є надія, що буде постійним учасником конкурсу в майбутньому.

Іншим дебютантом був гайнівський колектив «Давид Шимчук Бенд». Це молодіжний фольк-гурт з Гайнівки, який співає по-білоруськи, українськи, російськи, а також польськи.

– *Існуємо від 2015 року* – говорить засновник ансамблю Давид Шимчук, – *Маємо досить різноманітний репертуар, тому що граємо на різних імпрезах і мусимо мати різні варіанти цих пісень. Маємо також декілька незвичних для цього жанру музики інструментів, таких як кларнет чи кахон, який заступає нам перкусію. Опрацьовуємо ці твори досить легко – збираємося просто на репетиціях, імпровізуємо і з цих імпровізацій виходить щось, що для прикладу заграли на цьому конкурсі.*

Постійним учасником конкурсу є фольклорний колектив «Чижов'яни» з Чижів. В цьому році його учасники виступали на сцені тричі – вперше повним складом, а потім окремо – група жіноча і чоловіча.

– *Намагаємось підготувати пісень, котрих не виконують інші колективи, щоб не повторялися* – говорить учасник ансамблю Ярослав Бількевич. – *З нашими наступниками то важка тема, тому що раз хтось є, а потім вже його немає, бо молоді роз'їжджаються по світу. І люди не такі охочі, бо то треба присвятити час на репетиції, а декотрі думають, що то таке просте – вийшов і заспівав. Однак пісні перетривають, бо люди їх люблять, вони мелодійні, а вже з мовою гірше.*

Володимир Рева з Рівного, інструктор підляських ансамблів, виступав на конкурсних прослуханнях в Більському будинкові культури декілька разів. Вперше на конкурсі показався підготовлений ним молодіжний ансамбль з Орлі «Фермата», а з орлянським ансамблем народної пісні «Вервочки» виступав тут не один вже раз. Володимир Рева приготував також до виступу солістку Наталю Селевесюк. В цьому році приїхав він з колегою з Рівного Наталею Музичук, котра співала в його рівненському ансамблі, а в Більську вони виступили як дует «Ожини».

– *Тішить, що на цей конкурс приїжджає багато колективів – є і малі форми, і солісти, бачу, що є і нові колективи* – говорить інструктор з Рівного.

Журі конкурсу «З підляської криниці» мало нелегке завдання, щоб з-поміж кількадесяти учасників вибрати найкращих в окремих номінаціях. Його члени, Юрій і Алла Ковальчуки та Борис Бунь з вибором справились. Лауреати конкурсу виступили на гала-концерті, котрий відбувся 26 травня в Більську. Переможці виступали на сцені перед Управою Міста, а сам концерт був однією зі складових Днів Більська. Вже стало традицією, що в липні найкращі виконавці виступають також перед багатотисячною публікою на фольклорному святі «На Івана, на Купала» в Дубичах-Церковних.

Славомир САВЧУК
Польське Радіо Білосток
Фото Ю. Гаврилюка

«Вервочки» і «Стебло» – перше місце серед ансамблів у категорії виконавців опрацьованого фольклору. На сторінці поряд: Переможці конкурсу спільно виконують пісню «Червона рута» на завершення гала-концерту під час Днів Більська

Результати XIV Конкурсу української пісні З ПІДЛЯСЬКОЇ КРИНИЦІ 2018

ФОЛЬКЛОР

Середня вікова категорія

І місце – Дівчатка з шостого класу

Старша вікова категорія

Соло
І місце – Катерина Тихонюк
ІІ місце – Лідія Тимошук

Малі форми
ІІ місце – Ансамбль СУСІДКИ
ІІІ місце – Дует Олександра та Пауля Корнилюк
IV місце – Ілона Нестерович, Габріела Маєвська, Єлизавета Супронюк

Ансамблі
І місце – ГІЛОЧКА
І місце – РОДИНА
ІІ місце – Фольклорна група ансамблю РАНОК
ІІ місце – ДОБРИНА
ІІІ місце – ВЕРЕСИ

ОПРАЦЬОВАНИЙ ФОЛЬКЛОР

Молодша вікова категорія

Соло
ІІ місце – Анастасія Шеремета

Старша вікова категорія

Соло
І місце – Домініка Благушевська
ІІ місце – Наталія Селевесюк
ІІІ місце – Олександра Романюк

Малі форми
І місце – Вокальний дует у складі Наталії Музичук та Володимира Реви

Ансамблі
І місце – ВЕРВОЧКИ
І місце – СТЕБЛО
І місце – ЧИЖОВ'ЯНИ
ІІ місце – ЛУНА
ІІ місце – МІКРОН
ІІ місце – Жіноча група ансамблю МІКРОН
ІІІ місце – Жіноча група ансамблю ЧИЖОВ'ЯНИ
ІІІ місце – НОВИНА

Вокально – інструментальні ансамблі
І місце – ДАВИД ШИМЧУК БЕНД

Академічні хори
І місце – Жіночий хор ВОСКЛІКНОВІННЯ

ЕСТРАДА

Молодша вікова категорія

Соло
І місце – Емілія Королько
ІІ місце – Мая Єрмаловська
ІІІ місце – Марина Місіюк
ІІІ місце – Олександра Волчик

Малі форми
ІІ місце – Дует Олександра Касперук та Патриція Шидловська
ІІІ місце – Дует Олександра Осип'юк та Вікторія Корнилюк

Ансамблі
І місце – АНІМАТО
ІІ місце – ДОМІНО
ІІ місце – СОНЕЧКО
ІІІ місце – РАНКОВІ ДІВЧАТКА
ІІІ місце – КАЛИНА
ІІІ місце – КВІТОЧКИ

Середня вікова категорія

Соло
І місце – Юлія Єрмаловська
ІІ місце – Вікторія Козловська
ІІІ місце – Вікторія Гаць
ІІІ місце – Софія Филип'юк

Малі форми
ІІ місце – Тріо Юлія Доброчинська, Олександра Пєкутін, Дарія Рута
ІІІ місце – Дует Домініка Гапунович та Анастасія Вишенко

Ансамблі
ІІ місце – ФЕРМАТА
ІІ місце – РАНОК
ІІІ місце – Квартет Домініка Бобер, Наталія Красовська, Естера Тихонюк та Олександра Степанюк

Старша вікова категорія

Соло
І місце – Марлена Бєглюк
І місце – Маґдалена Творковська
ІІ місце – Марія Мартинюк
ІІ місце – Ізабела Карчевська
ІІІ місце – Вероніка Пташинська

Ансамблі
І місце – ФАРТ
ІІ місце – НА ЩАСТЯ

Конкурс був зорганізований Союзом українців Підляшшя при допомозі Більського будинку культури, завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації, а також фінансовій підтримці Маршалка Підляського воєводства і Бургомістра міста Більськ-Підляський.

Пришлі совіᵉти і зробілі нам – колхоз!

Pryszli sowiᵉty i zrobili nam – kołchoz!

Перши раз про колхоз в нашум селіᵉ вчулі ще за санацийної Пуольщи. Бивало, што про колхози говорилі тогди комуністи. В сусіᵉднюм селіᵉ, которе якось там звалось, а у нас звалі його Кітайом, била комуністична ячейка і тиє ж комуністи часом приносілі нам газети од совіᵉтув, в которих пісалі, як то добре житі в колхозі. У нас в тоє не вельмі віᵉрилі, бо ніхто з тих кітайськіх комуністув колхозу ніколі і не бачив. Ну і якже ж віᵉриті тим кітайцям. Господариᵉ з їх слабиє, землі мают мало, а оно діті мнужиᵉнь біᵉгає у їх по гуліці, так як в правдівум Кітаю.

В нашум селіᵉ оно Іван Ригорув лічив себе комуністом, але якій з його комуніст, колі міᵉв вуон веліку господарку, парубка, а і склєп одкрив, в якуом продавав гориᵉлку. Вуон про колхоз говорив оно одне – казав, што всіᵉ баби в колхозі вспуольни. Бивало, што святом поприходят до Іванового склєпу мужчини з нашого села, куп'ят на вусьмйох пувлітра гориᵉлкі, вип'ют по кілішку і ведут розговори, як то є з тимі бабамі в колхозі. Ну бо як то, як вони вспуольни, то чи всіᵉ баби живут в однуой хаті і їх можна випозичиті на нуоч, а як треба попрататі в хаті, то і на день чи два? А може штотиждень у каждого колхозніка міняється жуонка? А што тогди з дітьмі, чи вони ідут за бабою з хати до хати, чи може міняється оно баба, а діᵉті ціᵉли час в туой самуй хаті? Ну і як послі дойті, чиїᵉ тиє діᵉті? Так і не дойшлі, як то є з тимі бабамі і дітьмі в колхозі, але хоч било про што поговориті.

Perszy raz pro kołchoz w naszum seliᵉ wczuli szcze za sanacyjnoji Puolszczy. Bywało, szto pro kołchozy howoryli tohdy komunisty. W susiᵉdnium seliᵉ, kotore jakoś tam zwałoś, a u nas zwali joho Kitajom, była komunistyczna jaczejka i tyje ż komunisty czasom prynosili nam hazety od sowiᵉtuw, w kotorych pisali, jak to dobre żyti w kołchozi. U nas w toje ne welmi wiᵉryli, bo nichto z tych kitajśkich komunistuw kołchozu nikoli i ne baczyw. Nu i jakże ż wiᵉryti tym kitajciam. Hospodaryᵉ z jich słabyje, zemliᵉ majut mało, a ono diti mnużyᵉń biᵉhaje u jich po hulici, tak jak w prawdiwum Kitaju.

W naszum seliᵉ ono Iwan Ryhoruw liczyw sebe komunistom, ale jakij z joho komunist, koli miᵉw wuon weliku hospodarku, parubka, a i sklep odkryw, w jakuom prodawaw horyᵉłku. Wuon pro kołchoz howoryw ono odne – kazaw, szto wsiᵉ baby w kołchozi wspuolny. Bywało, szto swjatom poprychodiat do Iwanowoho sklepu mużczyny z naszoho seła, kupjat na wuśmjoch puwlitra horyᵉłki, wypjut po kiliszku i wedut rozhowory, jak to je z tymi babami w kołchozi. Nu bo jak to, jak wony wspuolny, to czy wsiᵉ baby żywut w odnuoj chati i jich można wypozyczyti na nuocz, a jak treba popratati w chati, to i na deń czy dwa? A może sztotyżdeń u każdoho kołchoznika miniajet'sia żuonka? A szto tohdy z dit'mi, czy wony idut za baboju z chaty do chaty, czy może miniajet'sia ono baba, a diᵉti ciᵉły czas w tuoj samuj chati? Nu i jak posli dojti, czyjiᵉ tyje diᵉti? Tak i ne dojszli, jak to je z tymi babami i dit'mi w kołchozi, ale chocz było pro szto pohoworyti.

Совіᵉтські пропагандови плякат 1930-х.
Sowiᵉtśki propahandowy plakat 1930-ch.

Piszemo j czytajemo po-ukrajinśkomu – to znaczyt po-naszomu

Всьо начало вияснятіся в тридцеть дев'ятум році, колі началась вуйна. Спочатку пришлі до нашого села ніᵉмці, помиліся в риᵉчці, напоїлі своїᵉ велізарни бельґійські коні і одийшлі. Зараз за їмі прийшлі совіᵉти. Коні билі у їх якієсь слабенькі, самоходи з дерев'янимі кабінами, а мундури у солдатув брудни і подерти. Не такої обдертої армії сподівалісь кітайські комуністи. По селах совіᵉтські комісари збіралі люді і говорилі, што настав кунець панської Пуольщи і тепер зачнем ми лєпі житі. Про вспуольни баби покуоль што ніхто і не говорив. Іван Ригорув, комуніст з нашого села, не дождав того комуністичного раю. Совіᵉти, як оно прийшлі до села, забралі з Іванового склєпу всю гориᵉлку і так понапіваліся, што один другого по п'яному ранів багнетом. Командіри сказалі, што то віна Івана і вивезлі нашого сільського комуніста з ціᵉлою сімйою в Сибір. Одтуоль началі ми боятіся нової власті.

Спочатку немало люді хотіᵉло запісатіся в колхоз, алє колі совіᵉти сказалі, што як хто хоче в юом биті, то треба оддаті туди всю землю і добиток, охочих осталось совсіᵉм мало. Вийшло, што колхознікамі осталісь парубкі, якіє не міᵉлі земліᵉ, кількох п'яніцюв і штири вдовіці. Не такіх люді ждалі совіᵉти в їхнюм колхозі, алє што ж робіті. Серед колхознікув треба било вибраті предсєдатєля, найважніᵉйшого чоловіᵉка в колхозі. Совіᵉтському комісарові, што приїᵉхав на вибори, сподобався Фанас Кузьмуов. Фанас притакував все комісарові, бів йому браво і дівівся в його як розмоляна баба в ікону в церкві. Тоє, што Фанас не вміᵉв читаті й пісаті, ну і бив трохі дурновати, комісарові не перешкоджало, а і колхознікам било всьо ровно. І такім способом дурновати Фанас стався найважніᵉйшим чоловіᵉком в нашум селіᵉ.

Колхознікі билі біᵉдни, то і в колхоз попало мало землі, не било на чуом господароваті. Тогди помуог комісар. Сказав, што вся церковна земля є тепер колхозна, а половіна плєбанії буде одсюоль колхозним клюбом. Батюшка і словом не одозвався, добре знав, што могут зробіті комуністи. Мужчини з нашого села тоже сідіᵉлі тіхо. Віᵉдалі, што сталось з Іваном Ригоровим, котори хоч лічив себе комуністом, всьо такі попав у Сибір. Оно баби штось там бормоталі комісарові про церкву і батюшку, алє той і слухаті їх не хотіᵉв, забрався і поїᵉхав.

Колі пришла весна, треба било ораті і сіᵉяті. Вдовіці, котори билі в колхозі, зразу сказалі, што вони ораті не будут, бо то не є бабська робота. Мужчинам колхознікам тоже не вельмі хотіᵉлося братіся до роботи, а зрештою, чим тут ораті, як у парубкув не било ні коня, ні плуга, а у інших колхознікув, котори за гориᵉлкою сві᷊та не бачилі, коні билі слабиє. Предсєдатєль Фанас зачав сам ораті, думав што за їм пуойдут інши, а колі тоє не сталося, кінув роботу і так перши руок колхозне полє било не обсіᵉяне.

Прийшов час жнів, всіᵉ господариᵉ косят своє збуоже. Колхознікі тим часом оддихают, бо нема чого косіті. Ціᵉле село сміється з колхозу. Розсердівся дурновати Фанас, поїᵉхав до комісара. Комісарові то не новіна, добре знав, што треба зробіті. Колі вже господариᵉ звезлі збуоже до клунюов, приїᵉхав з кількома літрамі гориᵉлкі, попів добре з колхознікамі і тогди колхознікі началі своїᵉ жніва. Ходілі

Wsio naczało wyjasniatisia w trydcet' dewjatum roci, koli naczałaś wujna. Spoczatku pryszli do naszoho seła niᵉmci, pomylisia w ryᵉczci, napojili swojiᵉ welizarny belgijśki koni i odyjszli. Zaraz za jimi pryjszli sowiᵉty. Koni byli u jich jakijeś słabeńki, samochody z derewjanymi kabinami, a mundury u sołdatuw brudny i poderty. Ne takoji obdertoji armiji spodiwaliś kitajśki komunisty. Po sełach sowiᵉtśki komisary zbirali ludi i howoryli, szto nastaw kuneć pańskoji Puolszczy i teper zacznem my lepi żyti. Pro wspuolny baby pokuol szto nichto i ne howoryw. Iwan Ryhoruw, komunist z naszoho seła, ne dożdaw toho komunistycznoho raju. Sowiᵉty, jak ono pryjszli do seła, zabrali z Iwanowoho sklepu wsiu horyᵉłku i tak ponapiwalisia, szto odin druhoho po pjanomu raniw bahnetom. Komandiry skazali, szto to wina Iwana i wywezli naszoho silśkoho komunista z ciᵉłoju simjoju w Sybir. Odtuol naczali my bojatisia nowoji własti.

Spoczatku nemało ludi chotiᵉło zapisatisia w kołchoz, ale koli sowiᵉty skazali, szto jak chto chocze w juom byti, to treba oddati tudy wsiu zemlu i dobytok, ochoczych ostałoś sowsiᵉm mało. Wyjszło, szto kołchoznikami ostaliś parubki, jakije ne miᵉli zemliᵉ, kilkoch pjaniciuw i sztyry wdowici. Ne takich ludi żdali sowiᵉty w jichnium kołchozi, ale szto ż robiti. Sered kołchoznikuw treba było wybrati predsiedatiela, najważniᵉjszoho czołowiᵉka w kołchozi. Sowiᵉtśkomu komisarowi, szto pryjiᵉchaw na wybory, spodobawsia Fanas Kuźmuow. Fanas prytakuwaw wse komisarowi, biw jomu brawo i diwiwsia w joho jak rozmolana baba w ikonu w cerkwi. Toje, szto Fanas ne wmiᵉw czytati j pisati, nu i byw trochi durnowaty, komisarowi ne pereszkodżało, a i kołchoznikam było wsio rowno. I takim sposobom durnowaty Fanas stawsia najważniᵉjszym czołowiᵉkom w naszum seliᵉ.

Kołchozniki byli biᵉdny, to i w kołchoz popało mało zemliᵉ, ne było na czuom hospodarowati. Tohdy pomuoh komisar. Skazaw, szto wsia cerkowna zemla je teper kołchozna, a połowina plebaniji bude odsiuol kołchoznym klubom. Batiuszka i słowom ne odozwawsia, dobre znaw, szto mohut zrobiti komunisty. Mużczyny z naszoho seła toże sidiᵉli ticho. Wiᵉdali, szto stałoś z Iwanom Ryhorowym, kotory chocz liczyw sebe komunistom, wsio taki popaw u Sybir. Ono baby sztoś tam bormotali komisarowi pro cerkwu i batiuszku, ale toj i słuchati jich ne chotiᵉw, zabrawsia i pojiᵉchaw.

Koli pryszła wesna, treba było orati i siᵉjati. Wdowici, kotory byli w kołchozi, zrazu skazali, szto wony orati ne budut, bo to ne je babśka robota. Mużczynam kołchoznikam toże ne welmi chotiᵉłosia bratisia do roboty, a zresztoju, czym tut orati, jak u parubkuw ne było ni konia, ni płuha, a u inszych kołchoznikuw, kotory za horyᵉłkoju swiᵉta ne baczyli, koni byli słabyje. Predsiedatiel Fanas zaczaw sam orati, dumaw szto za jim puojdut inszy, a koli toje ne stałosia, kinuw robotu i tak perszy ruok kołchozne pole było ne obsiᵉjane.

Pryjszow czas żniw, wsiᵉ hospodaryᵉ kosiat swoje zbuoże. Kołchozniki tym czasom oddychajut, bo nema czoho kositi. Ciᵉłe seło smijet'sia z kołchozu. Rozserdiwsia durnowaty Fanas, pojiᵉchaw do komisara. Komisarowi to ne nowina, dobre znaw, szto treba zrobiti. Koli wże hospodaryᵉ zwezli zbuoże do kłuniuow, pryjiᵉchaw z kilkoma litrami horyᵉłki, popiw dobre z kołchoznikami i tohdy kołchozniki naczali swojiᵉ żniwa. Cho-

по селіᵉ од клуні до клуні і каждому господарові назначалі, куолько снопуов жита треба оддаті до колхозу. Ніхто не одважився биті протів. Сподобаліся Фанасові такіє жніва, робота льогка, а збуоже є. Всьо однак до часу. Через пара дьон, вечером, хтось в селіᵉ накінув Фанасові мішок на голов і порадочно його побів. Одхотіᵉлось Фанасові колхозу, подумав што лєпі буде, як вуон запішеться до міліциї. Так і зробів. Одсюоль без пістолєта нігде і не показувався. Міліциянт мусіт бив з його слабий, бо через кілька міᵉсецюв забралі його в Червону армію, де вуон і пропав.

Не стало в нашум колхозі предсєдатєля. Тепер ніхто з колхознікув не хотіᵉв биті на міᵉсці Фанаса. Для совіᵉтської власті то не било нічого нового. В інших селах било так само. І тогди приїᵉхав з Росії до нашого села нови предсєдатєль, настоящий комуніст. Іван Фйодоров, якого звалі в селіᵉ просто Ваня, бив досюоль робочим у фабриці за Уралом. Скуончив за один міᵉсець якійсь курс для предсєдатєлюв колхоза і появівся у нас. Покуоль вуон до нас приїᵉхав, думав што тут є страшна біда. Йому на курсі сказалі, што пуольські пани нам на селах всьо забіралі і у нас голод чуть не такій, як голодомор в Україні. Взяв Ваня з собою мішечок картофель, троху солоніни, коб міᵉті што їᵉсті, як уже доїᵉде на міᵉсцє і так проїᵉхавши пув Росії, доїᵉхав вуон до Біᵉльська, а послі вуйськовим самоходом привезлі його до нашого села.

Бив то час Руздвяних свят. Хоч на штодень біᵉдно жилі люде в нашум селіᵉ, то все такі на Руздво кажди накладав на себе ліᵉпши одяг, а на святочних столах і кувбаса, і шинка била. Наши господариᵉ, як зобачилі молодого предсєдатєля, началі його до себе запрошуваті. І так од Руздва до Трох Круолюв ходів Ванька од хати до хати. Сподобалось Вані у нас, добри люде далі порадочно поїᵉсті і попіті, а і дівченята у нас гожи. Сподобалась йому дочка найбогатшого господара, чорноока Манька Трохімова. Висока діᵉвчина на свято одягалась у вишивану сорочку і гафтовани кожух. Дівівся, дівівся Ваня і не муог надівітіся. Чогось такого вуон у себе за Уралом і не бачив. Дівченята там тоже небридкі, алє коб так одягатіся? Ваня думав, што куфайка, ну часом довгі саян хватіт, а тут штось такоє. І то де, в панськуй Пуольщи, де оно біда і голод – як йому говорилі на курсі.

По правді, то може голоду у нас і не било, алє богатства тоже не било. От, тяжко ми робілі од раня до ночи і якось там жилі, раз лєпі, раз гуорш. Ваня добре до нас попав, на Руздвяни свята, а ми в селіᵉ в той час жилі чуть не по-панську. Кажди господар старався угостіті його добре, з предсєдатєльом колхоза лєпі в згоді житі. Ваня через той святочни час і забив, пошто вуон тут приїᵉхав.

Про тоє, што в нашум селіᵉ робіться з предсєдатєльом, дознався комісар з Біᵉльська. Поклікав Ваню до себе. Розговуор бив короткі. Як Ваня на займеться колхозом, то хутко поїᵉде закладаті нови колхоз – на Сибіри. То вже не жарти. Злякався молодий предсєдатєль, приганув собіᵉ курс і комуністични ідеї. Зразу зобрав колхознікув з нашого села. Прийшлі всіᵉ баби і кількох мужчин, некотори п'яни. Баби началі нарикаті, як то їм кєпсько живеться і сказалі, што треба било б напісаті пісьмо до Сталіна, коб прислав якуюсь запомогу, мужчини сідіᵉлі тіхо. Про пісьмо до Сталіна Ваня і подуматі не одважився б.

dili po seliᵉ od kłuni do kłuni i każdomu hospodarowi naznaczali, kuolko snopuow żyta treba oddati do kołchozu. Nichto ne odważywsia byti protiw. Spodobalisia Fanasowi takije żniwa, robota lohka, a zbuoże je. Wsio odnak do czasu. Czerez para dion, weczerom, chtoś w seliᵉ nakinuw Fanasowi miszok na hołow i poradoczno joho pobiw. Odchotiᵉłoś Fanasowi kołchozu, podumaw szto lepi bude, jak wuon zapiszet'sia do milicyji. Tak i zrobiw. Odsiuol bez pistoleta nihde i ne pokazuwawsia. Milicyjant musit byw z joho słabyj, bo czerez kilka miᵉseciuw zabrali joho w Czerwonu armiju, de wuon i propaw.

Ne stało w naszum kołchozi predsiedatiela. Teper nichto z kołchoznikuw ne chotiᵉw byti na miᵉsci Fanasa. Dla sowiᵉtśkoji własti to ne było niczoho nowoho. W inszych sełach było tak samo. I tohdy pryjiᵉchaw z Rosiji do naszoho seła nowy predsiedatiel, nastojaszczyj komunist. Iwan Fjodorow, jakoho zwali w seliᵉ prosto Wania, byw dosiuol roboczym u fabryci za Urałom. Skuonczyw za odin miᵉseć jakijś kurs dla predsiedatieluw kołchoza i pojawiwsia u nas. Pokuol wuon do nas pryjiᵉchaw, dumaw szto tut je straszna bida. Jomu na kursi skazali, szto puolśki pany nam na sełach wsio zabirali i u nas hołod czut' ne takij, jak hołodomor w Ukrajini. Wziaw Wania z soboju miszeczok kartofel, trochu sołoniny, kob miᵉti szto jiᵉsti, jak uże dojiᵉde na miᵉscie i tak projiᵉchawszy puw Rosiji, dojiᵉchaw wuon do Biᵉlśka, a posli wujśkowym samochodom prywezli joho do naszoho seła.

Byw to czas Ruzdwjanych swjat. Chocz na sztodeń biᵉdno żyli lude w naszum seliᵉ, to wse taki na Ruzdwo każdy nakładaw na sebe liᵉpszy odiah, a na swjatocznych stołach i kuwbasa, i szynka była. Naszy hospodaryᵉ, jak zobaczyli mołodoho predsiedatiela, naczali joho do sebe zaproszuwati. I tak od Ruzdwa do Troch Kruoluw chodiw Wańka od chaty do chaty. Spodobałoś Wani u nas, dobry lude dali poradoczno pojiᵉsti i popiti, a i diwczeniata u nas hoży. Spodobałaś jomu doczka najbohatszoho hospodara, czornooka Mańka Trochimowa. Wysoka diᵉwczyna na swjato odiahałaś u wyszywanu soroczku i haftowany kożuch. Diwiwsia, diwiwsia Wania i ne muoh nadiwitisia. Czohoś takoho wuon u sebe za Urałom i ne baczyw. Diwczeniata tam toże nebrydki, ale kob tak odiahatisia? Wania dumaw, szto kufajka, nu czasom dowhi sajan chwatit, a tut sztoś takoje. I to de, w pańskuj Puolszczy, de ono bida i hołod – jak jomu howoryli na kursi.

Po prawdi, to może hołodu u nas i ne było, ale bohatstwa toże ne było. Ot, tiażko my robili od rania do noczy i jakoś tam żyli, raz lepi, raz huorsz. Wania dobre do nas popaw, na Ruzdwjany swjata, a my w seliᵉ w toj czas żyli czut' ne po-pańsku. Każdy hospodar starawsia uhostiti joho dobre, z predsiedatielom kołchoza lepi w zhodi żyti. Wania czerez toj swjatoczny czas i zabyw, poszto wuon tut pryjiᵉchaw.

Pro toje, szto w naszum seliᵉ robit'sia z predsiedatielom, doznawsia komisar z Biᵉlśka. Poklikaw Waniu do sebe. Rozhowuor byw korotki. Jak Wania na zajmet'sia kołchozom, to chutko pojiᵉde zakładati nowy kołchoz – na Sybiry. To wże ne żarty. Zlakawsia mołodyj predsiedatiel, pryhanuw sobiᵉ kurs i komunistyczny ideji. Zrazu zobraw kołchoznikuw z naszoho seła. Pryjszli wsiᵉ baby i kilkoch mużczyn, nekotory pjany. Baby naczali narykati, jak to jim kiepśko żywet'sia i skazali, szto treba było b napisati piśmo do Stalina, kob prysław jakujuś zapomohu, mużczyny sidiᵉli ticho. Pro piśmo do Stalina Wania i podumati ne odważywsia b.

Дівченята на трахторах, што сталі фетишом совіᵉтської агітациї за колхози, у малярстві набралі ще й еротичного посмаку (Аркадій Пластов, Трактористкі, 1943-1944 рр.).
Diwczeniata na trachtorach, szto stali fetyszom sowiᵉtśkoji ahitacyji za kołchozy, u malarstwi nabrali szcze j erotycznoho prysmaku (Arkadij Płastow, Traktorystki, 1943-1944 rr.)

– Мусім штось робіті! – сказав колхознікам Ваня. Била ще зіма і покуоль на полі не било роботи, треба било збудоваті колхозни хліᵉв. Комісар задумав, што в колхозі у нашум селіᵉ будут годоваті овечкі. Земля у нас переважно подмокла, овечкі хвориᵉлі од мотиліць і ніхто у нас їх і не тримав, бо часто здихалі од хвороби. І хоч господариᵉ з нашого села про тоє говорилі, то і комісар, і предсєдатєль уперлісь, што плян є пляном і треба його держатіся. Хліᵉв міᵉв биті дерев'яни, треба било заготовіті кльоци і привезті їх до колхозу. Тоє, што свойого ліᵉса у колхоза не било, не било перешкодою. Колхознікам можна било їᵉхаті до Біловіᵉзької пущи і там в казьоннум ліᵉсі рубаті куолько треба.

Ваня, хоч і предсєдатєль, роботи не боявся, то ж вуон пара ліᵉт робів у фабриці, а там льогко не било. Алє з кім тут їᵉхаті, з тимі вдовіцямі і п'яніцямі, што є в колхозі? Не раз комісар казав Вані, што треба запісаті до колхозу буольш господаруов, а як не будут хотіᵉлі, треба найбогатшого з їх послаті в Сибір, інши зо страху запішуться і тогди одразу справи лєпі пуойдут.

Ваня і думаті про тоє не муог, бо як же ж тут вивезті Трохіма з сімйою. То ж чорнооку Трохімову Маньку, котора сьнілась йому по ночах, тоже треба било б тогди вислаті в Сибір. Ну і не забив ще Ванька, як добре його принялі в нашум селіᵉ, колі вуон приїᵉхав до нас на Руздво.

– Musim sztoś robiti! – skazaw kołchoznikam Wania. Była szcze zima i pokuol na poli ne było roboty, treba było zbudowati kołchozny chliᵉw. Komisar zadumaw, szto w kołchozi u naszum seliᵉ budut hodowati oweczki. Zemla u nas perewaźno podmokła, oweczki chworyᵉli od motylić i nichto u nas jich i ne trymaw, bo czasto zdychali od chworoby. I chocz hospodaryᵉ z naszoho seła pro toje howoryli, to i komisar, i predsiedatiel uperliś, szto plan je planom i treba joho derżatisia. Chliᵉw miᵉw byti derewjany, treba było zahotowiti klocy i prywezti jich do kołchozu. Toje, szto swojoho liᵉsa u kołchoza ne było, ne było pereszkodoju. Kołchoznikam można było jiᵉchati do Biłowiᵉźkoji puszczy i tam w kazionnum liᵉsi rubati kuolko treba.

Wania, chocz i predsiedatiel, roboty ne bojawsia, to ż wuon para liᵉt robiw u fabryci, a tam lohko ne było. Ale z kim tut jiᵉchati, z tymi wdowiciami i pjaniciami, szto je w kołchozi? Ne raz komisar kazaw Wani, szto treba zapisati do kołchozu buolsz hospodaruow, a jak ne budut chotiᵉli, treba najbohatszoho z jich posłati w Sybir, inszy zo strachu zapiszut'sia i tohdy odrazu sprawy lepi puojdut.

Wania i dumati pro toje ne muoh, bo jak że ż tut wywezti Trochima z simjoju. To ż czornooku Trochimowu Mańku, kotora śniłaś jomu po noczach, toże treba było b tohdy wysłati w Sybir. Nu i ne zabyw szcze Wańka, jak dobre joho pryniali w naszum seliᵉ, koli wuon pryjiᵉchaw do nas na Ruzdwo.

Пробував предсєдатєль не раз наговориті когось до колхозу, ніхто не хоті^{е}в. Раз при гори^{е}лці пожалівся Ванька Максімові Різантійовому. Говорив Максімові, што як так далі^{е}й пуойде, заберут його з нашого села і нічого доброго з того не буде. Ні для Ванькі, ні для села. Максім помуог, поговорив з мужчинамі з нашого села і тогди всі^{е} запреглі коні і поїехалі санкамі до лі^{е}су. Привезлі туолькі кльоцув, што і на два хліви хватіло б, а некотори господари^{е} то і дров собі^{е} троху привезлі.

У сові^{е}тув плян все бив найважні^{е}йши. Сказав Ванька комісарові, што вже має кльоцув не на один, а на два хліви, значит дві^{е}сті процент норми. І так колхоз в нашум селі^{е} став одним з лі^{е}пших. Ваня дустав якуюсь премію, а комісар сказав, што весною приї^{е}де до нашого колхозу трахтор, штоб заораті колхозне полє. Ніхто ще у нас того трахтора і не бачив, а і мало хто ві^{е}рив в тоє, што без коня можна заораті порадочно полє.

Весною, на Вербніцю, а для комуністув то не є свято, штось голосно залопотало в нашум селі^{е}. На колхозне полє поїехав велікі трахтор на желі^{е}зних кольосах, з його коміна што якійсь час бухав огонь. Старая Гапка Архіпова так злякалась, што впала на колі^{е}на і три рази перехристілась. Зараз за трахтором побі^{е}глі всі^{е} мужчини і ді^{е}ті з нашого села. І тиє, што билі тогди на службі в церкві, тоже не витрималі і побі^{е}глі на полє. На трахтори сіді^{е}ла молодая гожа ді^{е}вчина. Зачала ораті. Орка ішла вельмі хутко, за пара годін ді^{е}вчина зорала ці^{е}ле колхозне полє.

Молодиє хлопці оглядалі трахтора, а і споглядалі на Марусю, котора сміючись сіді^{е}ла на трахтори. Старши мужчини спорилі між собою, чи на так зоранум полі штось виросте. Одни казалі, што полє добре зоране, хтось там сказав, што ніц на юом не виросте, бо полє треба ораті коньом, а билі і такіє, што думалі, што всьо било б добре, як би на трахтори сіді^{е}в мужчина. Полє ораті то є мужчинська робота. Так як мужчина не зварит доброго кулєшу, так баба не зоре добре поля. І знов било про што говориті.

Весною нашим колхознікам якось удалося посі^{е}яті збуоже, зийшло некєпсько. Трахтор зорав не гуорш коня. Весна і лі^{е}то того року билі гожи. Вже куончився сінокуос, всі^{е} ждалі жнів і тогди знов началась вуйна. Прийшлі ні^{е}мці і по селах началі шукаті предсєдатєлюв колхозув. Наш Ванька десь пропав, хтось там бачив його ще з Трохімовою Манькою. Говорилі, што пушов вуон до партизан, а як било по правді, того ніхто і не знає. Збуоже з колхозного поля ні^{е}мці забралі собі^{е}, церковна земля вернулась до приходу, а колхознікі розобралі свою між себе. На час вуйни всі^{е} забилі про колхоз.

Юрій ПЛЄВА

Probuwaw predsiedatiel ne raz nahoworyti kohoś do kołchozu, nichto ne choti^{e}w. Raz pry hory^{e}łci pożaliwsia Wańka Maksimowi Rizantijowomu. Howoryw Maksimowi, szto jak tak dali^{e}j puojde, zaberut joho z naszoho seła i niczoho dobroho z toho ne bude. Ni dla Wańki, ni dla seła. Maksim pomuoh, pohoworyw z mużczynami z naszoho seła i tohdy wsi^{e} zaprehli koni i poji^{e}chali sankami do li^{e}su. Prywezli tuolki klocuw, szto i na dwa chliwy chwatiło b, a nekotory hospodary^{e} to i drow sobi^{e} trochu prywezli.

U sowi^{e}tuw plan wse byw najważni^{e}jszy. Skazaw Wańka komisarowi, szto wże maje klocuw ne na odin, a na dwa chliwy, znaczyt dwi^{e}sti procent normy. I tak kołchoz w naszum seli^{e} staw odnym z li^{e}pszych. Wania dustaw jakujuś premiju, a komisar skazaw, szto wesnoju pryji^{e}de do naszoho kołchozu trachtor, sztob zaorati kołchozne pole. Nichto szcze u nas toho trachtora i ne baczyw, a i mało chto wi^{e}ryw w toje, szto bez konia można zaorati poradoczno pole.

Wesnoju, na Werbniciu, a dla komunistuw to ne je swjato, sztoś hołosno załopotało w naszum seli^{e}. Na kołchozne pole poji^{e}chaw weliki trachtor na żeli^{e}znych kolosach, z joho komina szto jakijś czas buchaw ohoń. Staraja Hapka Archipowa tak zlakałaś, szto wpała na koli^{e}na i try razy perechrystiłaś. Zaraz za trachtorom pobi^{e}hli wsi^{e} mużczyny i di^{e}ti z naszoho seła. I tyje, szto byli tohdy na służbi w cerkwi, tože ne wytrymali i pobi^{e}hli na pole. Na trachtory sidi^{e}ła mołodaja hoża di^{e}wczyna. Zaczała orati. Orka iszła welmi chutko, za para hodin di^{e}wczyna zorała ci^{e}łe kołchozne pole.

Mołodyje chłopci ohladali trachtora, a i spohladali na Marusiu, kotora smijuczyś sidi^{e}ła na trachtory. Starszy mużczyny sporyli miż soboju, czy na tak zoranum poli sztoś wyroste. Odny kazali, szto pole dobre zorane, chtoś tam skazaw, szto nic na juom ne wyroste, bo pole treba orati koniom, a byli i takije, szto dumali, szto wsio było b dobre, jak by na trachtory sidi^{e}w mużczyna. Pole orati to je mużczynśka robota. Tak jak mużczyna ne zwaryt dobroho kuleszu, tak baba ne zore dobre pola. I znow było pro szto howoryti.

Wesnoju naszym kołchoznikam jakoś udałosia posi^{e}jati zbuoże, zyjszło nekiepśko. Trachtor zoraw ne huorsz konia. Wesna i li^{e}to toho roku byli hoży. Wże kuonczywsia sinokuos, wsi^{e} żdali żniw i tohdy znow naczałaś wujna. Pryjszli ni^{e}mci i po sełach naczali szukati predsiedatieluw kołchozuw. Nasz Wańka deś propaw, chtoś tam baczyw joho szcze z Trochimowoju Mańkoju. Howoryli, szto puszow wuon do partyzan, a jak było po prawdi, toho nichto i ne znaje. Zbuoże z kołchoznoho pola ni^{e}mci zabrali sobi^{e}, cerkowna zemla wernułaś do prychodu, a kołchozniki rozobrali swoju miżdu sebe. Na czas wujny wsi^{e} zabyli pro kołchoz.

Jurij PLEWA

XI Międzynarodowy Festiwal Muzyki, Sztuki i Folkloru „Podlaska Oktawa Kultur”

Jak informują organizatorzy: *W tym roku festiwal odbędzie się w dniach 25-29 lipca. Główna scena – jak co roku – stanie na białostockim Rynku Kościuszki, ale zawitamy też do kilkunastu miejscowości województwa podlaskiego.* Tegoroczna lista wykonawców liczy 28 pozycji. Ukraińską muzykę, sztukę i folklor przedstawią: Akademicki Zakarpacki Państwowy Chór Ukrainy (Ukraina) – „Czeremszyna” (Polska) – „Ethno XL” (Ukraina) – „Music souvenir – Muzyczny souvenir” (Ukraina) – „Silśka Muzyka” (Ukraina) – Susanna Jara (Polska) – „Żemerwa” – Studio Folkloru Tradycyjnego podlaskich Białorusinów (Polska), a możliwe, że też inni wykonawcy.

Ukraińskie pismo Podlasia „Над Бугом і Нарвою” należy do grona patronów medialnych tego wydarzenia.

Колісні пудляшани, вирізані Володимиром Наум'юком з с. Канюкі над Нарвою. Фот. Ю. Гаврилюка

Загадкі преч наши – пудляські, записани поміж Риболами і Бугом

Zahadki precz naszy – pudlaśki, zapysany pomiż Rybołamy i Buhom

Рук не має, нуог не має, а двери одчиняє.
Ruk ne maje, nuoh ne maje, a dwery odczyniaje.
(вітьор – witior)

Ходит по смугові, всьой час у кожухові.
Chodyt po smuhowi, wsioj czas u kożuchowi.
(овечка – oweczka)

Малєнькє, мохнатенькє, а як прийде біда, то потече вода.
Maleńkie, mochnateńkie, a jak pryjde bida, to potecze woda.
Малєнькє, круглєнькє, а до неба докінеш.
Maleńkie, kruhleńkie, a do neba dokinesz.
(око – oko)

Два брати через межу живут, а ніколі себе не побачат.
Dwa braty czerez meżu żywut, a nikoli sebe ne pobaczat.
(очи – oczy)

Червони од встиду, аж в землю сховався.
Czerwony od wstydu, aż w zemlu schowawsia.
(бурак – burak)

Без окон, без двери, повна хата люди.
Bez okon, bez dwery, powna chata ludy.
(диня з пецьками – dynia z pećkamy)

Кольор червони, вінни смак, серцє каменноє – што то такоє?
Kolor czerwony, winny smak, sercie kamennoje – szto to takoje?
(вішня – wisznia)

Мати з дочкою й мати з дочкою, а всіх оно троє.
Maty z doczkoju j maty z doczkoju, a wsich ono troje.
(баба, мати, дочка – baba, maty, doczka)

Коні три, а одін хвуост.
Koni try, a odin chwuost.
(вілкі „трояни" – wiłki „trojany")

Пустиї поля, мокне земля, дощ поліває – колі тоє буває?
Pustyji pola, mokne zemla, doszcz poliwaje – koli toje buwaje?
(осень – oseń)

Ходит всьо, хоч нуог не має.
Chodyt wsio, chocz nuoh ne maje.
Всьо житє ходит, а з місця не рушиться.
Wsio żytie chodyt, a z miscia ne ruszyt'sia.
(годинник/часи/зегарок – hodynnyk/czasy/zeharok)

Покуоль батько народиться, син добре находиться.
Pokuol bat'ko narodyt'sia, syn dobre nachodyt'sia.
(огонь і дим – ohoń i dym)

Переїхав лони, а сліди ще сьоголіта видно.
Perejichaw łony, a slidy szcze sioholita wydno.
(борона – borona)

Соснова основа, а скляний туок.
Sosnowa osnowa, a sklanyj tuok.
(окно – okno)

Куонь з дугою об уха зачепляною.
Kuoń z duhoju ob ucha zaczeplanoju.
(відро – widro)

Туди йде то скаче, як сюди то плаче.
Tudy jde to skacze, a siudy to płacze.
(відро в колодезьові – widro w kołodeziowi)

Криламі махає, а нігде не полєтіт.
Kryłami machaje, a nihde ne poletit.
(вітрак – witrak)

Два брати купаються, а треті на берегові валяється.
Dwa braty kupajut'sia, a treti na berehowi walajet'sia.
(відра й коромисло – widra j koromysło)

Як колісь у Збучиᵉ жилось – повоєнни лиᵉта

Jak koliś u Zbuczyᵉ żyłoś – powojenny liᵉta

У руськум вуойську

Як куончилась вуйна, старих воякуов то вже демобілізовалі, одсилалі додому. А я мусів остатіся у вуойську.

У мене била шиніᵉль правє нова, то одін солдат каже: «Я додому їᵉду, мніᵉ одьожи нада, а ти здєсь будеш, то тобіᵉ зміняют. Дай мніᵉ шиніᵉль». То я йому оддав.

Куончилася вуйна, то давай вуйська їᵉздіті по сьолах і молотіті немолочане збуоже. А ми самоходамі возілі його на станцію. Як всьо очистілі, далі нам розпораженіє, коб забіратіся стамтуоль, бо той терен займає Пуольща. Забралі нас і вивезлі пуд Кінінсберг [тепер Калінінград – Л.В.] до города Інстербурга [Черняховськ – Л.В.]. І вже там бив пока аж мене демобілізовалі, звольнілі.

А там же обучалі – так як у вуойську. Робів тоє, што шофериᵉ – їᵉздів, ладів самохода, чистів. До Кінінсберга стягалі – руські звалі «трафєї» – самоходи, всякі німецькі ґрати, всьо што далося. Мнуого гектарув било тим всіᵉм заставляне. А вже послі вуйни одправлялі ж у Росію той злом.

По вуйніᵉ всіᵉ хотіᵉлі додому, но руські говорилі: «За год, за два здєсь тоє саме буде, што в нас. Куда єхать? То всьо буде Росія. Жадної Пуольщи не буде. Од вас в Росію уєжджают люді». Алє кажди старався якось вирватіся стуоль, вернутісь додому.

Я троху возів начальніка штаба, жида. Його кєровца якраз захвориᵉв, то мене взялі на пара дьон. І вуон мніᵉ посовіᵉтовав. Каже: «Пішись поляком. Я поданє в Москву одошлю і ти вернешся додому». То я так зробів.

Вже я ворочався додому. Як приїᵉхав до Ґродна, всіᵉ папери в порадку билі, мене пускалі. А в Ґродні то в баракові сідіᵉло не знаю куолькі чоловіᵉк – повно сідіᵉло. Нема пропуска і нікуди не поїᵉдеш. А я без клопоту переїᵉхав. Но мусів їᵉхаті через Барановічи і Волковиск до Бриᵉсця [Берестя – Л.В.], бо тут закрита вже била границя. У Бриᵉсці достав пропуск через границю і вернувся додому.

Два рокі пробив у вуойську. 18 стичня 1945 року нас визволілі, а я вернувся додому якраз 18 стичня 1947 року.

U ruśkum wuojśku

Jak kuonczyłaś wujna, starych wojakuow to wże demobilizowali, odsyłali dodomu. A ja musiw ostatisia u wuojśku.

U mene była szyniᵉl prawie nowa, to odin sołdat każe: «Ja dodomu jiᵉdu, mniᵉ odioży nada, a ty zdieś budesz, to tobiᵉ zminiajut. Daj mniᵉ szyniᵉl». To ja jomu oddaw.

Kuonczyłasia wujna, to dawaj wujśka jiᵉzditi po siołach i mołotiti nemołoczane zbuoże. A my samochodami wozili joho na stanciju. Jak wsio oczystili, dali nam rozporażenije, kob zabiratisia stamtuol, bo toj teren zajmaje Puolszcza. Zabrali nas i wywezli pud Kininsberh [teper Kaliningrad – L.W.] do horoda Insterburha [Czerniachowsk – L.W.]. I wże tam byw poka aż mene demobilizowali, zwolnili.

A tam że obuczali – tak jak u wuojśku. Robiw toje, szto szoferyᵉ – jiᵉzdiw, ładiw samochoda, czystiw. Do Kininsberha stiahali – ruśki zwali «trafieji» – samochody, wsiaki nimećki graty, wsio szto dałosia. Mnuoho hektaruw było tym wsiᵉm zastawlane. A wże posli wujny odprawlali ż u Rosiju toj złom.

Po wujniᵉ wsiᵉ chotiᵉli dodomu, no ruśki howoryli: «Za hod, za dwa zdieś toje same bude, szto w nas. Kuda jechat'? To wsio bude Rosija. Żadnoji Puolszczy ne bude. Od was w Rosiju ujeżdżajut ludi». Ale każdy starawsia jakoś wyrwatisia stuol, wernutiś dodomu.

Ja trochu woziw naczalnika sztaba, żyda. Joho kierowca jakraz zachworyᵉw, to mene wziali na para dion. I wuon mniᵉ posowiᵉtowaw. Każe: «Piszyś polakom. Ja podanie w Moskwu odoszlu i ty werneszsia dodomu». To ja tak zrobiw.

Wże ja woroczawsia dodomu. Jak pryjiᵉchaw do Grodna, wsiᵉ papery w poradku byli, mene puskali. A w Grodni to w barakowi sidiᵉło ne znaju kuolki czołowiᵉk – pownо sidiᵉło. Nema propuska i nikudy ne pojiᵉdesz. A ja bez kłopotu perejiᵉchaw. No musiw jiᵉchati czerez Baranowiczy i Wołkowysk do Bryᵉscia [Berestia – L.W.], bo tut zakryta wże była hranicia. U Bryᵉsci dostaw propusk czerez hraniciu i wernuwsia dodomu.

Dwa roki probyw u wuojśku. 18 stycznia 1945 roku nas wyzwolili, a ja wernuwsia dodomu jakraz 18 stycznia 1947 roku.

Батько по смерть поїᵉхав

Як вернувся, не било нічого – ні коня не било, ні воза не било. Всіᵉ будинкі спаляни билі. Збуоже привезеш, нема де подіᵉті. Треба било старатіся. Тяжка справа…

Тут усьо згориᵉло не од снарадув, оно ніᵉмці пудпалювалі. Остатня лінія ішла – власовці ішлі, то їм «нєкуда дєватса» – так смерть, і так смерть. Розказувалі

Bat'ko po smert' pojiᵉchaw

Jak wernuwsia, ne było niczoho – ni konia ne było, ni woza ne było. Wsiᵉ budynki spalany byli. Zbuoże prywezesz, nema de podiᵉti. Treba było staratisia. Tiażka sprawa…

Tut usio zhoryᵉło ne od snaraduw, ono niᵉmci pudpaluwali. Ostatnia linija iszła – własowci iszli, to jim «niekuda diewatsa» – tak smert', i tak smert'. Rozkazuwali

В лі^{е}сі коло Пухал Старих з рук пудкомендних «Бурого» згінуло петьох мужчин із Збуча – серед їх Васільови батько Олєксандер Максим'юк і колєґа Васілько (Васіль Григорук, сідіт на фотографії з правої)

W li^{e}si koło Puchał Starych z ruk pudkomendnych «Buroho» zhinuło petioch mużczyn iz Zbucza – sered jich Wasilowy bat'ko Aleksander Maksymjuk i kolega Wasilko (Wasil Hryhoruk, sidit na fotohrafiji z prawoji)

мні^{е}, што тато з драбіни стягалі за пасок одного, што то пудпалював наши хліви. То власовець бив, бо по-руску говорив. Каже: «Ухаді, бо уб'ю». То тато далі спокуй.

Як вернувся, оно хата стояла. Ді^{е}д умер у 1944 р., як я бив у Ґерманії. Тата тоже не било. Осталася маті і три моїе сестри.

Тата то пуольські банди забілі коло Пухал Старих. Мні^{е} пісалі про тоє. Я думав, от поїехав до лі^{е}са то й всьо. А тут вишло, што банда «Бурого» ґрасовала [oddział Pogotowia Akcji Specjalnej Narodowego Zjednoczenia Wojskowego Romualda Rajsa ps. „Bury" – Л.В.]. Коб то люде зналі, то билі б не поїехалі. Алє то розумно всьо било зробяне. З ґміни у Вуорлі вислалі спісаті, хто до лі^{е}са по дрова поїеде до ґміни. То солтис ходів і говорив: «Пудпіши, што поїедеш». Билі такії, што завезлі своїх дров до ґміни, аби не їехаті. А петьох поїехало.

У нас бив тогди оно якійся куонь. А тогди солтисом бив Павлік і вуон, як моїе баби розказувалі, говорит до тата: «Аліксандер, ти жадних обовйонзкув не маєш, то поїедь по дрова». Тато не хоті^{е}в, алє подумав, што поїеде, дров ще привезе. Вишло, што по смерть поїехав.

Коб я рані^{е}й пришов додому, то я бив би поїехав. Тож моїе колєґі поїехалі! Васілько, Варчин брат [Васіль Григорук – Л.В.], з которим разом знімався і є на карточці, Васіль Степанув, Фєдін брат [Васіль Савчук – Л.В.].

mni^{e}, szto tato z drabiny stiahali za pasok odnoho, szto to pudpaluwaw naszy chliwy. To własoweć byw, bo po-rusku howoryw. Każe: «Uchadi, bo ubju». To tato dali spokuj.

Jak wernuwsia, ono chata stojała. Di^{e}d umer u 1944 r., jak ja byw u Hiermaniji. Tata toże ne było. Ostałasia mati i try moji^{e} sestry.

Tata to puolśki bandy zabili koło Puchał Starych. Mni^{e} pisali pro toje. Ja dumaw, ot poji^{e}chaw do li^{e}sa to j wsio. A tut wyszło, szto banda «Buroho» grasowała [oddział Pogotowia Akcji Specjalnej Narodowego Zjednoczenia Wojskowego Romualda Rajsa ps. „Bury" – L.W.]. Kob to lude znali, to byli b ne poji^{e}chali. Ale to rozumno wsio było zrobjane. Z gminy u Wuorli wysłali spisati, chto do li^{e}sa po drowa poji^{e}de do gminy. To sołtys chodiw i howoryw: «Pudpiszy, szto poji^{e}desz». Byli takiji, szto zawezli swojich drow do gminy, aby ne ji^{e}chati. A petioch poji^{e}chało.

U nas byw tohdy ono jakijsia kuoń. A tohdy sołtysom byw Pawlik i wuon, jak moji^{e} baby rozkazuwali, howoryt do tata: «Aliksander, ty żadnych obowjonzkuw ne majesz, to poji^{e}d' po drowa». Tato ne choti^{e}w, ale podumaw, szto poji^{e}de, drow szcze pryweze. Wyszło, szto po smert' poji^{e}chaw.

Kob ja rani^{e}j pryszow dodomu, to ja byw by poji^{e}chaw. Toż moji^{e} kolegi poji^{e}chali! Wasilko, Warczyn brat [Wasil Hryhoruk – L.W.], z kotorym razom znimawsia i je na kartoczci, Wasil Stepanuw, Fiedin brat [Wasil Sawczuk –

Колєґув не покінеш – поїᵉхав бив би і я. Ще поїᵉхалі Карп'юкової батько [Нічипур Тадеушук – Л.В.] і кульгави Васіль Ондриᵉйчикув [Васіль Білєвські – Л.В.].

Ми послі шукалі, де вони пропалі. Но ні слуху, ні духу не било. Ніхто мнуого лiᵉт не знав. Всьо закрите било. То аж за туолько лiᵉт викрилось, што пуольські банди загналі їх там, де село Пухали, і позабівалі.

L.W.]. Koleguw ne pokinesz – pojiᵉchaw byw by i ja. Szcze pojiᵉchali Karpjukowoji bat'ko [Niczypur Tadeuszuk – L.W.] i kulhawy Wasil Ondryᵉjczykuw [Wasil Bilewśki – L.W.].

My posli szukali, de wony propali. No ni słuchu, ni duchu ne było. Nichto mnuoho liᵉt ne znaw. Wsio zakryte było. To aż za tuolko liᵉt wykryłoś, szto puolśki bandy zahnali jich tam, de seło Puchały, i pozabiwali.

Тюрма – у копальні

Остався я, маті і три сестри. Тяжко било господароваті. А і часи билі тяжкі.

То било десь у 1952 або 1953 рокові. Тогди комуна жонділа. Ще жніва, а прокуратор кліче тебе, коб збуоже оддавав. Як оддасі, як воно ще не зжате? Не даєш – замикают у тюрму.

Сідіᵉв у Сосновцу, робів у ґазовуй копальні «Вєчорек» коло Катовіц. Шуфльовав угіᵉлє версту пуд землєю. Било так як у вуойську – у бараках спалі, а як годіни приходят, то на двіᵉ змiᵉни їᵉзділі до копальні. Часом удень ночуєш, а вночиᵉ копаєш. Алє чи нуоч, чи день, то і так темно.

Послі било так само. Не дав у пору збуожа і знов до тюрми.

За другім разом трафів до копальні «Барбара Визволєнє», якраз послі того, як вона запалілася. Мнуого люді тогди згориᵉло. Як нас туди пустілі, то ще витягалі спаляни машини, моториᵉ. Ще одежа коє-де якаясь била. Такії сліди билі. Там говорилі, што менч згінуло, а ми лічилі кредою крижикі, де хто лєжав. То виходіло, што 115 чоловіᵉк згориᵉло [найбуольша катастрофа пуольського ґурніцтва по вуйніᵉ з 1954 р., за офіцияльнимі данимі згінуло 80 чоловіᵉк, сві ᵉдкі подают число од 106 до 120 жертв – Л.В.].

Tiurma – u kopalni

Ostawsia ja, mati i try sestry. Tiażko było hospodarowati. A i czasy byli tiażki.

To było deś u 1952 abo 1953 rokowi. Tohdy komuna żondiła. Szcze żniwa, a prokurator klicze tebe, kob zbuoże oddawaw. Jak oddasi, jak wono szcze ne zżate? Ne dajesz – zamykajut u tiurmu.

Sidiᵉw u Sosnowcu, robiw u gazowuj kopalni «Wieczorek» koło Katowic. Szuflowaw uhiᵉle werstu pud zemleju. Było tak jak u wuojśku – u barakach spali, a jak hodiny prychodiat, to na dwiᵉ zmiᵉny jiᵉzdili do kopalni. Czasom udeń noczujesz, a wnoczyᵉ kopajesz. Ale czy nuocz, czy deń, to i tak temno.

Posli było tak samo. Ne daw u poru zbuoża i znow do tiurmy.

Za druhim razom trafiw do kopalni «Barbara Wyzwolenie», jakraz posli toho, jak wona zapaliłasia. Mnuoho ludi tohdy zhoryᵉło. Jak nas tudy pustili, to szcze wytiahali spalany maszyny, motoryᵉ. Szcze odeża koje-de jakajaś była. Takiji slidy byli. Tam howoryli, szto mencz zhinuło, a my liczyli kredoju kryżyki, de chto leżaw. To wychodiło, szto 115 czołowiᵉk zhoryᵉło [najbuolsza katastrofa puolśkoho gurnictwa po wujniᵉ z 1954 r., za oficyjalnymi danymi zhinuło 80 czołowiᵉk, swiᵉdki podajut czysło od 106 do 120 żertw – L.W.].

З житя й господариня у Збучові; на фотографії з лiᵉвої – із старшою сестрою Маньою
Z żytia j hospodarynia w Zbuczowi; na fotohrafiji z liᵉwoji – iz starszoju sestroju Manioju

«Прожив довгє жицє, алє доброго то й мало бачив» – Васіль Максим'юк перед своєю хатою в Збучиᵉ (червень 2017 р.)
«Prożyw dowhie życie, ale dobroho to j mało baczyw» – Wasil Maksymjuk pered swojeju chatoju w Zbuczyᵉ (czerweń 2017 r.)

За тоє збуоже я достав два і пув року. Но свого не одседів, бо амнестія била, і ранiᵉй вернувся додому.

То так всьо робляне било, коб зніщиті господаруов, коб у колхоз ішлі. А в колхоз ніхто не хотіᵉв іті. Зналі, што то колхоз.

Господарованє

Потум вже ж як Ґомулка настав, то одвернулося всьо. Стало нормальніᵉй. От і помалу сталі житі, господароваті. Оженівся, в 1957 рокові уродiлася дочка Людка.

Робів на господарці, алє тоже мене вибралі в «кулках» механізатором. Бив такім би кєровніком – замовлялі в мене трахтора ораті, всіᵉ машини. То я сіᵉм ліᵉт бив механізатором. Бив ще пшодовніком охрони, розвозів навози, контрактовав збуоже, свіні, вюов ціᵉлу контрактацію в Ґеесі.

Ціᵉли час міᵉв якуюсь функцію. Послі вже бив скарбніком і презесом ґмінного кола «комбатантув» [Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych – Л.В.]. У 2002 рокові достав ступень подпоручніка Пуольського вуойська і вуйськови одзначеня.

Тепер мніᵉ вже 95 ліᵉт. Мнуого рази утікав од смерті – як ще до школи не ходів, то чуть не втопівся. Послі з ФЗО удалось вирватісь, бо тиї, што осталісь – пропалі. Як з Ґерманії робочи втікалі, то чуть руські розвіᵉдчик мене не забів. А якби з вуойська раніᵉй вернувся, то я, а не тато з «Бурим» бив би поїᵉхав… Прожив довгє жицє, алє доброго то й мало бачив.

спісала
Людка ВІШНЄВСЬКА

Za toje zbuoże ja dostaw dwa i puw roku. No swoho ne odsediw, bo amnestija była, i raniᵉj wernuwsia dodomu.

To tak wsio roblane było, kob zniszczyti hospodaruow, kob u kołchoz iszli. A w kołchoz nichto ne chotiᵉw iti. Znali, szto to kołchoz.

Hospodarowanie

Potum wże ż jak Gomułka nastaw, to odwernułosia wsio. Stało normalniᵉj. Ot i pomału stali żyti, hospodarowati. Ożeniwsia, w 1957 rokowi urodiłasia doczka Ludka.

Robiw na hospodarci, ale toże mene wybrali w «kułkach» mechanizatorom. Byw takim by kierownikom – zamowlali w mene trachtora orati, wsiᵉ maszyny. To ja siᵉm liᵉt byw mechanizatorom. Byw szcze pszodownikom ochrony, rozwoziw nawozy, kontraktowaw zbuoże, swini, wjuow ciᵉłu kontraktaciju w Geesi.

Ciᵉły czas miᵉw jakujuś funkciju. Posli wże byw skarbnikom i prezesom gminnoho koła «kombatantuw» [Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych – L.W.]. U 2002 rokowi dostaw stupeń podporucznika Puolśkoho wuojśka i wujśkowy odznaczenia.

Teper mniᵉ wże 95 liᵉt. Mnuoho razy utikaw od smerti – jak szcze do szkoły ne chodiw, to czut' ne wtopiwsia. Posli z FZO udałoś wyrwatiś, bo tyji, szto ostaliś – propali. Jak z Giermaniji roboczy wtikali, to czut' ruśki rozwiᵉdczyk mene ne zabiw. A jakby z wuojśka raniᵉj wernuwsia, to ja, a ne tato z «Burym» byw by pojiᵉchaw… Prożyw dowhie życie, ale dobroho to j mało baczyw.

spisała
Ludka WISZNIEWŚKA

Wspomnienia chłopca z akcji „Wisła”

Kolektywizacja

Niestety w swoich wspomnieniach tego tematu nie mogę ominąć, bo bez opisu tych zdarzeń trudno by było zrozumieć to co działo się dalej.

Po wojnie Polska wprawdzie odzyskała niepodległość, ale znalazła się w strefie wpływów Związku Radzieckiego, w którym panował wszechwładny wówczas **stalinizm**. Nie miejsce tu na opisywanie całego systemu i jego skutków. Opiszę tylko to co bezpośrednio dotknęło nas, moich rodziców, mnie, no i oczywiście nas – wysiedleńców.

Otóż od 1948 roku decyzją ówczesnej władzy rozpoczęła się kolektywizacja. Polegała ona na likwidacji gospodarstw indywidualnych i zastąpieniu ich gospodarstwami zespolonymi. Gospodarstwa wiejskie miały się zespalać, tworząc Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne, czyli tak zwane kołchozy. Ziemia, narzędzia rolnicze, maszyny miały być wspólne, inwentarz żywy w części też. Wspólnie też miało się obrabiać pola.

Ponieważ w pierwszych latach kolektywizacja szła bardzo opornie, od 1952 roku zaostrzono represje wobec jej przeciwników. Nastąpiły m.in. rewizje, konfiskaty mienia i dobytku, bezprawne domiary podatkowe oraz liczne aresztowania i szykany. Pojawiły się pojęcia **kułak**, **wróg narodu** itd. Kułak to był taki gospodarz wiejski, który miał trochę więcej ziemi, więcej krów, parę koni, jakąś maszynę i nie chciał tego oddać do wspólnego użytkowania, czyli do spółdzielni produkcyjnej. Najlepiej było wtedy być gospodarzem średniorolnym, mającym około 7 hektarów, a jeszcze lepiej małorolnym, mającym mniej niż 5 hektarów. Bogatszych i nieposłusznych nazywano kułakami.

Ideologię tę starano się wpajać nawet dzieciom, zamieszczając w gazetach różne komiksy. „Chłopska Droga” – gazeta powszechna w tym czasie na wsi – zamieszczała komiks pod tytułem „Awantury Maćka Bzdury”. Opisywał on historię pewnego kułaka, który gromadził zapasy zboża. Gdy w mieście głodowali robotnicy, jego zboże zjadały myszy.

Kułak w wizji ówczesnego systemu nie udzielał się społecznie. Do pracy w swoim gospodarstwie wynajmował ludzi – tych biedniejszych małorolnych, którzy musieli u niego ciężko pracować, często tylko za jedzenie.

Dla zwiększenia restrykcji wprowadzono wtedy tak zwane dostawy obowiązkowe, zniesione dopiero 1 stycznia 1972 roku. W pierwszych latach obowiązywało uroczyste dostarczanie tych „dobrowolnych” dostaw obowiązkowych. Jechały wozy umajone gałązkami z transparentami: „Chleb miastu”, „Chleb robotnikom”, „Wieś miastu”, itd. Taka uroczysta dostawa była chyba tylko przez pierwsze dwa, trzy lata. Później każdy z bólem serca sam woził tę daninę.

Późniejszy mój przyjaciel Edek z Kostomłotów w jednym ze swoich wierszy pisał:

...Oddasz państwu skup, podatek
Oraz inne różne datki.
To akurat ci zostanie
By wyżywić żonę, dziatki...

Wróćmy jednak do problemu kolektywizacji. Pierwsze lata agitacji były bardzo łagodne. Różni partyjni agenci jeździli po wsiach, uświadamiali chłopów, jakie będą korzyści ze wspólnego gospodarowania. Królowało nawet hasło „Od każdego według jego możliwości, a każdemu według jego potrzeb”. Tłumaczono to wtedy na przykładzie ludzi starych, nie mogących już uprawiać ziemi – kto miał ich utrzymywać? Jeść trzeba, a o rentach i emeryturach dla rolników nikt wtedy nie mówił. Tacy ludzie – według ówczesnej ideologii – byliby pod opieką spółdzielni. Innym argumentem były wyliczenia, o ile zwiększy się areał gruntów z powodu likwidacji miedz. Na większe obszary ziemi można wprowadzić maszyny, na które indywidualnych rolników nie było stać, zresztą w kilkuhektarowym gospodarstwie i tak nie opłacalne.

Pomimo tych wzniosłych haseł kolektywizacja szła bardzo opornie. Były aresztowania, straszenie, a my w szkole pisaliśmy wypracowania na temat: „Dlaczego twój ojciec nie chce wstąpić do spółdzielni” albo „Jaką rozmowę uświadamiającą przeprowadziłeś” itd. Nie wiem, jak to się stało i czyja to była zasługa, ale ani w naszej wsi Wesołowo, ani też w żadnej z sąsiednich do kolektywizacji nie doszło. Ojciec mój był nawet wiejskim działaczem – radnym w Gromadzkiej Radzie Narodowej. Słyszałem, jak tłumaczył agitatorom, dlaczego ludzie nie chcą spółdzielni.

My, to znaczy ci z akcji „W”, jesteśmy tu nie na swoim. Tam, skąd nas wysiedlono, może byśmy myśleli inaczej (Kostomłoty skolektywizowano). Ci z Centralnej Polski i z Kurpi przyjechali tu za ziemią, której tam za dużo nie mieli. Jak więc chłop mógł pogodzić się z tym, że ma oddać ziemię, skoro od pokoleń chciał być na swoim? Niezależnie od tego, czy było dobrze czy źle, nawet gdy się głodowało na przednówku. Ponadto chłopi kojarzyli kolektywizację z pańszczyzną, tylko w innym wydaniu.

Nie wiem, jak to było w innych wioskach, ale w Wesołowie mieszkańcy dość dyplomatycznie uniknęli podpisania aktu założycielskiego. Prawdopodobnie na jakimś zebraniu nie stawiali większego oporu, to znaczy niby się zgodzili. Działo się to pod koniec roku 1952 lub na początku roku 1953. Nie wiem, jak to zostało wcześniej uzgodnione, wiem tylko, że przyjechała ekipa remontować świetlicę. Wymieniono podłogę, odmalowano ściany, wyremontowano również scenę. Którejś niedzieli miał zostać złożony podpis pod aktem założycielskim spółdzielni produkcyjnej.

Owszem, przyjechały jakieś władze, orkiestra, jakiś teatrzyk czy kabarecik. Pamiętam, bo my, dzieciaki, bawiliśmy się świetnie. Przyszło nawet parę starszych kobiet. Ale głów rodzin – tych, którzy mieli złożyć podpisy – zabrakło. Gdzieś się pochowali, pochorowali, powyjeżdżali. No i statutu nie podpisano – spółdzielni nie założono. Szukano winnych. Przyjechali nawet po mego ojca. Na szczęście nie było go w domu. Zasięgali opinii. Pan Bochomulski, leśniczy, który był zaprzyjaźniony z ojcem, wydał zdecydowanie pozytywną opinię. Dano spokój, więcej nie przyjeżdżano.

Po paru latach, po przewrocie październikowym, gdy upadł system stalinowski, w ZSRR władzę obejmował Chruszczow, a w Polsce wracał do władzy uwięziony wcześniej Gomułka – ci sami agenci od kolektywizacji ponoć pytali ojca: „Skąd pan wiedział, że ten system w Polsce nie miał racji bytu i musiał upaść?”.

Przesłuchanie

Zdaje się, że był to koniec 1951 roku. Byłem wówczas w czwartej klasie. W całej Polsce trwały wówczas zbiórki na odbudowę Warszawy pod hasłem „Cały naród odbudowuje Warszawę", czy też „Cały naród buduje swoją stolicę". Nasza szkoła, choć bardzo skromniutka, też brała w tym udział. Nauczyciel, pan Orłowski, w sobotę – wtedy uczono się również w soboty – poinformował nas, że w poniedziałek pójdziemy zbierać datki na odbudowę Warszawy.

Żeby wyglądało to poważniej, wymyśliłem sobie, że warto by zrobić na rękaw opaskę z napisem „Odbudowujemy Warszawę". W niedzielny wieczór, gdy rodzice poszli spać, brat Janek z kolegami przy lampie naftowej grali w karty, a ja zabrałem się do sporządzania opaski. Wyjąłem szary papier – taki do pakowania – farbki szkolne, pędzelek i do roboty. Nie pamiętam, czy w końcu udało mi się zrobić opaskę taką, jaką chciałem, ale papieru napsułem co niemiara. Bo albo napis się nie mieścił, albo popełniałem w nim jakiś błąd. Darłem więc swoje nieudane dzieło i zaczynałem od początku. W każdym razie po godzinach mozolnej pracy poszedłem spać. Brat z kolegami kontynuował swoją grę. Porozrzucane, pomalowane farbkami papierki zostały w pokoju nie sprzątnięte.

W poniedziałek rano z jedną z wyprodukowanych opasek pobiegłem do szkoły. Lekcje jak lekcje, rozpoczęły się normalnie – tylko normalnie się nie kończyły, zwłaszcza dla mnie. Na którejś z kolejnych lekcji ktoś wywołał nauczyciela. Po kilku minutach nauczyciel wrócił i poprosił mnie do kancelarii. Tam czekało na mnie dwóch panów w czarnych płaszczach. Kazano mi usiąść przy stole. Jeden z nich podszedł do mnie, wyjął z kabury pistolet, położył na stole, przykrył swoim kapeluszem. Zaczęło się przesłuchanie.

Nie wiedziałem, o co w ogóle chodzi. Trudno mi dziś odtworzyć cały dialog, a raczej ciąg pytań. Do dziś mam gdzieś w podświadomości to co wtedy przeżywałem. Ciągłe słyszałem: „Kto wczoraj u was był?", „Co robili?", „Kto malował?". Z początku spokojnie odpowiadałem, że malowałem opaskę na ramię, bo mieliśmy dziś zbierać pieniądze na odbudowę Warszawy, a chłopcy z bratem grali w karty. – „Jacy chłopcy? W co grali? O czym rozmawiali?". – „Jak zwykle przy kartach, ja się na tym nie znam?" – „Co jeszcze robili?" – „Nic". – „Co ci kazali robić? A co ty robiłeś?" – „Nic, malowałem opaskę". – „A co jeszcze robili? Co ci kazali robić?" – „Nic więcej nie robili, grali w karty, a ja malowałem opaskę i nic więcej".

Taki dialog trwał ponad godzinę – oczywiście pytania były zadawane w odpowiedniej tonacji. Co jakiś czas potok pytań był przerywany, wtedy to ów pan podnosił melonik, brał pistolet, kierował w stronę mojej głowy z krzykiem: „Mów gówniarzu, co tam robiliście, bo zastrzelę jak psa". I tak w kółko. Nie wiem, ile razy to się powtarzało. Później już nic nie mówiłem, tylko płakałem. Płakała też matka, która stała pod drzwiami i przysłuchiwała się temu przesłuchaniu.

Ciekawi jesteście, co było powodem takiej nagonki na naszą wieś? Jak wspomniałem, z roku na rok wzmagał się reżym stalinowski. Wzmagał się też opór ludności, która nie chciała przyjąć do świadomości, że gospodarka kolektywna jest lepsza od indywidualnej. Otóż tej nieszczęśliwej nocy z niedzieli na poniedziałek na drzwiach starej remizy strażackiej, naprzeciw sklepu, ktoś wywiesił ręcznie malowany plakat mniej więcej tej treści: „Mój dziad sochą orał, ojciec orał pługiem i ja będę orał pługiem, a do kołchozu nie wstąpię. A Stalinowi to łeb trzeba uciąć". Cytat ten podaję, jak zapamiętałem z przekazu. Ktoś doniósł. Rano ekipa UB spenetrowała całą wieś, mieszkanie po mieszkaniu. Całą młodzież, w tym też mego brata, zabrali do aresztu w Wielbarku. W czasie przeszukiwań w naszym mieszkaniu znaleziono to co wieczorem zostawiłem w pokoju – pomalowane skrawki papieru. Stąd brat i jego koledzy od kart byli najbardziej podejrzani. Ja też.

Jak się później okazało, głównym sprawcą był brat mego szkolnego kolegi Staszek R. Nie wiem, jakim wyrokiem został skazany, w każdym razie na wolność wyszedł dopiero w okresie tak zwanej odwilży, tj. w 1956 roku.

Śmierć Stalina

Jednym z największych przeżyć roku 1953 był dzień 5 marca. Rano, gdy tylko przyszliśmy do szkoły, zastała nas żałobna atmosfera. Kierownik szkoły pan Orłowski zgromadził nas w jednej sali. Na biurku stało radio. Nie wiedzieliśmy, co się stało. Nigdy tego nie było. O godzinie ósmej, gdy miały rozpocząć się lekcje, kierownik włączył radio. Popłynęła jakaś żałobna melodia, a po chwili usłyszeliśmy: „Przestało bić serce Ojca Narodów – Józef Wissarionowicz Stalin nie żyje". Zapadła cisza. Nie pamiętam, jak zareagowali inni. Ja w każdym razie nie płakałem. Nie pamiętam też, czy w związku z tym pisaliśmy jakieś wypracowania.

Jaka mogła być wówczas świadomość pięcioklasisty, który na początku czwartej klasy był przesłuchiwany przez UB z pistoletem przy skroni? Dla mnie życie toczyło się dalej, choć w polityce między mocarstwami zaczęło coś zgrzytać. Jeśli chodzi o politykę szkolną, to trzeba było ponownie składać nowe przyrzeczenie harcerskie. Ostatecznie składałem je trzy razy. Pierwszy raz, bodajże w drugiej klasie, to było ZHP (uczono wtedy jeszcze religii), drugi raz to była Organizacja Harcerska Związku Młodzieży Polskiej, trzeci raz w 1956 roku – na rzecz odnowionego ZHP. Tyle przeżyć politycznych miałem na poziomie podstawówki. Ale to nie był jeszcze koniec (o tym trochę dalej).

Spod strzechy

Tak zatytułowałem tę część moich wspomnień. Proszę nie utożsamiać tego z hasłem „pod strzechy". Dziwne to skojarzenie. Teraz z perspektywy wielu lat, jakie minęły od Akcji „Wisła", ocena tamtych tragicznych dni bywa różna. Chciałbym w tych wspomnieniach porównać dwa światy: wsie, które zostawialiśmy tam na nadbużańskim Podlasiu, z wsiami, które zastaliśmy na ziemiach odzyskanych – Prus Wschodnich.

Oto jak wyglądała ówczesna podlaska wieś nadbużańska:

– Zabudowa w większości drewniana, przeważnie kryta słomą.

– Budynki ciasno stłoczone, siedlisko koło siedliska. Szerokość siedliska często nie przekraczała dwudziestu paru metrów.

– Część gospodarcza często była przedłużeniem części mieszkalnej.

– Stodoła w głębi podwórka, oczywiście kryta słomą, zajmowała prawie całą szerokość działki, w większości było tak, że strzechy stodół sąsiednich siedlisk prawie się stykały. W razie pożaru z dymem szła prawie cała wieś.

Taki układ zabudowań podyktowany

był faktem, że kiedyś dochodziło do częstej kradzieży dobytku, przeważnie koni. W takim układzie zabudowy gospodarz mógł z części mieszkalnej przejść bezpośrednio do części inwentarzowej. Toteż zdarzało się, że nocowano na strychu nad częścią inwentarzową. Do dziś w Kostomłotach zachowała się jedna taka zabudowa.

Kultura agrarna w większości sprowadzała się do takich narzędzi, jak: kosa, pług, brony, sierp, grabie, no i cep. Cep to takie dwa kije połączone ze sobą odpowiednim rzemieniem służące do młócenia.

To co zastaliśmy na tych poniemieckich Ziemiach Odzyskanych, czyli Prusach Wschodnich w stosunku do podlaskich wiosek było porażające. Domy w większości domy murowane. W Wesołowie w samej wsi na 18 zabudowań tylko 5 było drewnianych. Nie widziałem budynków krytych słomą – wszystkie były kryte dachówką ceramiczną. Budynki gospodarcze, z wyjątkiem stodół, też były murowane, z wyodrębnionymi pomieszczeniami dla świń, koni, krów. Na każdym podwórku było wyodrębnione pomieszczenie gospodarcze na drewno, narzędzia.

Omłoty? Tu nikt nie znał cepa, podczas gdy na Podlasiu młóciło się przeważnie cepem. Biedny gospodarz całą zimę wywijał tymi dwoma kijami nad swoją durną głową. Tu wszystko trwało kilka godzin – maszyną na czyste zboże, zasilaną silnikiem spalinowym. To taki agregat omłotowy, który młócił, oddzielał nie tylko ziarno od słomy, ale też segregował na lepsze, gorsze i poślad, pozbawiając jednocześnie plew. Na Podlasiu kosiło się kosą, a niektóre zboża, na przykład pszenicę, sierpem. Na Prusach były już konne żniwiarki, a nawet snopowiązałki, a więc takie żniwiarki, które po zebraniu do pojemnika odpowiedniej ilości ściętego zboża wiązały je w snopki i związany snopek wyrzucały na ściernisko. Łąki też koszono kosiarkami, a siano grabiło się grabiarkami. Wprawdzie nie wszystkie gospodarstwa były wyposażone w taki sprzęt, ale on już tam był. Jak daleko kultura agrarna naszego Podlasia odstawała od tej poniemieckiej może świadczyć fakt, że pierwszą młocarnię (poniemiecką) na czyste zboże do Kostomłotów przywiózł powracający w 1958 roku mój wujek Jedin.

Nie wiem, czy pokazałem wszystkie istotne różnice dzielące te dwie kultury. W każdym razie po kilkunastu latach pobytu na tych Ziemiach Odzyskanych wracaliśmy jako inni ludzie. Zło, które nam chciano wyrządzić, zaowocowało dobrem. Przekleństwo – błogosławieństwem.

Anatol STEFANIUK
(STEPANIUK)

Інтернетний інформаційний ресурс українців Берестейсько-Пинського Полісся

Закінчення з 4 стор.

28 квітня на засіданні республіканського оргкомітету з підготовки та проведення святкування 1000-річчя Берестя заступник голови оргкомітету, голова Берестейського міськвиконкому Олександр Рогачук розповів про те, що святкуватимуть в акваторії р. Мухавця. Основний урочистий захід пройде 14 вересня 2019 року в форматі музичної культурно-історичної театралізованої композиції «Міленіум», якої глядачами зможуть стати 25-30 тисяч осіб. В основу сценарію композиції покладено етапи тисячолітньої історії Берестя. Буде задіяна понтонна сцена зі змінними декораціями. У них будуть вгадуватися головні символи регіону: Біловезька пуща, Берестейська фортеця, інші пам'ятки, в тому числі і втрачені. Планується виступ популярних білоруських, українських, польських і російських виконавців. В цілому, згідно з концепцією підготовки і проведення святкування тисячоліття Берестя, офіційні заходи з нагоди 1000-річчя міста триватимуть протягом усього 2019 року, починаючи з 1 січня.

23-24 травня в Берестейській обласній бібліотеці під час проведення IV міжнародної науково-практичної конференції «Берестейські книгозбори: проблеми і перспективи дослідження», презентована була книга про дерев'яні церкви регіону. У виданні «Драўляныя сакральныя помнікі Берасцейшчыны: нарысы гісторыі, археалогіі і культуры» на основі різних джерел, мабуть, вперше зроблена масштабна спроба історичної реконструкції процесів будівництва, руйнування і відновлення дерев'яних християнських святинь Берестейщини в X-XXI століттях. Крім строго задокументованих фактів автор книги, Валерій Мороз, наводить місцеві легенди про ікони і церкви. Він переконаний, що стародавні дерев'яні храми – найцінніша частина поліської спадщини: «Вікові святині є матеріальними свідоцтвами унікальної народної культури полешуків, а їх збереження до нашого часу через історичні пристрасті і трагедії, що багато разів поглинали цей край, дає можливість відновити знання спадкових традицій краю і відокремити їх від звичаїв, привнесених на цю територію пізніше».

Звісно, цікаві культурні події відбуваються не лише у Бересті – на «ПроСВІТІ» знайдемо також фоторепортаж з цього, як жителі села Хмелево у Жабинківському районі 27 травня відсвяткували «Хмелевські Семухи». Свято «Семухи» – Трійці – засноване на старовинному народному автентичному поліському обряді «водіння куща», роль якого виконує успішна місцева дівчина. Її вибирають всім селом і наряджають в «зелень» – прикрашають лепехою, березовим і кленовим листям. У супроводі артистів «кущ» водять по дворах. З дозволу господарів на подвір'ї артисти співають і танцюють, після чого привітні господарі частують гостей. В обряді брали участь фольклорний колектив «Богуславка» (с. Залуззє), народне аматорське об'єднання «Жывіца» (с. Лунинець), фольклорний колектив «Хорошухи» (с. Дятловичі), зразковий фольклорний колектив «Дароносиця» та, звісно, народний театр гумору, ігри і пісні «Хмелевські волоцуги».

Звісно – автори сайту намагаються подавати не лише інформацію про поточні події, але й шукають цікавих матеріалів про історію й культуру українців Берестейщини. Найновіші з них це, зокрема, поданий В. Місіюком текст виступу «Роман Скірмут про національну приналежність пинчуків» під час наукової конференції присвяченої родині Скірмунтів (Пинськ, 24-25 травня 2018 р.) та розмова Наталки Бабіної з київським вченим і педагогом Іваном Горбачуком, уродженцем Березівського району.

Отже, вписуйте у своєму браузері prosvit.org ! Та читайте, що то в нашому світі чути... **(ред)**

Мотолець Дмитьор і його словник

Українські анклавні говірки чи то на території Польщі, чи на території Білорусі втрачають свої власні говіркові риси: у першому випадку замінюючи їх полонізмами, у другому – росіїзмами. Така поступова інтерференція відбувається ніби природним шляхом – це іномовне оточення, у результаті якого, на жаль, відкривається дорога наступній «мовній загибелі». Однак буває, що до цього процесу ще залучають і деякі додаткові «стимулятори». Так, наприклад, польським діалектологам (з відомих причин, не називаємо їхні прізвища) настійно радили відмовитися від студій над українськими підляськими говірками, мотивуючи це тим, що старші носії говірок не сьогодні – завтра вимруть, і тоді тут лунатиме одна мова (зрозуміло, яка). Отож, за їхніми рецептами, уже зараз варто готуватися до похорону своєї мови. І так би й сталося. Але тут почався рух, як назвав його професор М. Лесів, «симпатичний рух молодих підляшан у пошуках своєї національності, яка заложена головним чином у їхній мові». Одним із реальних кроків у цьому напрямку стало заснування й видання часопису «Над Бугом і Нарвою».

Ще у гіршому становищі українці Берестейщини, хоч їх значно більше, ніж на Підляшші, але вже понад чвертьстоліття ніхто тут не бачив українського друкованого слова, та й заборонено корінним жителям записуватися українцями, тобто бути самими собою (див. розповіді зі збірника «Голоси з Берестейщини»). І тут знову ті молоді допитливі люди, що не можуть заспокоїтися в пошуках своїх витоків. І хоч російсько-українське відділення Берестейського університету було «успішно» закрите, однак воно пустило молоді пагони, що поєдналися зі старими національними силами: М. Козловський, В. Петрукович – спонсор багатьох українських починань, члени малоритської «Просвіти» – В. Харсюк та Л. Романович, організатор різних спортивних заходів, зокрема рейдів на байдарках – В. Місіюк. До нього і стала горнутися молодь. І один із них був Дмитро (по-місцевому Дмитьор) Кульбеда, 1989 року народження.

Батьки Дмитра народжені в Мотолі Івановського (Янувського) району Берестейської області, вчителювали в с. Рудську, це тут була перша сходинка до осягнення майбутньої професії лікаря (Дмитро закінчив Мінський медичний університет, працював у Барановичах). Але не мислив себе поза своєю малою батьківщиною – поза Мотолем.

Тож подамо деякі відомості про цей населений пункт: «Мотоль, містечко (в документах Мотоля, Мотиль), положене над р. Ясьолдою, на північний захід від Пінська. Назва ця походить від слова мотати – місце, де помотані водяні шляхи, трудні для подорожуючих, на старому тракті з Володимира через Пінськ до Пружани р. Ясьолдою. Містечко це положене над озером цієї назви, на водяному шляху до Огинського каналу – добре було відомим плисарям волинського Полісся, якою то дорогою передоставалися вони до ріки Щари, а з неї до Німану та Городна. В кінці 19 ст. було в Мотолі 2,149 жителів і дерев'яна церва. В м-ку Мотолі було колись староство». І ще: «Мотоль, село. Відомий з середини XVI ст. Належав до володінь Києво-Печерської Лаври. Мав Магдебурзьке право. Частина населення М. займалася т.зв. лабурством. <…> Відомий на Поліссі як центр ткацтва, кожухарства та ін. мистец. промислів».

Про походження назви містечка розповідає корінна жителька Л. Філінович, бабуся Д. Кульбеди:

Тут був трахтір такий, півнушька, еврей торгував, і його фамилія була Мотоль: вот потому зва… звали, зовуть Мотоль. А говорилі – ето ж я не знаю, то я вже так як од старіших – шо ніколи швед воював, і тут він дівчина понаравилас, і він до її ходив, а мати протіставала. І в нас ніколи в платтє золилі в жлукту. Мати золила, чигуни с печі виймала, як закиплять, і в той попел. А той швет пришов і сів на порози, і задримав. Як він задримав, вона нисла (показує обома руками, як тримала) того чигуна, на його злила тую воду, а вин зразу и кончивса: кип'ятку налила йому на… на голову. Ну, й унічьтожили Мот… не Мотоль, а Цапківку (показала в той бік) тую унічьтожили – там на горах (рукою ліворуч) вона була. Уно хто пуд локніну (то старіші роскаазували) захававса, то остав. [Пид шо?] Ну, локно в нас такє на гозері росте, і от хто захававса… [То воно білим чи жовтим цвіте?] Жовтим, жовтим, білим – то ето лілія, а то ми звалі локно, паничикі. Ну, й тут мало осталоса людей. А королєва Бона як проїжала, она побачила, шо тут добре мисце, їй понаравилос, і от вона тута решила поставити ето дєрєвню і назвала вона йменнєм Мотоль, бо як той еврей. Ну, й шо? Она їздила купляла людей-умєльцив по других странах, и тиї умєльци уже

розмно́жилиса (розвела руки), яка́ дєрє́вня о́де. А то у нас ге́такі – вони́ все вми́ють, на́ші лю́ди: вони́ ні́коли і ко́жу виробля́ють, і-і тка́ли, пра́ли, все-все, і все вмі́ють, і сапогі́ ши́ли… Все в нас вмі́ють. (Філінович Любов Никифорівна, 1934 р. н.).

Серед жителів навколишніх сіл мотольці відзначаються своєрідним гонором. На думку Л. Філінович, це йде ще з давніших часів, пор.: Мотолці́ гонорóви, потому́ шьо вони́ па́ншьчину не роби́ли. Нє, па́ньшчина не була́ в Мо́толі. З розповіді жительки з сусіднього села: [От чого ті мотоляни такі ґонорові?] Мі́сто, мі́сто. Ні то я – мене з дірє́вні в Мо́толь взялú. То е́ті-о (я в кафе роби́ла, в буфє́тє) понапива́юцца да ка́же: «Хо! Ти з ді...с сила́, а я мі́сто». <...> Ну, як вже було́ ні́коли з дырэ́вны да туда́ попа́сти – то го́нор. Я кажу́: ния́кого го́нору – просто вмі́ють лю́ди себе́ нестí, да й всьо.

Ця ж гордість за своє містечко передалася і Дмитрові:

Мої́ батьки́ з Мо́толя, сам я живу́ з ни́ми в Ру́дску, а́ле на́тто люблю́ ї́здити до Мо́толя, бо це моє́ мі́сто. Коли́ я заїжа́ю до ба́би з ді́дом, я себе́ почува́ю на́тто до́бре, у мене́ росправля… росправля́юцца мої́ пле́чи (повів плечима), мені́ хо́чецца ле́тати, хо́цца ходи́ти, хоцца пла́вати, хо́цецца роби́ти все. Е, мої́ ба́ба з ді́дом всю… все своє́ життя́ були́ в Мо́толі а як з ба́тькови́ї, так і з ма́тери́ної сторони́. Вони́-и ду́мають, шо, крим Мо́толя, нема́ лі́пшого мі́ста. Мо́же, й то пра́вда – я не зна́ю, бо в Мо́толі на́тто хва́йно. Там лю́ди за́вшей були́ на́тто, е-е, працови́ти, на́тто роби́ли мни́га, ше й за́ра моя́ ба́ба з горо́да не вила́зить, – не так, би я, не так, би моя́ сестра́, е. За́вше мні ба́ба каза́ла, шо мотоля́не були́ на всю́ окру́гу… мотоля́нкі були́ найлі́пши дівча́та, а хло́пци були́ найздорові́ши най… е… найхоро́ши, – отакі́-о були́ хло́пци (узявся в боки, розправивши плечі).

І якщо для інших мотолян любов до свого містечка – це певна абстракція, то для Дмитра Кульбеди вона почала виливатися в певну конкретність: він почав фіксувати мотольські слова, поступово створюючи словник, який можна назвати мотольсько-російським. Ось так було зафіксовано майже чотири сотні місцевих слів з російськими відповідниками та з російськими перекладами мотольських ілюстрацій (словник призначений для молодих людей, а оскільки вони володіють лише російською мовою, то й усі коментарі по-російськи).

Безперечно, укласти такий словничок нефілологові дуже важко, але Дмитра-медика ніколи труднощі не лякали. Ось декілька повних словникових статей, які дають певне уявлення про цю працю:

Бича́н (сущ.) – часть листа свеклы от корнеплода до листовой пластинки. На вечур свиней кормити наламните гички буракей у бабиним городи, лисце покришите, а **бичани** ўкиньте корови. На вечер свиней кормить наламайте свекловичной ботвы у бабушки на огороде, листья покрошите, а стебли бросьте корове.

Вида́к (сущ.) – дикий мак. Здаецца, сияла у горидчику мак, а вирос **видак**, тепер мусю ниде шукати крохи настоящого маку, коб на Маковея посьватити у церкви. Кажется сеяла в полисаднике мак настоящий, а вырос дикий, и сейчас вынуждена где-то искать немного настоящего мака, чтобы на праздник Маковея посвятить в церкви.

Гни́питис (гл.) – пристраиваться, примоститься, присесть. Чого вите уси на гетой лижок **гнипитесь,** би то другого мистя у хати нема, коб посидити? Чего вы все на этой кровати пристраиваетесь (приседаете), как будто в доме нет другого места, чтобы посидеть?

Мой – может быть; возможно. Кидала хорошого молодого гусака на плид, а вын, мой, деякий нерознак. Оставляла красивого молодого гуся на племя, а он, может, какой-нибудь гермафродит.

На жаль, автор не обрав якоїсь транскрипції для передавання мотольського мовлення, майже не використав позначень наголошених складів, через що визначати фонетичні особливості говірки вкрай важко. Але… Але кожне таке зібрання місцевих слів має велике значення, бо це маленька цеглинка у зафіксованій споруді діалектного мовлення.

Ось які оригінальні лексичні та словотвірні діалектні слова врятовані Дмитром від забуття: весьолуха ‘райдуга’, видак ‘дикий мак’, гойсати ‘гуляти’, гутанка ‘гойдалка’, квасець ‘щавель’, лебехи ‘шмаття’, ляскавка ‘грім і блискавка’, мой ‘можливо’, муля ‘болотна грязь’, нагном ‘пити прямо з пляшки’, нахама ‘неакуратна жінка’, ошиделковати ‘зробити мереживо’, перган ‘штахетник’, покіт ‘горище’, попелник ‘допоміжна тканина, якою вкривали білизну під час зоління’, рагало ‘гофрована дошка для прання’, решта ‘нестерпний біль’, свер-садло ‘дзеркало’, уліто ‘влітку’, хендз ‘задоволення’, шванец ‘подряпина’ та ін.

Саме ці діалектизми, доповнені наступними записами, могли увійти у склад зведеного берестейського словника, основою якого стали б зібрання слів Ф. Клімчука, «Дыялектный слоўнік Брэстчыны» (Мінськ, 1989), «Словник західнополіських говірок» (Луцьк, 2016) та ін. Могли, та не стали…

* * *

І раптом сонячного вереснево-го дня 2017 року, який став найчорнішим на Берестейщині, ошелешила звістка: від електричного струму загинув Дмитро Кульбеда. Загинув цілий світ… Загинув Всесвіт…

І можна довго втішати, що Бог забирає до себе найхоріщих, вибраних і достойних… Але цієї людини вже немає серед нас, немає цілого світу і цілого Всесвіту…

* * *

Про Дмитра можна прочитати розповідь В. Місіюка «Серце переповнене любов'ю». Можна побачити відеозаписи: Дмитро на байдарці через Мотольське озеро, Дмитро слухає розповіді діалектоносіїв-мотольців, Дмитьор про себе (доданий диск до збірника «Голоси з Берестейщини»), а також див. сайт http://arkushyn.lutsk.ua

Григорій АРКУШИН

Фото Дмитра Кульбеди з сайту prosvit.org

Pomiędzy pradawną Słowiańszczyzną a Rusią Kijowską

(Szkic o dawnym osadnictwie na podlaskim Pobużu*)

Pozostałości osadnictwa na Środkowym Pobużu, głównie w samej dolinie Bugu będącego pomostem na drodze z Bałtyku nad Morze Czarne, sięgają neolitu, a w okolicy Brześcia – mezolitu.[1]

W pierwszych wiekach n.e. okolice Bielska Podlaskiego i Hajnówki były najprawdopodobniej rubieżą graniczną najbardziej na zachód wysuniętych elementów kultury zarubinieckiej, utożsamianej przez badaczy ze Słowianami okresu rzymskiego (I-IV w. n.e.). W swej zwartej masie kultura zarubiniecka obejmowała rozległy obszar dorzecza Prypeci, Dniepru, Desny i Soży. Na Środkowym Pobużu typowymi jej zabytkami są cmentarzyska w Hryniewiczach Dużych koło Bielska Podlaskiego, u zbiegu rzek Białej i Orlanki, oraz cmentarzysko we wsi Klejniki koło Brześcia. Należały one do ludności zarubinieckiej z grupy poleskiej, obejmującej zachodnie Polesie i zachodni Wołyń.[2]

Kultura zarubiniecka stykała się na tym terenie z kulturą przeworską, obejmującą dorzecze Wisły i część dorzecza Odry. Tutaj trzeba zaznaczyć, że w dawniejszej literaturze archeologicznej kulturę przeworską łączono z zachodnią, prapolską grupą ludności słowiańskiej (automatycznie przypisując kulturę zarubiniecką Słowianom wschodnim). W ostatnich latach przeważa pogląd, iż kultura przeworska jest materialną pozostałością po plemionach wschodniogermańskich, które później wycofały się pod naporem migracji słowiańskiej ze wschodu.

Zabytki kultury przeworskiej znajdujemy w okolicach Łap, Siemiatycz, Białowieży i Brześcia.[3] Wytyczenie granicy przeworsko-zarubinieckiej, zwłaszcza w III-IV n.e., na terenie Wysoczyzny Bielskiej i nad brzesko-drohiczyńskim zakolem Bugu nie jest proste ze względu na ówczesną płynność osadniczą.[4] W tymże okresie na obszarze występowania obu wyżej wspomnianych kultur pojawiły się nowe elementy, charakterystyczne dla germańskich Gotów i Gepidów migrujących w kierunku stepów nadczarnomorskich (kultura wielbarska).[5]

Osadnictwo okresu późnorzymskiego zanika na Pobużu w V w. n.e. Najstarsze stanowiska wczesnośredniowieczne na interesującym nas obszarze datowane są na drugą połowę VI w. Można więc stwierdzić istnienie przerwy osadniczej trwającej kilkadziesiąt lat.[6]

*Według publikacji dostępnych na początku lat 90. XX w.

Terenem najwcześniej zajętym przez osadnictwo słowiańskie były okolice Drohiczyna, gdzie później powstał jeden z pogranicznych grodów Rusi. Obecnie w pobliżu drohiczyńskiego grodziska na brzegu rzeki odbywają się Zloty Wojowników Słowian, Bałtów i Wikingów.

Wczesnośredniowieczna faza osadnicza objęła przede wszystkim obszar pomiędzy obustronnymi dopływami Bugu – Liwcem i Nurcem. W skład tej jednostki archeologicznej wchodzą południowe partie Niziny Podlaskiej z Międzyrzeczem Łomżyńskim i Wysoczyzną Bielską oraz wschodni skraj Wyżyny Siedleckiej.[7]

Tworzone tu w VI-IX w. osady miały charakter otwarty, nieobronny. Zakładano je nad rzekami bądź małymi ciekami wodnymi, na nasłonecznionych stokach łagodnych wzgórz, wznoszących się nad dolinami rzecznymi. Zapewniało to dogodne warunki zarówno dla uprawy roli, jak i hodowli.[8]

Przeciętnie obszar zajmowany przez osadę (Drohiczyn, Wirów, Niewiadoma) wynosił ok. 1,5 ha (100x150 m). Zabudowa osad była rozproszona, złożona z półziemianek o wymiarach ok. 3,4x2,2 m, konstrukcji słupowej, wylepionych gliną. Paleniska znajdowały się zarówno wewnątrz budynków, jak i na wolnym powietrzu. Budynkom mieszkalnym towarzyszyły też jamy, spełniające cele gospodarcze. Prowadzona wówczas gospodarka wypaleniskowa zmuszała do częstej zmiany pól (co 5-6 lat) i wymagała długiego okresu ich odłogowania – ok. 20 lat.[9]

Część osad rozwijała się samodzielnie, inne w powiązaniu z grodami, których w okresie VI-IX w. znamy na tym terenie jedynie trzy – w Klimach, Krzesku-Królowej Niwie i Niewiadomej (woj. siedleckie). Grody te miały refugialny (schronieniowy) charakter i nie były użytkowane stale. Widoczne jest to zwłaszcza w przypadku grodu w Niewiadomej, we wnętrzu którego nie ma żadnej zabudowy. Częściej użytkowane były grody w Klimach i Krzesku. Było to uwarunkowane ich położeniem na południowej rubieży obszaru osadniczego w dorzeczu Liwca i Nurca, a więc i częstszym zagrożeniem dla ludności okolicznych osad otwartych. Brak jest w tym okresie grodów pomiędzy Bugiem i jego prawym dopływem, Nurcem. Najbliższe terytorialnie grodzisko w Haćkach odnoszone jest do innej prowincji kulturowej.[10]

Grodzisko w Haćkach, użytkowane w VI w., wskazuje genetyczny związek ze wschodniosłowiańskim grodziskiem w Zimnem (koło Włodzimierza Wołyńskiego), jak i z grodziskiem w Szeligach na Mazowszu Płockim, archeolodzy uważają więc, że trudno jednoznacznie określić jego przynależność etniczną.[11] Należy jednak zwrócić uwagę na to, że również gród w Szeligach wykazuje wiele cech charakterystycznych dla Słowiańszczyzny Wschodniej.[12]

Rekonstrukcja wyposażonej w gliniany piec słowiańskiej półziemianki z VI-VIII w. w ekspozycji Obwodowego Muzeum Krajoznawczego w Tarnopolu. Fot. www.karpaty.info

Gród w Niewiadomej położony był na wzgórzu morenowym wrzynającym się cyplem w dolinę rzeki Cetyni. Jego stoki są strome i spadają urwiskiem ku rzece. Od strony lądu obszar grodu chroniony był przez fosę i dwurzędową palisadę, umieszczoną po zewnętrznej stronie fosy. Od strony rzeki znajdował się najprawdopodobniej wał usypany z piasku pochodzącego z majdanu grodu. Utworzył się więc na obrzeżu majdanu rów, przechodzący przy palisadzie w fosę. W ten sposób fosa otaczała gród od wewnątrz, mogąc służyć za zbiornik wody w okresie zagrożenia. W pierwszym okresie gród w Niewiadomej wykorzystywany był w VI-VII w.[13]

Nie jest znana konstrukcja grodu w Klimach, natomiast gród w Krzesku posiadał dwa pierścienie wałów z piaszczystej ziemi przemieszanej z gliną (szerokość u podstawy 6 m, wysokość 3 m). Od strony wewnętrznej wały były oddzielone od majdanu płytkim rowem. Grodzisko w Krzesku, podobnie jak i w Klimach, zachowało ślady zabudowy wewnętrznej złożonej z półziemianek.[14]

Gród w Haćkach, użytkowany jedynie w VI w. i nie związany z Pobużem, chociaż najprawdopodobniej również wschodniosłowiański, powstał na naturalnym wzniesieniu ostańcowym (70x70 m u podstawy, 42x50 m górnej platformy, 8 m wysokości) o stromych, naturalnie obronnych zboczach, zasiedlanym już w poprzednich epokach (od neolitu do okresu wpływów rzymskich). Posiadał drewniane umocnienia w formie dwurzędowej palisady. Spełniał on zapewne funkcję schronieniową dla kilku niedużych wspólnot rodowych.[15]

Osadnictwo Środkowego Pobuża w starszych fazach wczesnego średniowiecza (VI-VII w.) stanowiło zwartą całość, rozlokowaną po obu stronach środkowego biegu Bugu i jego niewielkich dopływów. Był to wydzielający się kompleks osadniczy, otoczony ze wszystkich stron pustkami osadniczymi. Na północy nie dotarło ono jeszcze do Nurca, na wschodzie sięgało po rzeczkę Pulwę, na południu nie przekraczało wododziału między lewymi dopływami Bugu i Krosny. Na zachodzie rubież tego zespołu osadniczego przebiegała w górnym biegu Liwca i wzdłuż Cetyni.[16]

Ludność kolonizująca ten obszar miała oczywiście charakter napływowy. Materiały archeologiczne pozwalają odtworzyć kierunek tego napływu oraz obszary macierzyste, z których przybyli osadnicy. Wszystko wskazuje na wschodniosłowiańską proweniencję mieszkańców międzyrzecza Liwca i Nurca. Jest to widoczne szczególnie w ceramice, którą w toku badań wykopaliskowych pozyskano m.in. w Niewiadomej, Wirowie, Drohiczynie i Krzesku. Naczynia z VI-VII w., lepione ręcznie

i słabo obtaczane górą, należą do typu Korczak, zwanego też praskim lub żytomierskim, wywodzącego się z obszaru prawobrzeża Prypeci, od Dniepru i Teterowu po Dniestr i górne Pobuże. Brak natomiast poważniejszych związków tej ceramiki z sąsiednim Mazowszem, Wielkopolską i Polską Centralną oraz Śląskiem.[17] Także ceramika, datowana na wiek VIII-IX, wykazuje związki ze Słowiańszczyzną Wschodnią, przy czym stają się one w tym okresie jeszcze wyraźniejsze. Kształtem, technologią wytwarzania i stylistyką są one najbliższe naczyniom z obszaru lasostepu prawego dorzecza Dniepru.[18]

Wschodniosłowiański rodowód przejawia również charakter osadnictwa – wznoszenie grodów refugialnych (tzn. służących jedynie do schronienia w wypadku napaści), gniazdowy sposób lokowania osad, półziemiankowy charakter budownictwa mieszkalnego, typowy dla Wołynia. Tak więc sytuacja osadnicza na podlaskim Pobużu wykazuje związek z zachodnim Wołyniem i południowym Polesiem. Istnieją również różnice wynikające ze specyfiki miejscowych warunków rozwoju tej grupy osadniczej.[19]

Od VI do XIII w. spotykamy na terenie Podlasia cmentarzyska kurhanowe, charakterystyczne dla Słowiańszczyzny Wschodniej. Z okresu VI-X w. z obszaru Środkowego Pobuża, w obecnych granicach Polski, znamy tylko jedno datowane cmentarzysko kurhanowe – w Klukowie koło Siemiatycz (VI-VIII w.). W dolinie rzeczki Peresieki znajduje się ok. 40 kurhanów o kształcie kolistym (15-20 m. średnicy u podstawy), zawierających spalone szczątki ludzkie z fragmentami ceramiki lub popielnice przykryte płaszczem kamiennym i ziemnym nasypem. Podobne kurhany, określone przez archeologa J. Kucharenkę jako typ Hołowno, występują też w okolicy Brześcia.[20]

Kurhany z XI-XII w. (na 49 odkrytych w międzyrzeczu Nurca i Liwca dokładnie datowanych na ten okres jest jedynie 8) mają kształt kolisty, owalny, a pierwotnie może nawet prostokątny. Zawierają one pochówki ciałopalne i szkieletowe (zapewne późniejsze). Obok skupienia cmentarzysk kurhanowych w rejonie drohiczyńskim, zwłaszcza pomiędzy Bugiem i Nurcem, widzimy jeszcze skupienie na lewym brzegu Narwi (rejon bielski) i w dorzeczu Leśnej i Muchawca (rejon brzeski). Kurhany z tego obszaru swą konstrukcją i wyposażeniem nawiązują też do kurhanów derewlańskich z Południowego Polesia, są też propozycje wyodrębnienia ich w oddzielną grupę, przypisywaną wspominanym w latopisie Bużanom, chociaż nie jest pewne, czy plemię to zamieszkiwało właśnie ten region.[21]

W XI-XIII w. pojawiają się także cmentarzyska z grobami w obstawach kamiennych. Są to konstrukcje zbliżone do występujących na terenie Mazowsza płockiego i płońskiego. Forma zdawałaby się więc świadczyć o zachodniosłowiańskim, mazowieckim pochodzeniu twórców i użytkowników tych cmentarzysk. Jednakże większość wyposażenia grobowego należy do ruskiego kręgu kulturowego.[22] Powstaje więc problem etnicznego przyporządkowania cmentarzysk tego rodzaju, poruszany zresztą w wielu współczesnych opracowaniach archeologicznych. Np. Krystyna Musianowicz uważa, iż jest to pozostałość po ludności mazowieckiej, osiedlającej się swobodnie wśród miejscowej ludności ruskiej.[23] Jerzy Antoniewicz uznał to sformułowanie za tymczasowe i niezadowalające. Uważa on, iż źródła archeologiczne, stwierdzające mazowiecką formę grobu i ruskie jego wyposażenie, nie mogą dać jasnej odpowiedzi, czy mamy tu do czynienia z importami ruskimi przejętymi przez ludność mazowiecką, czy też ludność ruska chowana była na cmentarzysku płaskim zamiast bardzo pracochłonnego pochówku pod kurhanem z wieków poprzednich.[24]

Ducha podlaskiej prehistorii można poczuć też koło grodziska w dolinie na skraju wsi Haćki

Maria Miśkiewiczowa, najobszerniej zajmująca się tym problemem, zwróciła uwagę, że obok ruskiego charakteru wyposażenia grobów istnieją też różnice w konstrukcjach grobowych w porównaniu z Mazowszem, a także brakuje w wyposażeniu wielu grobów przedmiotów charakterystycznych dla ziem nadwiślańskich (monet, przedmiotów kultowych, mieczy). Zdaniem badaczki wskazuje to na stopienie się dwóch różnych tradycji osadniczych – starej ludności ruskiej, zasiedlającej obszar Środkowego Pobuża od połowy VI w. n.e. i napływowej mazowieckiej. Kolonizacja mazowiecka rozpoczęła się w XI w., co potwierdza materiał archeologiczny, a pośrednio sugeruje też Gall Anonim, pisząc o przeludnieniu Mazowsza. Kolonizacja miała wg autorki przebieg pokojowy i nie powodowała zakłóceń w dotychczasowym zasiedleniu tych ziem.[25]

Najogólniej można stwierdzić, iż materiały archeologiczne, sugerując osiedlenie się w XI w. grupy ludności mazowieckiej, wskazują jednocześnie na jej asymilację przez zasiedziałą tu ludność ruską, która częściowo przejęła mazowiecką formę konstrukcji grobu, utrzymując ją do XIII w.

Niektórzy współcześni historycy, jak Jan Tyszkiewicz czy Janusz Bieniak, wysunęli tezę, iż na Wysoczyźnie Bielskiej i w dorzeczu Muchawca rozwijało się w VI-X w. osadnictwo zachodniosłowiańskie związane z Mazowszem.[26] Twierdzenie to nie ma jednak potwierdzenia w faktach archeologicznych, wskazujących jednoznacznie na wschodniosłowiański rodowód zabytków znajdywanych w ówczesnych osadach, grodach i cmentarzyskach. Na brak w tym okresie istotnych związków z Mazowszem wskazuje również usytuowanie grodów obronnych. Tak np. grody powstałe około X w. lokowane były na zachodnich i południowych krańcach osadnictwa nadbużańskiego. Wg M. Miśkiewiczowej ten sposób rozmieszczenia grodów dowodzi istnienia poczucia odrębności ludności zamieszkującej tę ziemię. Z kolei wschodnie pogranicze międzyrzecza Liwca i Nurca nie wykazuje cech pozwalających na oddzielenie tego obszaru od Polesia i Wołynia. Drogą penetracji lądowej z kierunku wschodniego był pas wododziału Bugu i Prypeci. Brak tu grodów datowanych na wiek X, a dopiero w XI w. powstaje gród w Brześciu, który szybko staje się ważnym ośrodkiem administracyjno-handlowym, nie spełniając jednak roli grodu pogranicznego.[27]

W krótkim omówieniu osadnictwa ruskiego na Pobużu i Nadsaniu współczesny historyk ukraiński M. Kuczinko podkreśla: *Na materiałach z Pobuża i Nadsania możemy prześledzić genetyczną więź z wczesnosłowiańskimi zabytkami tego obszaru, co przejawia się w topografii osiedli, budownictwie mieszkalnym, obrzędach pogrzebowych, ceramice, ozdobach itp. Wszystko to świadczy o tym, że zabytki obu okresów, zarówno VI-VIII, jak i IX-XIII w., należały do tej samej ludności na różnych etapach jej rozwoju historycznego. Stąd też koncepcja szeregu badaczy polskich* [...], *zgodnie z którą obszar ten miał być wcześniej etnicznie zachodniosłowiański, zaś wschodniosłowiański stał się dopiero w pierwszej połowie XI w. na skutek ustanowienia tu władzy politycznej Rusi Kijowskiej i kolonizacji tych ziem przez ludność ruską, jest nieprzekonująca, gdyż pozbawiona jest wszelkich podstaw.*[28]

O etnicznej jedności Środkowego Pobuża i Wołynia świadczy też antropologia. Wg danych antropologicznych zarówno Wołyń, jak i średniowieczna Ziemia Brzeska (a więc Środkowe Pobuże) zasiedlone zostały przez ludność należącą nie do poleskiego, lecz do centralnoukraińskiego typu antropologicznego.[29]

Cdn.

Jurij HAWRYLUK
Fot. autora artykułu

Przypisy

[1] Jerzy Wiśniewski, Podlasie, [w:] Słownik starożytności słowiańskich, t. IV, Wrocław 1970, s. 172. Patrz też omówienie kultur archeologicznych do przełomu V/VI w. n.e.: Krystian Nowak, Ryszard Zieliński, Najdawniejsze dzieje Drohiczyna i okolic, [w:] Drohiczyn. Dzieje miasta na tle dziejów regionu (do 1950 r.), Białystok 1979, s. 4-12.

[2] Jerzy Antoniewicz, Problemy i potrzeby badań archeologicznych na północno-wschodnich ziemiach Polski, – „Acta Baltico-Slavica", t. I (1964), s. 15; Zygmunt Szmit, Sprawozdanie z poszukiwań archeologicznych w Hryniewiczach Wielkich koło Bielska Podlaskiego, – „Wiadomości Archeologiczne", t. VII (1922), s. 107-120; Ju. W. Kucharenko, Pamjatniki żeleznogo wieka na tierritorii Polesja, – „Archieołogija SSSR. Swod archieołogiczeskich istocznikow", wyp. D1-29, Moskwa 1961, s. 18; Ju. W. Kucharenko, Zarubinieckaja kultura – „Archieołogija SSSR. Swod archieołogiczeskich istocznikow", wyp. D1-19, Moskwa 1964, s. 43-47.

[3] Danuta Jaskanis, Pradzieje Białostocczyzny, Warszawa 1969, s. 35-37; Jan Tyszkiewicz, Mazowsze północno-wschodnie we wczesnym średniowieczu, Warszawa 1974, s. 40-41.

[4] J. Tyszkiewicz, Mazowsze..., s.41.

[5] D. Jaskanis, Pradzieje..., s. 38-39; Zbigniew Kobyliński, Kwestie etniczne w badaniach archeologicznych Podlasia,– „Dyskusja", Białystok, nr 4/1990, s. 30.

[6] Maria Miśkiewiczowa, Mazowsze wschodnie we wczesnym średniowieczu, Warszawa 1981, s. 7.

[7] M. Miśkiewiczowa, Kompleks osadniczy w Niewiadomej, woj. siedleckie na tle osadnictwa środkowego Pobuża we wczesnym średniowieczu, [w:] Dzieje Sokołowa Podlaskiego i jego regionu, Warszawa 1982, s. 8.

[8] M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 48.

[9] M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 49-51.

[10] M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 48, 52-57.

[11] M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 68-9; Z. Kobyliński, Kwestie etniczne..., s. 30-31.

[12] Wojciech Szymański, Wyniki badań grodziska z VI-VII w. w miejscowości Szeligi, pow. Płock na Mazowszu, – „Światowit", t. XXIV (1962), s. 369-370.

[13] M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 55; M. Miśkiewiczowa, Kompleks..., s. 10-13.

[14] M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 55-7, 71.

[15] Grażyna Rutkowska, Haćki, [w:] Słownik starożytności słowiańskich, t. VIII, Wrocław 1991, s. 193.

[16] M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 62-63.

[17] M. Miśkiewiczowa, Kompleks..., s. 34; M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 32, 35.

[18] M. Miśkiewiczowa, Kompleks..., s. 34-35; M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 32, 35, 41. Porównaj: I. P. Rusanowa, O kieramikie ranniesriedniewiekowych pamjatnikow Wierchniego i Sredniego Podnieprowja, [w:] Sławianie i Ruś, Moskwa 1968, s. 143-150; I. P. Rusanowa, Sławjanskije driewnosti VI-IX ww. mieżdu Dnieprom i Zapadnym Bugom, – „Archieołogija SSSR. Swod archieołogiczeskich istocznikow, wyp. E1-25, Moskwa 1973, s. 99.

[19] M. Miśkiewiczowa, Kompleks..., s. 35; M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 51, 67.

[20] M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 57, 59; Ju.W. Kucharenko, Sriedniewiekowyje pamjatniki Polesja – Archieołogija SSSR. Swod archieołogiczeskich istocznikow", wyp. E1-57, Moskwa 1961, s. 10-11; Jak podkreśla inny badacz, W. Siedow – na północy zabytki typu Hołowno zachodzą na Pobuże Brzeskie, świadcząc o wczesnej kolonizacji tego obszaru z Wołynia – W. W. Siedow, Sławianie wierchniego Podnieprowja i Podwińja, Moskwa 1970, s. 82.

[21] M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 86-91; M. Miśkiewiczowa, Kompleks..., s. 36; Ju. W. Kucharenko, Sriedniewiekowyje pamjatniki..., s. 12.

[22] M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 91, 94-96, 99.

[23] Krystyna Musianowicz, Granica mazowiecko-drehowicka na Podlasiu we wczesnym średniowieczu, – „Materiały wczesnośredniowieczne", t. V, Warszawa 1960, s. 196-199.

[24] J. Antoniewicz, Problemy...s. 21-22.

[25] M. Miśkiewiczowa, Kompleks..., s. 37-38.

[26] J. Tyszkiewicz, Mazowsze..., s. 87; J. Tyszkiewicz, Środowisko naturalne i antroporegiony dorzecza Narwi przed 1000 lat, Wrocław 1975, s. 183; Janusz Bieniak, Państwo Miecława, Warszawa 1963, s. 176-180.

[27] M. Miśkiewiczowa, Mazowsze..., s. 108, 110-111.

[28] M. M. Kuczinko, Dawnioruśke nasełennia Pobużża i Posiannia w switli archeołohicznych dżereł, – „Ukrajinśkyj Istorycznyj Żurnał", Kyjiw, nr 7/1976, s. 110.

[29] W. D. Djaczenko, Antropołohicznyj skład ukrajinśkoho narodu, Kyjiw 1965, s. 72.

«Ми з тобою як риба з водою»

Світ риб в українських говірках Підляшшя

Закінчення з попереднього числа

13. окунь звичайний – okoń pospolity – ***о**кунь*
множина – *окуні*[e]

Окунь звичайний зустрічається в Європі, в більшій частині північної Азії й Північної Америки. У другій половині XIX ст. його перевезли з Великої Британії до водойм Австралії, Тасманії та Нової Зеландії, де він добре прижився. Живе в річках і озерах. Улюблене місце-перебування окунів – озера з чистою водою, в них вони почуваються найкраще. Однак, часто їх можна зустріти в глибоких струмках і ставках та в малосолоних морях, наприклад у Балтійському. В значній кількості окунь виловлюється риболовами-аматорами. Для аматорського лову він доступний протягом всього року та з використанням практично будь-яких снастей. Це одна з найпопулярніших та найпоширеніших хижих риб.

Найбільш повсюдною на Підляшші назвою цієї риби є ***о**кунь* («Атлас східнослов'янських говірок Білосточчини» фіксує також фонетичні варіанти *вокунь* і *укунь*, а також *акунь* на білоруськомовній території). Лексема *окунь* утворена за допомогою суфікса *-унь* від слова *око* (від псл. *око→ окипь*), бо під час виймання окуневих з великої глибини в них випинаються очі від тиску газу в плавальному міхурі.

14. оселедець атлантичний – śledź atlantycki – *слєдзь*
множина – *слєдзі*

Оселедець це відома морська промислова риба, яку вживають переважно в засоленому або копченому вигляді. Його батьківщина знаходиться в глибинах північної частини Атлантичного океану, звідки риба поширилася по Північному і Балтійському морях.

Кількість оселедців колосальна, і вони відіграють надзвичайно важливу роль у рибному промислі. Напр. у практиці норвезького промислу відомі випадки, коли за добу добувалося понад 100 тис. тон оселедця.

У міжвоєнному періоді оселедці потрапляли на Підляшшя, між іншими, дякуючи євреям, які їздили возами по селах та продавали різні продукти. Оскільки ця риба з'явилася у регіоні відносно пізно, немає суто місцевої говіркової назви – навіть найстаріші підляшани вживають полонізм *слєдзь, сьлєдзь*. Можна тут почути *лєжаті як слєдзі; як слєдзі спалі; як слєдзі в бочці* тощо. Це польські вислови, вживані на позначення великої кількості, адаптовані до мовлення україномовних жителів регіону.

15. пічкур звичайний – kiełb pospolity – *ковб, к**о**ввбік*

Пічкур звичайний це невелика срібляста риба з родини коропових. Виявити її досить легко, оскільки пічкури великими табунами плавають на піщаних мілинах у великих і малих річках, а також у проточних озерах і ставках. Влітку риба тримається тих місць, що добре прогріваються. При пониженні температури відходить від берегів у глибші місця з мулистим або піщаним дном. Взимку вирушає в ями. Колись дуже охоче використовували пічкура в харчуванні – в нього смачне м'ясо, окрім того цю рибку дуже просто зловити.

У різних українських говірках знайдемо різні назви пічкура, напр. у буковинських говірках це *ковблик*, у східноподільських – *кобил, ковбел, коблик*. На Підляшші почуємо *ковб, к**о**ввбік*.

16. плітка звичайна – płotka, płoć – *пл**у**отка, н**и**жня пл**у**отка, плуоть, пл**у**одє*
множина – *пл**у**откі*

Плітка це одна з найчисленніших риб у підляських водоймах. Вона живе в річках, озерах, ставках і навіть у невеликих струмках. Таке широке поширення пояснюється в першу чергу її невибагливістю в їжі. Вона поїдає черв'яків, личинок комах, молюсків, рачків, різні рослинні організми.

Плітка здебільшого трапляється завдовжки близько 15 см і рідше — понад 20 см. Її м'ясо досить кістляве і іноді трошки гірчить. Маленьких і середніх плотвичок застосовують як живців при лові щуки, сома і окуня.

На Підляшші цю рибу звали *пл**у**отка, н**и**жня пл**у**отка, плуоть* або – *пл**у**одє*. Часто словами *пл**у**отка, пл**у**одє* підляські риболови окреслювали взагалі малу рибу (*налапалі всякого плуодя*), а говоривши про плітку, уточнювали, що це *н**и**жня пл**у**отка*.

Підляські лексеми *пл**у**отка, плуоть* є говірковими варіантами загальноукраїнських *плітка, пліть* – з дифтонгом *уо* замість *і*, що характерне для архаїчних українських говірок Підляшшя.

17. судак звичайний – sandacz pospolity – *суд**а**к*
множина – *судак**і***

Судак звичайний це велика хижа риба ряду окунеподібних, що живе в прісній і морській воді. Один з найпоширеніших хижаків і привабливий об'єкт аматорської риболовлі. М'ясо судака вважається дієтичним продуктом – його жирність мінімальна. Харчова цінність дуже велика – вміст білків у ньому перевищує 18 відсотків.

18. товстолобик білий – tołpyga biała – *товстолоб*
множина – *товстолоби*

Товстолобик це промислова риба родини коропових з товстою головою (звідки її назва), що водиться в річках Південно-Східної Азії і живиться здебільшого водоростями. Вона поширена переважно у басейні річки Амур та останнім часом розповсюдився по великих річках Європи та Малої Азії. Інтродукована в Польщі в 1965 р.

Підляська назва *товстолоб* зустрічається також в інших українських говорах, між іншими, східноподільських.

19. щука – szczupak pospolity – *щупак*
множина – *щупакі*

Щука це популярна хижа прісноводна промислова риба, що має видовжене тіло із сплющеною зверху витягнутою головою. У довжину вона може досягати 1,5 м, а масою до 35 кг (зазвичай до 1 м і 8 кг).

Поширена щука в прісних водах Євразії і Північної Америки. Живе звичайно в прибережній зоні, водних заростях, в непроточних або слабопроточних водах. У річках, озерах, ставках веде осілий спосіб життя.

Щука надзвичайно ненажерливий хижак, тому й зловити її легше, ніж будь-яку іншу велику рибу. Харчується вона в основному рибою (пліткою, окунями тощо). Нерест щуки відбувається за температури 3-6°С, відразу після танення криги, біля берега на глибині 0,5-1 метр. Під час відкладання ікри риби виходять на мілководдя і шумно плескаються.

– *Коло Крив'ятич пливе одна однога рикі Орлі. А Орля то доплив Орлянкі* – говорить Марко Хмелевський. – *У 1960-70-тих роках так єї порозлівало, що щупакі на тарло там входилі. То в крив'яниць била традиція, що ходилі по водіᵉ і вілкамі ловілі щупакі.*

М'ясо щуки вважається смачним. Воно вміщує 2-3 відсотки жиру та вважається дієтетичним продуктом. Найсмачніша щука у віці 2-3 років.

На Підляшші поширеною назвою тої риби є *щупак*. Ця форма притаманна не лише підляським українським говіркам. «Словарь української мови» Бориса Грінченка, окрім форми *щука*, фіксує форми *щупа, щупак, щупачок*. *Щупака* знайдемо також у новіших словниках, напр. «Великий тлумачний словник сучасної української мови» (перше видання – 2001 р.) пояснює: ЩУПАК – самець щуки, щука. Окрім того форма *щупак* характерна для говірок Рівненщини, західнополіських та східноподільських українських говірок. Отже, підляське *щупак* це не полонізм ані білорусизм в мовленні підляшан, але загальноукраїнське слово, хоча вживане рідше ніж *щука*.

Попри те, що на Підляшші почуємо форму *щупак*, то в піснях з'являється літературна *щука*, напр.

А ще й дівчина в човон не вступіла,
Як вирвалася нещасна година.
Як риба щука хвостом вивільнула,
То й дівчиноньку з човна викинула.
(Тростянка)

Ой, вийду я на гору крутую,
Стану, подивлюся на воду биструю.
Щука риба грає і пароньку має,
А я всьо думаю, що пари не маю.
(Бобрівка)

Словник слів, пов'язаних з риболовлею:

весло – wiosło – *весло, висло*
вудка – wędka – *удка*
вудкар – wędkarz – *удкар, удільнік*
гачок трійник – kotwica (haczyk wędkarski z trzema ostrzami) – *козуля*
грузило – ciężarek na żyłce wędki – *олово*
дощовий черв'як – dżdżownica ziemna, rosówka (przynęta w wędkarstwie) – *земляний робак*
кістка риби – ość – *куостка*
личинка одноденок (водних комах) – larwa jętki, owadów wodnych, będących przynętą w wędkarstwie – *водяний робак*
ловити рибу – łowić ryby – *лапаті (лапати) рибу, ловіті (ловити) рибу*
ловити на живу рибку – łapać na żywca – *лапати на живця*
невід – niewód (duża sieć rybacka) – *невуд*
опариш (личинка синьої м'ясної мухи) – czerw (biały robak – larwa muchy plujki, przynęta w wędkarstwie) – *шмер*
плавальний міхур (пузир) – pęcherz rybi – *пузир*
поплавок – spławik – *поплавок*
продух – otwór w lodzie odpowiednio nakrywany, by woda nie zamarzła – *продух*
проруб – przerębel – *прорубка*
риба, рибка, рибонька – ryba, rybka, rybeńka – *риба, рибка, рибонька*
рибак, риболов – rybak – *рибак, риболов*
рибальська сіть (діал. бредень) – mała sieć rybacka – *бредня*
рибальська сіть (діал. клумля) – mała prymitywna sieć rybacka, kłomla – *клуомля*
рибачити – łowić ryby – *рибачити*
сітка – sieć – *сіᵉтка*
частина волосіні (ліски) у вудці – przypon (odcinek żyłki służący do połączenia haczyka, sztucznej przynęty, ciężarka z żyłką główną) – *припуон*
човен – czółno wydłubane w drzewie – *човон*

Людмила ЛАБОВИЧ

Література:

Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny, t. I-III, Wrocław etc. 1980-1993.

А. Аникин, *Русский этимологический словарь. Выпуск 2 (Б-Бдынъ)*, Москва 2008.

Великий тлумачний словник сучасної української мови, Ірпінь 2003.

Б. Грінченко, *Словарь української мови*, Київ 1907-1909.

Р. В. Міняйло, *Особливості суфіксального словотворення назв риб в українських говірках*, Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету, Кривий Ріг 2011.

Словник української мови, тт. 1-11, Київ 1970-1980.

Т. Тищенко, *Номінація риб у говірках Східного Поділля*, Мовознавчий вісник, Черкаси 2010.

Т. Тищенко, *Номінація рибальського знаряддя та його частин у східноподільських говірках,* Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 10, Київ 2010.

Bojownicy o Ukraińską Republikę Ludową w polskiej nauce i kulturze

Kontynuacja z numeru 6/2017

W okresie międzywojennym i powojennym z krakowską Akademią Górniczo-Hutniczą związani byli także dwaj inni ukraińscy emigranci, profesorowie Mikołaj Czyżewski (1890-1951) i Mikołaj Dubowicki (1903-1985), a z Politechniką Gliwicką prof. Józef Halanka. W przemyśle węglowym Polski zatrudniony był inż. Teofil Kulczycki – pracownik inżynieryjno-techniczny w kopalniach „Kleofas" i „Paweł". Po II wojnie światowej był dyrektorem kopalni „Pokój". Wysokiej klasy specjalistą, również pracującym w górnictwie, był inż. Orest Sznicer-Spiralski, w powojennej Polsce dyrektor kopalni „Piast", „Rokitnica" i „Ziemowit". Duży wkład w dziedzinę inżynierii lądowej wniósł syn gen. Dmytra Żupinasa (1892-1968) – organizatora brygad robotniczych z obozów internowania żołnierzy ukraińskich w latach 1921-1924 budujących między innymi cementownię w Rejowcu k. Chełma i cukrownie w Nowej Wsi na Mazowszu – inż. Bogdan Żupinadze (ur. 1930 r.) – Generalny Projektant Budowy Hut Aluminium w Skawinie, Koninie, Kairze, uczestniczył przy budowie Elektrowni Atomowej w Diablo Canyon (USA).

Wielki wkład w rozbudowę Zagłębia Miedziowego wniósł inż. Florian Snieżko – syn sotnika AURL i UNA, po ucieczce z GUŁAGU główny inżynier Przedsiębiorstwa-Budowlano Montażowego Przemysłu Ciężkiego w Lubinie. W dziedzinie gospodarki wodnej II Rzeczypospolitej istotne znaczenie miały prace byłego rektora Ukraińskiej Akademii Gospodarczej w Podiebradach prof. Iwana Szowheniwa (1874-1943), który po przybyciu do Polski został konsultantem Ministerstwa Rolnictwa RP oraz autorem wielu ekspertyz, opracowań i książek z zakresu hydrologii. W geodezji podobną rolę odegrał gen. Mikołaj Kowal-Medzwecki (1868-1929). Autorem wielu artykułów poświęconych wojskowości był gen. Pawło Szandruk (1889-1979) – kawaler orderu Virtuti Militari za zasługi w wojnie obronnej Polski 1939 r. W 1947 r. pisał: „Za Polskę się biłem, bo uważałem, że przez to biję się za Ukrainę [...]. A gdy zajdzie potrzeba, bić się jeszcze raz za Polskę – będę! Z tych samych powodów. Polska była moją drugą ojczyzną". Jest on autorem wielu haseł do polskiej „Encyklopedii wojskowej", a także artykułów o polsko-ukraińskich stosunkach w XX wieku, między innymi rozprawy „Operacyjne dokumenty Sztabu Armii URL" wchodzącej w skład publikacji „Działalność wojska ukraińskiego w wojnie 1920 r. Geneza umowy polsko-ukraińskiej" (1933). Wielu emigrantów i ich dzieci wniosło duży wkład w ochronę zdrowia, zwłaszcza w placówkach leczniczych Warszawy (Jewmen Łukasewycz, Iwan Łypa), w Tarnowie (Iwan Łypa, Modest Łewycki, Wasyl Sowacziw, Petro Roszczynski), ziemi kaliskiej (Borys Leontiew, Ołeksander Dain, Mychajło Wasylczenko, Iwan Oczeret'ko, Ołeksander Plitas, Mykoła Rawicz, Pawło Sadownyk, Jurij Dobryłowski, Mykoła Nezdimynoha, Switłana Charczenko, Ołena Melnyczuk-Kobyzśka). Ich działalność kontynuowali potomkowie. Między nimi był syn Aleksandra Szczerbania – Jerzy, prof. n. med., rektor AM w Warszawie (1979-1981), członek licznych organizacji międzynarodowych, w tym dyrektor Biura Europejskiego Światowej Organizacji Zdrowia (WHO).

Duży wkład w rozwój ukraińskiej, a także polskiej sztuki wnieśli emigracyjni artyści malarze, graficy i architekci przebywający po 1920 r. w Polsce: Mykoła Bytynski (1893-1972), Zinowij Poduszko (1887-1963), Pawło Kowżun (1896-1939), Wiktor Cymbał (1901-1968), Wasyl Masiutyn (1884-1955), Petro Chołodnyj (1876-1930), Jurij Mahalewski (1876-1935), Aleksander Szołochow (1896-1981), Ołeksandr Laszenko (1883-1944), Wasyl Chmeluk (1903-1986), Wałentyn Simiancew (1899-?), Artem Kornijczuk (1898-1978), Mykoła Butowycz (1895-1961), Mychajło Babij (1899-?), Serhij Tymoszenko (1889-1950), Wasyl Trebusznyj (1887-1943), Pawło Zaporiżski (1892-?), Borys Palij-Nejiło (1876-1956), Wasyl Diadyniuk (1900-1945); absolwenci Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, członkowie grupy malarzy ukraińskich „Spokij": Petro Andrusiw (1906-1981), Petro Mehyk (1899-1992), Wiaczesław Waśkowski (1904-1976), Wołodymyr Pobuławeć (1898-1929), Mykoła Szczerbak (1895-?), Ołeksandr Jakymczuk (1899-1970), Dmytro Dunajewski (1869-1944), Jewhen Butowycz (1895-1943) oraz absolwenci ASP w Krakowie: Serhij Łytwynenko (1898-1964), Łeonid Perfecki (1901-1977), Ołeksa Charkiw (1897-1939), Wasyl Kryżaniwski (1891-1929), Wasyl Perebyjnis (1895-1966), Ołeksa Tretiakow, Sawa Stowbunenko, Ołeksa Karpenko, Jarosław Kirijenko.

Na uwagę zasługują pozostawione w muzeach polskich prace Mychajła Dobriaka (1904-2002), absolwenta Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie, honorowego obywatela m. Kalisza, który swe prace z wystawy w Toronto (1969) przekazał dla placówek polonijnych w USA. Dużą popularność w Polsce zdobyły prace Aleksandra Laszenki (1883-1944), absolwenta Konstantynowskiej Szkoły Artylerii i Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu, ucznia J. Wołkowa i I. Repina, a w 1918 r. wicekonsula Ukrainy w Moskwie. Po przybyciu do Polski mieszkał w posiadłości żony w Woli Sosnowej, a następnie we Włocławku. Był cenionym artystą, zyskał miano „twórcy oryginalnego". Jego prace porównywane były z twórczością marynistów polskich i z płótnami Iwana Ajwazowskiego. Prace prezentował na 62 wystawach w Polsce oraz Berlinie, Brukseli, Hamburgu, Kairze, Luksorze, Paryżu. Część z nich znajduje się w muzeach we Włocławku i Łodzi. Był założycielem i przez jakiś czas prezesem Zrzeszenia Kujawskich Artystów Plastyków oraz inicjatorem powstania Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych.

W historii m. Łodzi na trwałe zapisał się Zenobiusz (Zinowij) Poduszko (1887-1963). Po opuszczeniu w 1921 r. obozu internowania w Łańcucie osiadł na stałe w Łodzi. Jedna z jego wystaw w Związku Grafików Polskich w 1925 r. wywołała takie oto opinie: „Z łódzkich artystów wystawili swe prace Leontyna Zemłówna i [...] Zenobiusz Poduszko przynoszący powiew oryginalnej sztuki z ukraińskich pól". Cały swój dorobek artystyczny pozostawił w Polsce.

Swoimi reklamami filmowymi zdobył rozgłos Aleksander Szołochow vel Jan Nowak (1896-1981) działający w Poznaniu, podobnie jak interesującym drzeworytem Marszałka J. Piłsudskiego popularność zyskał Wasyl Masiutyn (1884-1955). Wiaczesław Waśkowski (1904-1976) pozostawił cały swój dorobek w Warszawie, będąc zaś profesorem ASP, także wychował wielu swych następców.

Zasługi w popularyzacji kultury i sztuki ukraińskiej w Polsce, zwłaszcza twórczości artystów plastyków, przyniosła działalność Petra Mehyka (1899--1992), absolwenta ASP w Warszawie i współzałożyciela stowarzyszenia „Spokij". W okresie międzywojennym był nauczycielem rysunków w szkołach, następnie wizytatorem. Nauczaniem zajmował się także w czasie II wojny światowej. Jest autorem pomników nagrobnych na Cmentarzu Prawosławnym na Woli w Warszawie, poświęconych uczestnikom walk niepodległościowych na Ukrainie 1917-1921.

Duży wkład w wykształcenie młodych artystów plastyków mieli wykładowcy ASP w Krakowie, a mianowicie Wasyl Trebusznyj (1887-1943) i związany z emigrantami Leon Getz (1896--1971). Ich pracę kontynuował Jerzy Nowosielski – syn Stefana, uczestnika walk niepodległościowych w 1920 r., działacza „Proswity" i „Ridnoji szkoły" w Krakowie. Odkrywcą i pierwszym organizatorem wystawy prac Epifania Drowniaka (Nikifora) w Paryżu byli absolwenci ASP w Krakowie Roman Turyn (1900-1979) i por. Armii URL Wasyl Perebyjnis (1895-1966). Odnowieniem polichromii w komnatach królewskich na Wawelu oraz fresków w dawnej siedzibie Biblioteki Jagiellońskiej w Collegium Maius Bibliotece Jagiellońskiej zajmował się były porucznik armii ukraińskiej, współautor pomnika żołnierzy ukraińskich w Łańcucie, absolwent ASP w Krakowie Aleksander Charkiw (1897-1939).

Cmentarz Wolski w Warszawie. Pomnik na jednej z dwóch kwater, na których pochowani zostali ukraińscy weterani. Na sąsiedniej stronie: wykonany przez Jerzego Nowosielskiego ikonostas cerkwi cmentarnej w Hajnówce

Wiele przykładów malarstwa sakralnego autorstwa emigrantów ukraińskich zachowało się (niestety większa część uległa zniszczeniu) w kilku cerkwiach Podkarpacia oraz w zbiorach prywatnych. Ich autorzy to: Petro Chołodnyj, Pawło Zaporiżski, Borys Palij-Nejiło, Pawło Kowżun, Mykoła Prasicki, Semen Ostapczuk, Serhij Stelmaszczuk, Dmytro Honta. Wielu innych artystów w okresie funkcjonowania obozów internowania (1920-1924) organizowało wystawy swych prac, a także wykonywało obrazy sprzedawane w wielu miejscowościach Polski. Praktykę tę stosowało także wielu ich uczniów, którzy prowadzili pracownie malarskie również po rozwiązaniu obozów.

Internowani żołnierze znacząco przyczynili się do popularyzacji muzyki, tańców narodowych i teatru ukraińskiego w Polsce. Pionierami w tej dziedzinie byli: sotnik Sozonat Kałmucki – organizator Chóru Oficerskiego 3. Dywizji Żelaznej, sotnik Dmytro Kotko – twórca Ukraiń-

skiego Chóru Naddnieprzańskiego oraz ppłk Serhij Sołohub, założyciel Chóru Sztabu Armii URL w obozie w Piotrkowie Trybunalskim, a następnie Ukraińskiego Chóru Narodowego im. Mykoły Łysenki w Warszawie. W sumie wystąpili oni z setkami koncertów w wielu miejscowościach w Polsce, a chór Sołohuba niejednokrotnie występował na falach Polskiego Radia. Kontynuatorem chóru Sołohuba w okresie II wojny światowej był Męski Chór Ukraiński Wołodymyra Bożyka. Pieśni ukraińskie zajmowały znaczną część programu Kapeli Słowiańskiej Witalija Łewyckiego, której sekretarzem był oficer URL Iwan Storożuk-Woźniuk. Po II wojnie światowej na polskich scenach operowych dużą popularnością cieszył się syn oficera armii URL Włodzimierz Denysenko, solista Opery Śląskiej, Wrocławskiej i Warszawskiej, występujący także w składzie ukraińskiego chóru „Żurawli". Kontynuował on dawne tradycje artystów ukraińskich występujących na polskich scenach operowych: Aleksandra Myszuhy, Salomei Kruszelnickiej, Michała Hołyńskiego, Modesta Mencińskiego, Wasyla Tysiaka, Michała Olchowego, Zenona Dolnyckiego i innych. Duży wkład do skarbnicy współczesnej muzyki w Polsce wnosi Sławomir Kaczorowski (ur. 1956, Łódź), kompozytor i pedagog, profesor zwyczajny Akademii Muzycznej im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi. Twórca utworów: instrumentalnych (solowych, kameralnych, orkiestrowych, na instrumenty solo i orkiestrę), wokalno-instrumentalnych, chóralnych („Otcze nasz" na chór mieszany). Członek jury zagranicznych i krajowych konkursów – kompozytorskich i wykonawczych. Laureat krajowych konkursów kompozytorskich. Jego utwory były wykonywane w kraju i za granicą, zarówno na festiwalach muzyki współczesnej, jak i na konkursach wykonawczych. Popularyzatorem tańców ukraińskich i organizatorem szkół tańca był baletmistrz Wasyl (Bazyli) Awramenko, a teatru Teodora i Nazar Obidzińscy oraz Anatolij Kornyłecki. Ich dzieło kontynuowali także w Polsce Ludowej w Kleszczelach na Podlasiu członkowie tych trup Andrij Nimyj i Aleksander Szczerbań.

Ukraińscy emigranci odznaczali się również dużą aktywnością w życiu politycznym. Spora ich reprezentacja zasiadała w Sejmie i Senacie II RP. W 123-osobowej grupie parlamentarzystów narodowości ukraińskiej w okresie międzywojennym było 26 senatorów i 97 posłów. Spośród nich 17 było związanych z ukraińskimi walkami niepodległościowymi w latach 1917-1921. W pierwszej kadencji Sejmu na 20 posłów było 11 dawnych działaczy URL, a w pierwszej kadencji Senatu 4 z 6 wybranych senatorów. Kilku pracowało w Sejmie i Senacie do końca II RP. Tylko w pierwszej kadencji zgłosili oni 104 interpelacje i 50 wniosków poselskich. Poza wnioskami o charakterze regionalnym, odnośnie Chełmszczyzny, Podlasia, Wołynia i Podola, Klub Ukraiński zgłosił ostry protest, nazywając decyzję Rady Ambasadorów z 14 marca 1923 r. w sprawie Galicji Wschodniej aktem gwałtu wobec prawa o samostanowieniu. Wśród zrealizowanych wniosków w Sejmie ważny był postulat posła Wasyla Dmytrijuka w sprawie pomocy materialnej dla internowanych żołnierzy armii URL.

Zakończenie na str. 41

«Ой буде, буде ту^и^й буяронці…»

Весільє в Черемсі-Селі

Продовження з попереднього числа

Субота. Коровай

А з коровайом – то так о било. Мати рано в суботу розчинит трошку той коровай, дрижджи розоб'є з молоком, троха муки всиплє. А ввечери приходят коровайниці, бо на коровай то клічут пшеважнє старших люди. Як тибе поклікалі на весільє, а я старая, то мине но на коровай поклічут, бо я старіша.

Вже як обийдут молодиї просити на коровай, то приходят до хати. Вже тиї коровайниці сходяться, будут коровай мисити. А розчинку вже мати зробила. Хрищону клічут, як є блізько. А як нима блізько, то тьоту, то кого там клічут.

Як молодая міла мну^и^го колєжанок, то всіх покліче на коровай. Дружки на коровай кліче, бо що ж вона буде сама сидіти без дружок? Вони сидєт, смиються. Як є місцє, сву^и^й музикантік якийсь, то рипає там їм. Вони реготят, спивают, засмиються і танцюют троху, всілєк. А як хата малая, нима музиканта, то ни годят же ж музиканта на вечур, на коровай.

Коровая пеклі старіши пшеважнє, менжатки. А вдовиця, як прийде, то тилько сидит, ниц ни робит. Ни можна, бо умре чоловік, чи що там, кажут – жицє буде кепське.

Коровайниці муку нислі, яйця. Як має яйця, то яйця ще вложит. А то муку пшеважнє. Тиї, що на весільє йдут, то вже нислі призенти, подарки, а так то булі вийонтки, що й на коровай кусок полотна принисла. Полотно чи якогось пéркалю кусок принисе. Алє невельми носилі тогди, де там. Троху принисе нєкотора. Полотна пшеважнє одріже на подушку, на нову.

Вже розчина пудийшла, зачинают коровай мисити.

Prodowżennia z poperednioho czysła

Subota. Korowaj

A z korowajom – to tak o było. Maty rano w subotu rozczynyt troszku toj korowaj, dryżdży rozobje z mołokom, trocha muky wsyple. A wweczery prychodiat korowajnyci, bo na korowaj to kliczut pszeważnie starszych ludy. Jak tybe poklikali na wesilje, a ja staraja, to myne no na korowaj pokliczut, bo ja starisza.

Wże jak obyjdut mołodyji prosyty na korowaj, to prychodiat do chaty. Wże tyji korowajnyci schodiat'sia, budut korowaj mysyty. A rozczynku wże maty zrobyła. Chryszczonu kliczut, jak je bliźko. A jak nyma bliźko, to tiotu, to koho tam kliczut.

Jak mołodaja miła mnu^y^ho koleżanok, to wsich poklicze na korowaj. Drużky na korowaj klicze, bo szczo ż wona bude sama sydity bez drużok? Wony sydiet, smyjut'sia. Jak je miscie, swu^y^j muzykantik jakyjś, to rypaje tam jim. Wony rehotiat, spywajut, zasmyjut'sia i tanciujut trochu, wsilek. A jak chata małaja, nyma muzykanta, to ny hodiat że ż muzykanta na weczur, na korowaj.

Korowaja pekli stariszy pszeważnie, menżatky. A wdowycia, jak pryjde, to tylko sydyt, nyc ny robyt. Ny można, bo umre czołowik, czy szczo tam, każut – życie bude kepśke.

Korowajnyci muku nysli, jajcia. Jak maje jajcia, to jajcia szcze włożyt. A to muku pszeważnie. Tyji, szczo na wesilje jdut, to wże nysli pryzenty, podarky, a tak to buli wyjontky, szczo j na korowaj kusok połotna prynysła. Połotno czy jakohoś pérkalu kusok prynyse. Ale newelmy nosyli tohdy, de tam. Trochu prynyse niekotora. Połotna pszeważnie odriże na poduszku, na nowu.

Wże rozczyna pudyjszła, zaczynajut korowaj mysyty.

1.
Вийду я на юолоньку, 2
Стану я на грудоньку,
Гукну на сусидонькі:
– Сусидонькі мої, ходіте о до мні,
До мойого дитєта коровая робит…
Перша квіточка – молда Манєчка.
Вийду я на юолоньку, 2
Стану я на грудоньку,
Гукну на сусидонькі:
– Сусидонькі мої, ходіте о до мні,
До мойого дитєта коровая робит…

Одна місит. А коровайчики тиї то вже всі роблят – хто якую зробит квітку, гуски роблят. Хрищона мати пшеважнє коровай місит, як ни вдовиця. А як нима хрищоної матера, або вона вдовиця, то тая од батька хрищоного може місити. А як нима, то каже мати: «Я й сама замішу» і мати замісит. І вже поставлят коровай, ву^{и}н пудходит. Пудийде. Приносят на сту^{и}л, знов будут робити коровайчики.

Як роблят коровай, тиї малиї коровайчики, то спивают:

2.
Над столом кітєль висит, 2
Сам Бу^{и}г коровай місит,
Аньоли воду носят,
Пречистиї просят:
– Пречистая Мати,
Ходи помагати
До нашого дитєта
Коровая робит…

Пороблят його, поприпинают соломкою тиї рожочки, тиї гуски. Бо і рожочки і гуски роблят малєнєчки. Соломою вкольют, гуску посадят на коровайові, бо так, то буде злітати сюди-туди. А так як солома тверденька, то вже гуска сидит ру^{и}вно. А так, то випнеться десь, повисоваються тиї гуски, всьо зліпиться. А то вже ні. І коровай місят густо, коб тісто було густе. Тилько бу^{и}льш дружчи дают, то воно тогди ни є такоє тверде, алє хороше виглядає, тримаються тиї гуски.

Зробилі вже коровай, тепірка треба змити стола, бо вже коровай у бляхи поклалі. Тепір спивают:

3.
Скупи господар, скупи, 2
Господиня скупіша:
Ни дає води
Рук помивати,
Ани ручничка,
Ручок потирати,
Ручок потират…

Тепірка вже будут саджєти у піч коровай. В печі горит. Спивают:

4.
Ходит півень по хати, 2
Й а в піч заглядає,
Хвостом піч вимитає:
– Чєс коровай саджєти,
Чєс коровай саджєт…

1.
Wyjdu ja na juołońku, 2
Stanu ja na hrudońku,
Huknu na susydońki:
– Susydońki moji, chodite o do mni,
Do mojoho dytieta korowaja robyt…
Persza kwitoczka – mołda Manieczka.
Wyjdu ja na juołońku, 2
Stanu ja na hrudońku,
Huknu na susydońki:
– Susydońki moji, chodite o do mni,
Do mojoho dytieta korowaja robyt…

Odna misyt. A korowajczyky tyji to wże wsi roblat – chto jakuju zrobyt kwitku, husky roblat. Chryszczona maty pszeważnie korowaj misyt, jak ny wdowycia. A jak nyma chryszczonoji matera, abo wona wdowycia, to taja od bat'ka chryszczonoho może misyty. A jak nyma, to każe maty: «Ja j sama zamiszu» i maty zamisyt. I wże postawlat korowaj, wu^{y}n pudchodyt. Pudyjde. Prynosiat na stu^{y}ł, znow budut robyty korowajczyky.

Jak roblat korowaj, tyji małyji korowajczyky, to spywajut:

2.
Nad stołom kitiel wysyt, 2
Sam Bu^{y}h korowaj misyt,
Anioły wodu nosiat,
Preczystyji prosiat:
– Preczystaja Maty,
Chody pomahaty
Do naszoho dytieta
Korowaja robyt…

Poroblat joho, poprypynajut sołomkoju tyji rożoczky, tyji husky. Bo i rożoczky i husky roblat malenieczky. Sołomoju wkoljut, husku posadiat na korowajowi, bo tak, to bude zlitaty siudy-tudy. A tak jak sołoma twerdeńka, to wże huska sydyt ru^{y}wno. A tak, to wypnet'sia deś, powysowajut'sia tyji husky, wsio zlipyt'sia. A to wże ni. I korowaj misiat husto, kob tisto buło huste. Tylko bu^{y}lsz drużczy dajut, to wono tohdy ny je takoje twerde, ale chorosze wyhladaje, trymajut'sia tyji husky.

Zrobyli wże korowaj, tepirka treba zmyty stoła, bo wże korowaj u blachy pokłali. Tepir spywajut:

3.
Skupy hospodar, skupy, 2
Hospodynia skupisza:
Ny daje wody
Ruk pomywaty,
Any rucznyczka,
Ruczok potyraty,
Ruczok potyrat…

Tepirka wże budut sadżiety u picz korowaj. W peczi horyt. Spywajut:

4.
Chodyt piweń po chaty, 2
J a w picz zahladaje,
Chwostom picz wymytaje:
– Czies korowaj sadżiety,
Czies korowaj sadżiet…

Ну, вже всадилі в піч коровай:

5.
Ой де ж тая господиня, що мила,
Нихай шукає до коровая помила. 2
Ой де ж тая господиня, що в хати,
Нихай шукає до коровая лопати. 2
Ой де ж тая господиня, що в шуби,
Нихай шукає до коровая коцюби. 2

Всадят коровай в піч, тогди ставлят на стуᵘл їдло і горілку. Сидєт, їдєт. «Ой, бабочки, ми забулі про коровай». Вже бігут хучій, заглядают у піч, який вуᵘн там є, чи ни згорів хоч. «Ні, ни згорів, хороший». Сядают знов за стуᵘл і вже знов їдєт, спивают вже розмаїти пісні. Всілєкі припєвки спивают:

6.
Випи, сваничко, випи килішок нивелікі.
Випи, сваничко, до дна, бо то горилка добра. 2

7.
Ой випила, вихиліла, сама себе похваліла:
– А я доброго роду, п'ю горілку як воду. 2

8.
Захилівшися в куток по три румочкі в роток,
По три румочкі в роток, коб ни болів животок. 2

9.
Випила, вихиліла, по столі покотила.
Я такий звичай маю, що до дна випиваю. 2

10.
Чи мні тебе випити, чи мні тебе виліти,
Чи я того годна, що й випила до дна. 2

11.
Ой випити – то-то я, закусити – то-то я,
До роботи болят бокі – ой ни сила моя. 2

Nu, wże wsadyli w picz korowaj:

5.
Oj de ż taja hospodynia, szczo myła,
Nychaj szukaje do korowaja pomyła. 2
Oj de ż taja hospodynia, szczo w chaty,
Nychaj szukaje do korowaja łopaty. 2
Oj de ż taja hospodynia, szczo w szuby,
Nychaj szukaje do korowaja kociuby. 2

Wsadiat korowaj w picz, tohdy stawlat na stuᵘł jidło i horiłku. Sydiet, jidiet. «Oj, baboczky, my zabuli pro korowaj». Wże bihut chuczij, zahladajut u picz, jakyj wuᵘn tam je, czy ny zhoriw chocz. «Ni, ny zhoriw, choroszyj». Siadajut znow za stuᵘł i wże znow jidiet, spywajut wże rozmajity pisni. Wsileki prypiewky spywajut:

6.
Wypy, swanyczko, wypy kyliszok nyweliki.
Wypy, swanyczko, do dna, bo to horyłka dobra. 2

7.
Oj wypyła, wychyliła, sama sebe pochwaliła:
– A ja dobroho rodu, pju horiłku jak wodu. 2

8.
Zachyliwszysia w kutok po try rumoczki w rotok,
Po try rumoczki w rotok, kob ny boliw żywotok. 2

9.
Wypyła, wychyliła, po stoli pokotyła.
Ja takyj zwyczaj maju, szczo do dna wypywaju. 2

10.
Czy mni tebe wypyty, czy mni tebe wylity,
Czy ja toho hodna, szczo j wypyła do dna. 2

11.
Oj wypyty – to-to ja, zakusyty – to-to ja,
Do roboty bolat boki – oj ny syła moja. 2

12.
Говорит коровай, 2
Й а в пічи седячи:
– Десь мої коровайночки,
Чи вони попиліся,
Чи вони побиліся,
Про мене забуліся,
Про мене забулі…

І виймают його і покажут, який хороший той коровай, і понесут десь поставлят.

13.
Хороший наш ой коровай, хороший,
Бо хорошиї коровайночки робилі. 2
Удалий наш ой коровай, удалий,
Бо удалиї коровайночки робилі. 2
Ціцятий наш ой коровай, ціцятий,
Бо ціцятиї коровайночки робилі. 2

Мати бере в запуᵘл тих малєньких коровайчикув, бо то ж коровайчики осуобно малєнькі спекут в блєхах. І тиї, що в блєхах пикліся, то такиї буольшиньки, чєсом, то і добре вийдут вилікі. То діліт для дружок, для коровайницюв дає, всім по туᵘй гусочці, хто но там є. Пирид тим, як поділіт, заспивают:

14.
Ми пшаницю пололі, 2
Ручкі покололі,
Коровая ни кушалі,
Коровая ни куша…

Сидєт, спивают, їдєт.

Як пеклі коровай, молодий приїжджав по сорочку. Приїде з маршалком і з сватом – вже тогди з своїм дружбантом. Вип'ют троху, смиються, пока ще тую сорочку достане, пока мати чи хто єї принесе. Просит маршєлок: «Панє ойче, пані матко, просіми о сорочку». То вже мати несе тогди, алє ще ж треба за єї заплатити. Жартуют так о, всілєк жартуют. Вже й вирикається тиї сорочки: «Ни хочу, – каже, – бо дорогая». То спускає мати троху, менч каже. Жартуют тогди, як хто тілько може, і бридки слова літєт. Торгуються за тую сорочку. А в нєкоторих, то ниц ни торгуються, бо одразу той маршєлок пара гроши дасть. Ни вміют жартовати.

Сорочку бере, бо винчєється в туᵘй сорочці. Спивают маршєлкови:

15.
Маршєлок отелівся, 2
Пуд піч пудвалівся,
Привів тилє біле
Маньочці пуд весільє.

То й на весільї спивают. Всілєк. Правє всьо тоє, що вечором спивают, то й на весільї спивают. Про коровай ни спивают, алє інни спивают.

12.
Howoryt korowaj, 2
J a w piczy sediaczy:
– Deś moji korowajnoczky,
Czy wony popylisia,
Czy wony pobylisia,
Pro mene zabulisia,
Pro mene zabuli…

I wyjmajut joho i pokażut, jakyj choroszyj toj korowaj, i ponesut deś postawlat.

13.
Choroszyj nasz oj korowaj, choroszyj,
Bo choroszyji korowajnoczky robyli. 2
Udałyj nasz oj korowaj, udałyj,
Bo udałyji korowajnoczky robyli. 2
Ciciatyj nasz oj korowaj, ciciatyj,
Bo ciciatyji korowajnoczky robyli. 2

Maty bere w zapuᵘł tych maleńkych korowajczykuw, bo to ż korowajczyky osuobno maleńki spekut w blechach. I tyji, szczo w blechach pyklisia, to takyji buolszyńky, cziesom, to i dobre wyjdut wyliki. To dilit dla drużok, dla korowajnyciuw daje, wsim po tuᵘj husoczci, chto no tam je. Pyryd tym, jak podilit, zaspywajut:

14.
My pszanyciu połoli, 2
Ruczki pokołoli,
Korowaja ny kuszali,
Korowaja ny kusza…

Sydiet, spywajut, jidiet.

Jak pekli korowaj, mołodyj pryjiżdżaw po soroczku. Pryjide z marszałkom i z swatom – wże tohdy z swojim drużbantom. Wyp'jut trochu, smyjut'sia, poka szcze tuju soroczku dostane, poka maty czy chto jeji prynese. Prosyt marsziełok: «Panie ojcze, pani matko, prosimy o soroczku». To wże maty nese tohdy, ale szcze ż treba za jeji zapłatyty. Żartujut tak o, wsilek żartujut. Wże j wyrykajet'sia tyji soroczky: «Ny choczu, – każe, – bo dorohaja». To spuskaje maty trochu, mencz każe. Żartujut tohdy, jak chto tilko może, i brydky słowa litiet. Torhujut'sia za tuju soroczku. A w niekotorych, to nyc ny torhujut'sia, bo odrazu toj marsziełok para hroszy dast'. Ny wmijut żartowaty.

Soroczku bere, bo wyncziejet'sia w tuᵘj soroczci. Spywajut marsziełkowy:

15.
Marsziełok oteliwsia, 2
Pud picz pudwaliwsia,
Prywiw tyle biłe
Manioczci pud wesilje.

To j na wesilji spywajut. Wsilek. Prawie wsio toje, szczo weczorom spywajut, to j na wesilji spywajut. Pro korowaj ny spywajut, ale inny spywajut.

16.
Там за горою мидвідь брикає, 2
Ни йди, Маньочка, – свекров ліхая. 2
А я мидведю солонини кину, 2
А я свекруху кулаком у шию. 2
Нихай мидведь той солонину смокче, 2
Нихай свекруха за пічью квокче. 2

Як закончене коровая, то спивают:

17.
Сіют гречку чупирненьку – всьо кажут ридкая,
Ще й в свекрухи ни була – вже кажут ліхая. 2
Чи ліхая, чи добрая, добре тоє знати.
Я свекруху научу в решеті гуляти. 2
Гуляй, гуляй, свекруха, хоч на одной нужці,
Як хоч догожєй молодий нивістці. 2

То вечором. І вже розходяться. Пожартують, посмиються і так розходяться. Вже завтра весільє ж.

Далі буде

Людмила ЛАБОВИЧ
Підляський науковий інститут

На стор. 32 і 34 реконструкція коровайного обряду у виконанні жінок з Черемхи-Села і «Гілочки» з Черемхи в рамках проекту «Гілочка – чотири пори року», 2006 р.

Весільний обряд записано в Черемсі-Селі, ґміна Черемха, повіт Гайнівка, Підляське воєводство 24.08.2004 року від Люби Салінської (1929 р.н.).

Весільні пісні записано в Черемсі-Селі 24.07.1999 року від Ганни Керделевич (1930 р.н.), Марії Керделевич (1931-2016), Віри Панасюк (1927 р.н.) та Люби Салінської (1929 р.н.).

16.
Tam za horoju mydwid' brykaje, 2
Ny jdy, Manioczka, – swekrow lichaja. 2
A ja mydwediu sołonyny kynu, 2
A ja swekruchu kułakom u szyju. 2
Nychaj mydwed' toj sołonynu smokcze, 2
Nychaj swekrucha za picz'ju kwokcze. 2

Jak zakonczenie korowaja, to spywajut:

17.
Sijut hreczku czupyrneńku – wsio każut rydkaja,
Szcze j w swekruchy ny buła – wże każut lichaja. 2
Czy lichaja, czy dobraja, dobre toje znaty.
Ja swekruchu nauczu w reszeti hulaty. 2
Hulaj, hulaj, swekrucha, chocz na odnoj nużci,
Jak chocz dohożiej mołodyj nywistci. 2

To weczorom. I wże rozchodiat'sia. Pożartujut, posmyjut'sia i tak rozchodiat'sia. Wże zawtra wesilje ż.

Dali bude

Ludmyła ŁABOWYCZ
Pidlaśkyj naukowyj instytut

Na stor. 32 i 34 rekonstrukcija korowajnoho obriadu u wykonanni żinok z Czeremchy-Seła i „Hiłoczky" z Czeremchy w ramkach proektu „Hiłoczka – czotyry pory roku", 2006 r.

Wesilnyj obrjad zapysano w Czeremsi-Seli, gmina Czeremcha, powit Hajniwka, Pidlaśke wojewodstwo 24.08.2004 roku wid Luby Salinśkoji (1929 r.n.).

Wesilni pisni zapysano w Czeremsi-Seli 24.07.1999 roku wid Hanny Kerdełewycz (1930 r.n.), Mariji Kerdełewycz (1931-2016), Wiry Panasiuk (1927 r.n.) ta Luby Salinśkoji (1929 r.n.).

«Педагогічний ліцей № 2 в Бартошицях, українські класи»

Дорогі Друзі,

Ви маєте змогу придбати унікальну книгу: *Педагогічний ліцей № 2 в Бартошицях, українські класи.* Бартошиці–Ольштин–Нью-Йорк–Івано-Франківськ. Видавництво «Тирса» 2018.

Публікація складається з трьох частин: обширна книжка (понад 800 сторін), DVD (близько 3 000 фотографій) і брошура з переліком спонсорів.

Українські класи Бартошицького педліцею упродовж 14 років були потужною кузнею культурно-освітніх кадрів. Їхні випускники записали прекрасну сторінку в діяльності на користь української спільноти не тільки в Польщі, але й у багатьох країнах Європи, США та Канаді.

Авторам вдалося наблизити до Читача боротьбу української спільноти з комуністичними властями в справі відкриття, утримання і розвитку українських шкіл. Згадано також чимало осіб, заслужених у минулому для українського шкільництва. У книжці є чимало раритетних персональних і групових фотографій великої архівної цінності.

Думки, висвітлені в тексті, старанно задокументовані, наведені навіть численні джерельні матеріали з підступної діяльності Служби безпеки.

Читання книжки й оглядання фотографій принесе велике задоволення.

Книга вийде в світ двома мовами – українською та польською. Українську версію створив проф. М. Лесюк з Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника в Івано-Франківську.

Ціна одного комплекту (3 частини) – 60 польських злотих, 120 укр. гривень, 30 доларів США (найнижча з можливих). Книга буде готова приблизно 15 червня 2018 р. Замовлення просимо слати:

Олена Костишин, Польща
helenakost44@gmail.com
Дом. тел. (89) 526 7144
Моб. тел. 693 117 615

Зенон Войтович, США
annawojtowicz@live.com
Дом. тел. (718) 204 9223

Чеслава Ґерон, Україна
mkhoma@ucu.edu.ua
Дом. тел. 00 380 322 212 980

Стефан Лашин
голова редакційної колегії

З «ХРОНОЛОГІОНУ» 2017

26.04.2017 р.
Народне про балакунів: «Говорить, що на язик набіжить», або «...що слина на язик принесе». А що з літераторами? Певно: «Пише, що на перо набіжить» та «...що слина на перо принесе». З голови звісно...

Ось знайшов свої старі папери, з яких виходить, що пробував тексти до пісень писати. Сам не співаючий, бо хоч голос нібито й маю, то музичного слуху пожаліли.

Було це кілька років тому, коли «Хмель», тобто Марко Х., задумав зробити українську версію балканської «юріївської» пісні, спопуляризованої фільмом Кустуріци і творчістю Бреґовічя. Щось мені склалося – з використанням народної творчості записаної у Добриводі біля Кліщель в історичній Більській землі, а зараз у Гайнівському повіті. Про співання цього не чув, то тут собі зараз це впишу – до Юрія ж не так далеко...

Весняний провісник Юрій
Зеленую ватру курить
На леваді дівчат танець
Юрій – святий Юрій

Без любові же не жити
Сонце не схоче світити
Весна без неї на прийде
Юрій – святий Юрій

Юрій – святий Юрій
Одомкни землицю
Випусти травицю
Юрій – святий Юрій

А на жито я покличу
Дівку – любовницю
Коровай качати
На врожай кохатись!

Далі ще про Купала щось пробував, адже мали це співати на Бахматах, тобто «На Івана, на Купала».

До півночі місяць сходить
Понад річки тихим плесом
По лісах Купайло ходить
На Івана
На Івана, на Яна!

Папороть палає цвітом
І вогонь у серці сяє
То весна вітає літо
На Івана Купала
На Івана Купала!

Твій вінок схопити хочу
Цілувати опівночі...
...До півночі і надвечір...

І тут моя творча спроможність тоді скінчилась. Так, принаймні, виходить зі збереженого рукопису...

* * *

Але це не кінець моїх текстопісенних намагань, адже 22.05.2016 року в телефонній розмові Роман Гавран, що у 1980-х був «нашою українською відповіддю» на Ґінтровського й інших польських «бардів», розказав, що хоче нові пісні творити й чи я би слів не написав. Римом кажучи:

Ось захотів мене Роман
Що має прізвище Гавран
Зробити ще пісенних текстів писцем
Таке у його плані мені місце
Бо літературна я людина
І не дбаю, що пізна вже година...

То так протягом останнього тижня травня й першого тижня червня попонаписував трохи чернеток, хоч і на «співочі тексти» вони в більшості не вельми схожі. Адже:

Чоловік я специфічний
– Організм немелодичний
Хоч меломан ноторичний
Співолюб категоричний

Пегази струшують із хмар слова
Чи варта щось – творчість ця моя?!

Творчість з лемківськими акцентами, адже Роман – лемко:

Мазяр із Лосі – я колеса все мащу
А моя жена все скрипить
Не замовкає ні на мить!

Та ще й акцентами екзистенційними, з цитатою навпаки:

Народжені повзати
Не будемо літати
В кавовій гущі
Загрузнем по коліна.

Мотив кавової гущі здався мені дуже перспективним, адже каву п'ють майже всі, навіть якщо вона не лише не львівська, але й навіть вульгарно розчинна. То ж повернула вона,

до того ще й із вітром, який або «нічний містик», або «кружляє нічним містом» – в обох варіантах – поетично! Або чорний, бо ж уночі – все чорне, то й вітер не виняток. А крім цього – в літературі ж необхідні урбаністичні мотиви, а то знов скажуть, що українці – сільська нація!

Кружляє вітер – чорний містик
Кружляє собі – нічним містом
Не зорі тут – тут ліхтарів намисто
Загрузши у кавовій гущі по коліна
Нічний марок дивиться –
що за година

Місяць – бевзь небесний –
весь червоний
Трощить своїм світлом лампи
і неони
День ти почнеш невиспаного
тіла спазмом
Що ніяк не схожий з так
бажаним оргазмом

Хробаки думок вертяться в черепі
Та верзуть все ділові діалоги
На тротуари сиплеться пісок
Щоб люди не ламали ноги

Не лише катів але й блазнів
Придумали цивілізовані народи
Нічого не вартує бо життя
Без страху, сміху й насолоди

Далі знов «взявся за лемків», а навіть більш широко – за Бескид, в якому ще ж і бойки...

Ми тут прийшли
Овець стригли
Сікли ліс
Бо карпатська
Наша Січ

Тут пригадалось, що Карпатська Січ то була на Закарпатті, але це не та епоха, коли Бескид завойовували. Бо, бачте, якось то мені перші бескидські русини Лемківщини та полонинської Бойківщини ввиділися не пастухами овечими, якими їх назагал малюють, але – саме завойовниками безстрашними та міцно-сильними, з яких кожний хизувався:

Мав я силу! І могила
Не мене землеу накрила
Але з'їла хижих ворогів
Молодий був то кадило
Не над мноу в церквах курилось
Дикий звір тікав! А й ведмідь
Зі страху – в ямі – млів і тлів
Топір гострий, з луку стріла
Що вбиває в лісі звіра
Бо вітців нетлінна віра
Мені Бескид підкорила
Полонини верховинний
Степ піднебний хоч камінний
Захищало наше братство
– Не карпатське лем – козацтво
Дух свободи – наше царство!

Шкрябав, переробляв... Врешті мені вийшов, місцями трохи навіть римований (хоч признаюся – в римуванні я не «міцний горішок») «Гімн підкорювачів Бескиду»:

1.
Мав я силу, щоб могила
Не мене землеу накрила
Вічна пам'ять при кадилі
Не над мноу в церквах співалась

Приспів:
То вітців нетлінна віра
Мені Бескид підкорила!

2.
Хвой зелених стрункі стріли
До небес верхи прибили
Рука міцна, лез сокири
Захищає тут від звірів

3.
Полонинський степ камінний
Присипає сніг осінній
Вільнодумний дух свободи
Кріпить серце в час негоди!

Як бачите – от такі собі базікання людини, яка виросла в околиці, де найвища гора це Свята Гора Грабарка. Та ще руські городища у Дорогичині і Мельнику, на які останнім часом, для вигоди туристів, також сходи проклали (на Грабарці – сходи давно)...

03.05.2017 р.
Ці «антикомуністичні середовища», незалежно чи вони «політичні» чи «наукові», які намагаються оправдувати дії «Бурого» та акцію «Вісла», від комуністів по суті відрізняються лише своїм антикомунізмом. Тобто так само, як комуністи, мають людей за худобу, яку можна переганяти зі стійла в стійло, та за гумус, на якому можна садити «цвіточки» своїх менше, – а то й більше!, – божевільних ідеологій.

* * *

«Націоналізм = шовінізм» підносить голову. Але Бог один знає, чи це лише голова старої поморщеної і скістлявілої черепахи, чи небезпечної та жалючої і моторної гадюки, що спокушає дурних, свіжо з генетичної глини зліплених Єв та Адамів.

19.06.2017 р.
– Тату, чом ти витер руки об мойого ручника?
– Бо вісив зберегу, там, де повинен вісити мій.
– То ти не подивився і не подумав?
– Ні, я ж чоловік...
– То чоловік не думає?
– Чоловік – діє!

02.07.2017 р.
От і перша неділя цьогорічного липня у минуле щогодинними кроками відходить, під акомпанемент годинникового «чоткування»...

07.07.2017 р.
З фільму якогось:
– Чи як захворію, то прийдеш мною опікуватися?
А ось відповідь «любого»:
– Ти що? Щоб і я захворів?

* * *

Вчора пізнім вечором мені подумалося:
– Мова – картина склеєна з клаптиків фонем (силаб – складів?).

14.07.2017 р.
Нещодавно я американізував деякі українські слова – для прикладу «дякуYOU!». Останнім часом задумав українізувати американські. І ось перший успіх – в-ОК-ій... Так воно ye(s)!

17.07.2017 р.
Польський уряд нещодавно вирішив, що Європейська Унія йому нічого наказувати не буде! Хватить, що буде гроші давати...

19.07.2017 р.
Ось нещодавно був на фотографуванні в селі коло Більська, за яким вже починається «Шляхта», тобто чисто польська етнографічна зона. Та й тут вже хіба якісь поляки-католики живуть, адже на кінці села біля старого православного хреста стоїть новий, з типовим для польської католицької богомільності написом «Jezu ufam Tobie». В порівнянні з цією сентенцією-umizgiem типові написи кирилицею категорично вимогливі: «Спаси й сохрани!». Ну, в оригіналі без знаку оклику, адже формально це молитовні прохання, не наказ, але справу ставиться ясно: Сотворив Ти, Господи, нас, людей, то тепер нам – Боже помагай!

23.07.2017 р., Солотвини в лемківському Бескиді (зараз Солотвинська вулиця м. Криниці)

Сьогодні неділя, то не робиться великого діла. От, просто походжу по Криниці й буду оглядати джерело – живець (польською – zdrój), Никифорові сліди та щось інше цікаве, а що має відношення до лемків.

* * *

Вийшов із Солотвин, а принаймні із Солотвинської вулиці, і ось сиджу перед церквою, в якій хрестили Никифора, а потім він у ній на ікони дивився. А зараз він дивиться на мене, як тут сиджу й пишу. Дивиться із барельєфу з написом, що вісить ліворуч від вхідних дверей до церкви. Колись мені подумалось, що Никифор був сам як ці лемківські церкви, які мовчазно стояли та переносили всі повороти долі, ставали храмами без вірних, яких вигнали-вивезли, а потім ставали римо-католицькими костелами і лише в деякі повернулися співи розспіви «Господи помилуй!» та «Христос воскрес!», а нещодавно найгарніші з них ще отримали «почесне звання» вроді «polskie drewniane cerkwie na liście UNESCO». Такі ж маніпуляції, як з храмами, було легко проводити з Никифором, який так само був «поза часом» та «поза світом» – занурений у своє мистецтво й мовчазно-іронічно (саме такий він тут, на барельєфі) спостерігав за іпостасями, які йому домальовували – й при житті, й після смерті.

* * *

Коли передучора їхав у сторону «Лемківської ватри», погода була приблизно така сама, як в липні 1983 року, коли приїхав на Лемківщину перший раз – хмарно, парно й дощувато, з горами зеленими від лісу, над якими снувались смуги туманні. А сьогодні-то – гримить і мочить Криницю.

Похвалюся, що я – хитрий – від дощу сховався, але не сховаєшся від всюдисущої вологи. То й взявши душ сиджу голий, як на Підляшші народився, та пишу оці свої ремінісценції з Лемківщини. Та, звісно, криницьку воду посьорбуючи...

А надворі ліє дощ, як лемкиня водою з цебрика. Й так бути хіба повинно – щоб вода в землю проникала й було з чого щаву робити підземним бескидовим нетрям, а може якимось алхімікам, які з води небесної та «пекельних» вуглецевих випарів щаву варять та цим узваром скелю розчиняють.

25.07.2017 р., Реґетів
Нова редакція про Никифора:

Никифор народився й жив – криницьким лемком будучи. Церкви збудували, навіть якщо чужими руками, лемки та й молилися в них. А зараз чую про «osiem polskich kościołów na liście dziedzictwa światowego UNESCO». Та й про Никифора перший раз почув, як про найвидатнішого польського живописця-примітивіста (чи представника наївного мистецтва – вже точно не пам'ятаю, оба ж окреслення у вжитку). Церкви, що їх назвали польськими костелами, стоять собі спокійно попід небесами Лемківщини й Надсяння (розточанського та бойківського). Та й Ни-

кифор ніяк цього не коментує, а лише дещо іронічно посміхається зі свого барельєфу, прикріпленого до стіни на його рідній криницькій церкві-хрещальні.

* * *

Вчора мав бути дощ з громами пополудні, але все пересунулося й гриміти взялося щойно після 10-ї вечора. А сьогодні промінь сонця засвітив у вікно ще перед шостою ранку, але це була лише дірочка в хмарах, яка собі помандрувала далі, ще її трішки видно, а тут хмари з мжавлячим дощем. Чи вимжавляться ці хмари «саме в час»? Хто його там знає, як задіє та сила, що хмари обертає...

* * *

Згідно з польською приказкою – Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada. Але впав саме я – біля церкви в Бересті (не над Бугом, чи на Холмщині, лем у Бескиді). Ну, може був це не класичний «dołek», а лише «odwodnienie» – якийсь шмат труби вкопаний біля муру, яким обведена церква, але нічим не забезпечений та настільки великого діаметру, що нога дорослої особи в неї влізе. От, хтось нібито добре хотів – щоб вода з-під фундаментів церкви відпливала та шкоди не діяла, але зробив це так, що вийшла пастка на людей, що нічого не сподіваються. Як кажуть ці ж поляки – «diabeł siedzi w szczegółach». Виходить, що саме такий польський чорт зачаївся на українця – обійшлося зсинілим нігтем на великому пальці, який на певно відпаде, хоч могло й проломом ноги (а що, коли тут якась дитяча нога потрапить? – пролом гарантований!).

«Польський чорт» тому, що церква в Бересті зараз в ролі польського римо-католицького костелу, а ще поряд з нею місцеві польські мудрагелі почепили на камені табличку з написом для upamiętnienia «70-lecia osadnictwa wsi Berest». Звісно, село не було безлюдним, але лемківським, хоч і справді влітку 1947 року обезлюдненим.

До речі, й українцям «чорт в деталях» справи псує, хоч би в Новиці, де стоїть пам'ятний знак про народження в цьому місці Богдана Ігоря Антонича. Це терен церковний і зараз тут «Сарепта», тобто господарюють очільники цього братства греко-католицької молоді. І ось вчора мою увагу звернули дуби посаджені біля пам'ятного знаку. Один якось так в сторону, але два саме перед стелею, на якій вісить металевий барельєф з портретом поета. До речі, коли глянути з правого боку, то «Антонич» дещо подібний на американського актора, що грав у фільмі «Matrix», здається другій його частині – прізвища з пам'яті не скажу, але був втіленням програми, яка тримала в ув'язненні Ключника – у Вікіпедії пошукайте (тут ще пригадується художній портрет Епіфана Дровняка, на якому для мене він виглядає наче «Шон Коннері в ролі Никифора з Криниці» – автора цього твору також не пригадую). В ув'язненні опинився й Антонич у барельєфі, адже зараз його ці дубки заслоняти почали. Через кілька років вони підростуть і листя буде вже вище пам'ятного знаку, ну але з часом стовбури дубові потовстішають і Антонич у барельєфі буде «визирати» з-за них. А можна ж було подумати й посадити дубочки кілька метрів далі один від одного та не перед, але обабіч пам'ятного знаку й було б все гарно. А то вийшло, що коли człowiek się śpieszy – diabeł się cieszy.

Ага – подумалось мені: Антонич поет, якому не минув «строк придатності». А думка виникла під час розмови з українською молоддю з Перемишля, яку я зустрів біля новобудованої хати Зеновія В. в присілку устянському Одерне, через яке йде дорога з Устя до Новиці – саме ця, з якої відкривається вид на долину з новицькими і присліпськими хижами. Справді хижами, адже в обох селах трохи цих традиційних будівель збереглося у майже первісному стані, якими вони були у час Новицького Народження Богдана Антонича, що ще досамоназвався Ігорем.

* * *

Дірка в хмарах, через яку сонечко мене ранком раннім привітало, вже зовсім зникла й небо зовсім закрите, отже, певно день проведу на писанні, а може й відвідинах знайомих, що по навколишніх селах живуть. Так навіть подумалось, що хоч я не «Довбуш молоденький», то можу відвідати «Штефанову жінку», а конкретно коліжанку – зі студентських років у Кракові, що вийшла заміж за гладишівця, чи хіба точніше – вірхнянця (бо верхніша частина Гладишо-

ва то раніше було окреме село Вірхня). На жаль, самого Штефана не відвідаю, а якщо й відвідаю, то зустріч буде «в односторонньому режимі», бо ж він – 48-річним – 11 років тому покинув був цей світ, залишаючи на ньому лише пам'ять та могилу на гладишівському цмунтері.

Сила
Що хмари крутить
Сховала землю від сонця
Гори в млявих опарах
Напроти мого віконця

Що ж – віконце «моє» лише на день чи два, скільки буде тривати моє перебування у гостинній хижі Кобаків, а по суті Смеречняків, адже то цей регетівський рід хижу будував та нащадкам передав – щоб їхній гість – підляш Юрій – Лемківщину з віконця «свого» оглядав, як в дощі, так і в сонці, бо ж – загляне сонце у наше віконце! По «радіві» говорять, що буде це взавтра, я надіюся, що однак вже сьогодні під вечір, коли «магічна година» й таке інше фотомистецтву сприяюче. Адже минулого четверга вибираючись на Лемківщину «народив» я думку, щоб видати собі мистецькуватий фотоальбом. Ну бо ще такої публікації у своїй бібліографії записаної не маю – то пригодиться! Аби знайшлася добра душа – Дуже Добра Душа – що за друк заплатить. Буде можна її Спонсором та Меценатом Української Культури возвеличати. А при нагоді цього возвеличування й мені трохи користі вся ця затія принесе. Бо що затієш – то й маєш! Як то в традиційному кулінарному мистецтві – що розчиниш, то й виросте. Розчиниш по-такому – хліб спечеш. Розчиниш по-іншому – самогонки нап'єшся, сп'янієш. А тут сп'яніння також може бути – від захоплення фотомистецтвом. Чи це моя хвалькуватість? Перш за все мрія, бо ж файно щось людям показати таке, чого вони досі не бачили, або принаймні «не бачили саме так»...

Зі своїх думок списав та на Підляшші й Лемківщині сфотографував
Юрій ГАВРИЛЮК

Bojownicy o Ukraińską Republikę Ludową w polskiej nauce i kulturze

Zakończenie ze str. 31

W różnym czasie senatorami i posłami w polskim parlamencie mającymi już doświadczenie z pracy w strukturach URL i jej formacjach wojskowych byli senatorowie: Mychajło Czerkawski (1878-1929), Damian Hersztanski (1865-1936), Ołeksandr Karpinski (1867-1929) – członek Ukraińskiej Centralnej Rady 1917 r., Iwan Makuch (1872-1946), Lew Markowycz (1881-1930), Mykoła Masłow (1880-1942), Wasyl Mudryj (1893--1966), Serhij Tymoszenko (1881--1950) – członek Ukraińskiej Centralnej Rady 1917 r.; oraz posłowie: Jewhen Bohusławski (1883-1948), Maksym Czuczmaj (1887-1936), Wasyl Dmytrijuk (1890-1973), Wasyl Komarewycz (1891-1927), Serhij Kozycki (1883-1941), Semen Lubarski (1878--1944) – członek Ukraińskiej Centralnej Rady 1917 r., Wasyl Mochniuk (1895-1940), Serhij Nazaruk (1896-?), Iłarion Pawluk (1887-?), Andrij Paszczuk (1891-1933), Petro Pewnyj (1888--1957), Mykoła Pyrohiw (1875-1961), Stepan Skrypnyk (1898-1993), Mychajło Teleżynski (1886-1940) – członek Ukraińskiej Centralnej Rady 1917 r., Jurij Tymoszuk (1880-?), Antin Wasyńczuk (1885-1935) – członek Ukraińskiej Centralnej Rady 1917 r., Pawło Wasyńczuk (1893-1944), Iwan Własowski (1883-1969), Martyn Wołkow (1892-1972). Rodem z Ukrainy Naddnieprzańskiej byli między innymi: Jewhen Bogusławski (1883-1939?), Łew Markowycz (1881-1930), Mykoła Masłow (1888-1942), Petro Pewnyj (1885-1957), Stefan Skrypnyk (1898--1993), Mychajło Tełeżynski (1886--1940), Serhij Tymoszenko (1881--1950).

W pierwszej kadencji Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna (URP) była ośrodkiem kształtowania się ukraińskich ugrupowań politycznych na terenie byłego zaboru rosyjskiego. Wykorzystywano w tym celu doświadczenie polityków związanych z budowaniem w latach 1917-1920 państwowości ukraińskiej. W następnych kadencjach parlament stał się szkołą życia politycznego oraz miejscem, gdzie spora grupa polityków ukraińskich czynnie angażowała się w odbudowywanie państwa polskiego. W latach trzydziestych URP była ośrodkiem, który podjął próbę porozumienia z politykami polskimi w kwestii spraw wewnętrznych, próbował też swych sił na forum międzynarodowym. Nie przyniosło to jednak spodziewanych efektów, a negatywne konsekwencje tego zebrały żniwo w okresie II wojny światowej.

Cdn.

Aleksander KOLAŃCZUK
Fot. J. Hawryluk

Іван Киризюк: З циклу «Нешлюбний букет»

Життя

Ранок
Стелиться етюдом
На буланому коні
Ніч
Від'їжджає
Кружля
Пташка
Над лугом
Пташенят скликає
Синьоокий хлопчик
Сльозистою
Невинністю
Малює серце
Своє
Для мами.

На лавочці

Дякуєш мені
Смаком теплого
Сільського хліба
Давай
Присядемо на лавочці
Під капелюхом
Крив'ятицького неба
Зустріч розігріла
Глибину грудей
Усміхнулось щастя
На щоках
Ранковим
Співом жайворонковим.

Село

У селі життя
Звичайне
І правдиве
Пливуть
Понад дахами
Сиві пасма диму
В саду
Відерце напува коня
Сороки
Горобці і кури
Кують підкову дня
Стигне
Молоко в коморі
Село змагається
З часом
А час білим крилом
Долю вимітає.

Вода

Не був я у степу,
Не спав
У його травах.
Я не був в пустині,
Не возив воду
В кедровій скрині...
Бог сказав
Мойсею
«Збери народ
Я дам їм воду» –
І розпливлася спрага
В небесах
Сльозою долі...
Краєвид
Єгипетської неволі
Остався в снах.

Присяга

Йду полем,
Межею,
Сію радість
Зелену,
Несу
Батьківське слово.
Стараюсь,
Не надкусити
Зернятко
Чужого гріху,
Щоб в будень
Вернутись
В полудень,
Стати
На свій
Поріг.

Стебло

Питаєш сам себе
Чому?, чому?...
Шукаєш
Надійних основ
У душі,
На щаблях віри
Мов на драбині,
Чорніють,
Наші гріхи.
Хочеш вір,
Хочеш не вір,
Серед загона
Припорошеного
Інієм білим,
Станемо
Стеблом згорілим.

Косинка

Над зеленими вершками
Ясенів,
Беріз,
Тополі –
Вітри, сторожі неба,
Стелють шляхи
Обітованої
Землі і волі.
На тих шляхах
Пробіжить життя,
Кольором сльозинки.
Жалі
Прикриває забуття,
Листочком
Білої косинки.

Слід

Виткало серце
Сіточку,
З ниточок,
Тонких, як любов.
За занавіскою
Біліє слід,
Ти стоїш тугою,
Розквітлою сльозою
Дивишся,
По той бік
Безголосого,
Остигаючого поцілунку.

Пам'ять

Час, наші скороні
Не щадив,
Малював щоку
Білою рукою,
Пам'яті листи
Спалив –
Поцілунки на устах,
Змив сльозою.
На стежечках
Танцює, дощ сліпий,
Давно,
Ніхто не йшов сюдою –
Благословляється вітрами
Лілея пурпурова.

Тайна

Сходом сонця
Піднявсь гомін
Кружляють бусли
В небі голубому
Наді мною
Шепоче
Тайна мова
Скрипкою
В полях
Водою дощовою
В рожевій блузці
Яриною
Йде щастя
Скуштував я
Без вагання
Весняну
Крапельку кохання.

Лист

Скапували надії
Мов краплинки дощу
Темніла
Неба просінь
Ждав
На тебе я
Терпінням безголосим
Далекий щебіт
Пісню нагадав
Голуб
Пролетів над головою
В руках
Від тебе
Листа держав
А на устах
Оскому.

Береги

Сонце стелить
По небі
Теплий,
Золочений шаль.
На шипшині
Роса пересихає,
Стоїть лелека
У гнізді,
Очима затінку шукає.
Поміж нами,
Двома берегами
Дозріва,
Любов п'янка
Мальована устами.

Тінь

Логіка
Конкретна реальність
Відчутна
На доторк
Вп'ялась
Гірка стріла
Думка
Запалала
Незрадливим словом
Горбить душу
Підкоряє жорстоко
Тінь чужа
Тінь сльозою під оком
Шарпа снастями тугими
Кінчається елегія
Переспівами сумними.

Передвесня

Над полями,
За селом,
Жайворонки
Пташечки
Безшумних повертань,
Повні таємного єства
Малюють пензлем
дивотворним –
Передвесня!
Там де верби
Біля броду,
Чути трелі журавля,
Там журавка
В очеретах,
Мов княгиня –
На трон сідає
До зеленого гнізда.

Світанок

Город прикрило
Синє плесо неба,
Тихий дощик
Розлив по келихах
Весняні чари,
Вітерець золотокрилий
Пісеньку співає
Про далекий Вирій,
З якого вчора
Бусли прилетіли.
Буяє зелень в травах,
Краса життя
Неначе пісня
Промчалася узліссям.

Основа

Доля
Моя і
Твоя
Від поцілунку
До сльози
Все
Пережити треба
Знаємо себе
Як ніч
Знає день
Снуємо життя
Із двох веретен.

Наше

Тремтять несміливо
Зелені листочки,
На в'язах кучерявих.
Сріблятся
Гілочки ожин,
Росою яскраво.
Туману білого косинки,
Стеляться
По травах.
Кує зозуля
Дівоче щастя.
Вклала сусідка станік
З пелюсток,
Білих конвалій.
Пригадується дитинство
Батько і
Мама
Човен життя,
Долі два весла.

Крив'ятичі,
4-5 квітня 2018 р.

У більському Братстві – зустріч з поетами

У неділю, 13 травня 2018 року, в приміщенні-домівці Православного братства в Більську відбулася зустріч з творцями поезій, що проживають в місті Більськ. Прибули на неї Софія Сачко, Женя Мартинюк, Андрій Степанюк, Іван Киризюк та Андрій Сальніков, а також біля 40 членів Братства.

Зустріч відкрив Михаїл Гурський – голова Братства. Свої поезії читали:

– Софія Сачко, яка творить, пише вірші українською говіркою Підляшшя – мовою свого рідного села Вуолька, що біля Вуорлі;

– Женя Мартинюк – читала вірші написані білоруською мовою;

– Іван Киризюк – читав свої вірші написані українською мовою;

– Андрій Степанюк – читав свої вірші написані білоруською мовою;

– Андрій Сальніков – читав вірші свої в польській мові.

Треба сказати, що зустрічі з творцями культури є доцільні і потрібні для більського середовища. Є то калейдоскоп його культурного життя, показує різноманітність творчих течій міста, що розташоване при річках Біла та Любка, з руським городищем з ранніх часів Київської Русі.

(К)

Підляшшя під знаком сонця й місяця. Хрест-оберіг на подвір'ї у селі Спички коло Більська. Фото Ю. Гаврилюка

З хроніки подій над Бугом і Нарвою

Польсько-українська школа права

16-22 квітня в Університеті в Білостоці перебувало шестеро студентів та двоє викладачів Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Взяли вони участь у польсько-українській правовій весняній школі на базі Університету в Білостоці. Це результат підписання договору між білостоцьким вищим навчальним закладом та школою в Одесі.

Протягом тижня українські учасники вивчали конституційне, європейське, адміністративне, цивільне та трудове право на базі Факультету права Університету в Білостоці, ознайомилися з особливостями організації освітнього процесу, навчально-методичним забезпеченням, науковими виданнями, а також діяльністю студентського самоврядування білостоцького університету. В рамках візиту відбулася зустріч з представниками адміністрації закладу, окрім того учні весняної школи ознайомилися з культурою та традиціями Підляського воєводства, відвідали Супрасль та один з найбільш значних православних монастирів Польщі.

Осінню подібними заняттями в Одесі скористується група студентів Університету в Білостоці.

Нагорода за «Пісні не лише святі»

17 квітня Польське радіо проголосило результати конкурсу «Фолькова фонограма року» та «Фонограма джерел». Спеціальну нагороду в конкурсі «Фонограма джерел» отримали Варвара Кузуб-Самосюк та Мирослав Самосюк з Черемхи за платівку «Пісні не лише святі – музична традиція Підляшшя» («Pieśni nie tylko święte. Tradycja muzyczna Podlasia»), видану Товариством любителів народної культури в Черемсі. Журі нагородило підляшан за видатний внесок у документацію традиційної співочої культури регіону.

«Пісні не лише святі – музична традиція Підляшшя» це антологія, яка помішує три диски з репертуаром трьох народних колективів з Добриводи, Черемхи-Села і Вільки Терехівської. Це реедиція записів проведених у 2001-2004 рр. та виданих кільканадцять років тому на магнітофонних касетах.

На трьох альбомах знайшлися обрядові і ліричні пісні, співані місцевими говірками, а також сакральні твори, виконувані найчастіше російською або церковнослов'янською мовою з помітним впливом живої української говірки. Це найчастіше дуже давні твори, яких переказували з покоління в покоління. Багато із них сьогодні вже не почуємо.

Другу нагороду в конкурсі «Фолькова фонограма року» отримав дует Манюха Біконт та Ксавери Вуйцінський за платівку «Ой бором, бором» («Oj borom, borom»), яка поміщує пісні зібрані виконавцями на українському Поліссі.

«Підляське багатоголосся»

21-22 квітня у сільській світлиці в Добриводі відбулися перші майстер-класи в рамках проекту Товариства Спадщина Підляшшя «Підляське багатоголосся». Їх метою було ознайомити молодих людей, які приїхали з різних міст Польщі, з місцевим добривідським співом та народними традиціями села.

Зустріч повели співачки з місцевого фольклорного колективу. Окрім навчання пісень, передусім весняних («виснинок» і «рогульок»), весільних, хрестинних, великопісних та ліричних, співаних місцевою українською говіркою, добривідські жінки показували, як у давнину випікали в їхньому селі коровай. Учасники майстер-класів могли самі попробувати своїх сил у приготуванні весільного печива – великого короваю та малих коровайчиків, якими колись обдаровували гостей на весіллі.

Майстер-класи пройшли в рамках програми Інституту музики і танцю «Школа майстрів традиції».

«Прибирання світу»

22 квітня у Загороді в Козликах над Нарвою члени Товариства друзів скансену в Козликах та прихильники музею, при допомозі Ґмінного управління в Більську, приєдналися до акції «Прибирання світу». Це кампанія, під час якої тисячі людей виходять на благодійні акції прибирання сміття на територіях загального користування (ліси, річки, озера, вулиці, сквери тощо). Учасники акції в Козликах очищали ліс та берег річки Нарва.

Вулиця «Лупашки» в Білостоці

23 квітня рішенням Міської ради Білостока новій вулиці в дільниці Скорупи було присвоєно ім'я одного з «проклятих солдатів» – майора Зиґмунта Шендзеляжа (псевдонім «Лупашка»). За пропозицію Права і Справедливості голосувало 15 депутатів, проти було 10, у тому числі православні члени Форуму меншин Підляшшя. Назву присвоєно попри те, що раніше магістрат пропонував назву Підляська (Podlaska), яка співпадала б з назвами сусідніх вулиць (Warmińska, Kujawska, Pomorska), окрім того не проведено ніяких громадських консультацій.

Назва вулиці на честь «Лупашки» викликала обурення між іншими членів партії Разом, які звертали увагу на те, що бригада «Лупашки» відповідальна за напад на литовське село Дубінгяй (польською Дубінкі), де вони вбили принаймні кілька десятків мирних жителів, у тому числі жінок і дітей, а також пацифікацію білоруськомовного села Потока в ґм. Міхалово та спалення україномовного села Вилюки в ґм. Дубичі-Церковні.

Як повідомляла локальна преса, невдоволення з назви не приховували самі білосточани. Уже **23 травня** на вулиці «Лупашки» з'явилися написи «ulica ludobójcy», «Łupaszko – morderca», «Miejsce zbrodniarzy jest na śmietniku historii» та інші. Написи було замальовано та Всепольська молодь заявила, що буде організувати на вулиці пополудневі та нічні патрулі. Попри те кілька днів пізніше з'явився черговий напис: «Prawdy nie zamalujecie! Łupaszko – zbrodniarz!!!».

«Веб-сайт активних сеньйорів»

23-26 квітня у Білостоці перебувала група членів громадської організації «Рівненський університет третього віку». Їхній візит пройшов у рамках проекту «Веб-сайт активних сеньйорів – приєднайся, розшукай, поясни», проводженого Товариством «Шукаємо Польщу», який передбачає підготовку до активізації та інтеграції людей пенсійного віку з міста Рівного та Рівненської області на основі досвіду білостоцьких партнерів.

У рамках проекту відбувалися триденні майстер-класи, присвячені розвитку вмінь комунікації, організації редакторської роботи, організації культурних подій, співпраці з соціальними партнерами, промоції та цифрових навичок (пов'язаних з обслуговуванням веб-сайту). Був створений веб-сайт Рівненського університету третього віку, на якому пенсіонери з Рівного самі будуть поміщувати свої журналістські тексти.

Завершенням зустрічі стало підписання договору про співпрацю поміж Рівненським та Білостоцьким університетами третього віку.

Проект «Веб-сайт активних сеньйорів – приєднайся, розшукай, поясни» буде продовжуватися до кінця 2018 р. У його рамках семінари та зустрічі пройдуть також в Україні, щоб польський досвід був максимально адаптованим до українських реалій.

Проект співфінансується Польсько-американським фондом свободи в рамках програми RITA – «Зміни в регіоні», яку реалізує Фонд «Освіта для демократії».

«Фестиваль культур»

24 квітня в Підляському воєводському управлінні в Білостоці відбулася 11-та едиція «Фестивалю культур», заходу організованого Початковою школою № 12 у Білостоці, при якій кільканадцять років існував пункт навчання української мови.

На заході кожного року виступають діти і молодь – представники різних національностей, у тому числі української. Цього року взяло в ньому участь кільканадцять ансамблів з Білостока та регіону. З українськими піснями і танцями показався на сцені Український ансамбль пісні і танцю «Ранок» з Більська.

Окрім музичних виступів постійною точкою програми «Фестивалю культур» є презентація культурних стендів, які приготовляють учасники заходу – представники різних національних громад або просто школи, в яких ведеться навчання мов національних меншин. На заході був також присутній український стенд.

«Українське слово»

25 квітня у Більському будинку культури пройшов Воєводський декламаторський конкурс української поезії для дітей і молоді «Українське слово», адресований передусім учням пунктів навчання української мови на Підляшші. То найбільший конкурс української поезії в регіоні.

У заході взяли участь діти, які вивчають рідну українську мову в Більську, Черемсі і Білостоці: з Садка № 9 «Лісова поляна» в Більську, Початкової школи № 4 ім. А. Міцкевича в Більську, Шкільно-дошкільного комплексу в Черемсі та Громадської початкової школи св. Кирила і Методія в Білостоці. Цього року в конкурсних змаганнях взяло участь понад 80 дітей від садка по гімназію. Традиційно найбільшу групу учасників та переможців склали діти з українських класів більської «четвірки».

Конкурс «Українське слово» зорганізували вчителі української мови в Більську в рамках проекту Союзу українців Підляшшя «Зустрічі з підляським фольклором, традицією та українською поезією» завдяки дотації Міністерства внутрішніх справ і адміністрації РП, а також дякуючи фінансовій підтримці Міста Більськ. Його співорганізатором був Більський будинок культури.

Затанцював «Ранок»

28 квітня у Більському будинку культури відбулися XI Танцювальні презентації «Танцювальні вихідні». У заході взяв участь колектив «Ранок» з Більська, який показався на сцені з українськими народними танцями.

«Гілочка» у Білостоці

3 травня Український дитячо-молодіжний ансамбль «Гілочка» з Черемхи взяв участь у концерті «Спільна незалежна», який пройшов коло палацу Браницьких у Білостоці. У його виконанні прозвучали українські пісні з Підляшшя. Загалом у концерті взяли участь виконавці, які представляли польську, білоруську, українську, литовську, татарську, єврейську та циганську культуру.

Захід відбувся з нагоди свята Конституції 3 Травня та вписувався в цьогорічні відзначення сторіччя незалежності Польщі. Його метою було показати, що Польща це держава, в якій споконвічно проживали представники різних національностей та віросповідань.

Помер о. Мар'ян Бендза

5 травня на 67-му році життя помер отець-професор Мар'ян Бендза, активний церковний служитель Польської автокефальної православної церкви, професор богословських наук, історик Православної церкви, керівник кафедри історії в Християнській теологічній академії у Варшаві, відставний полковник. Священик проводив молебені під час відзначень визначних українських річниць на православному цвинтарі у Варшаві.

Отець Мар'ян Бендза народився 23 січня 1951 р. в селі Мокре Сяніцького повіту. Був випускником Православної духовної семінарії у Варшаві та Християнської теологічної академії у Варшаві. Закінчив навчання (теологія) в університеті Ерлунген та в університеті в Берні. Залишив по собі багатий науковий доробок.

Мельницький коровай

5-6 травня відбувалися заходи XII «Фестивалю Мельницького короваю». Перший день традиційно пройшов в амфітеатрі «Тополина» в Мельнику. На сцені показалися колективи «Мельничани» з Мельника та «Чижовляни» з Чижів. Проголошено також результати конкурсу на найкращий коровай.

Другого дня при сільській світлиці в Радивилівці виступили, між іншими, місцевий ансамбль «Криниця», «Новина» з Мощони Королівської, «Ручайок» з Біловежі, «Вереси» з Вилінова. Цей день був пов'язаний зі святкуванням т.з. аграрного короваю, тобто здобного хліба, якого в сільській традиції Підляшшя випікали на Юрія та якого качали по полях, щоб забезпечити врожай.

«Покутські витоки»

5-6 травня у Коломиї в Україні відбувався III Всеукраїнський відкритий фестиваль народної хореографії «Покутські витоки». На захід приїхали колективи з різних куточків України та з-за кордону. Його програму розпочали виступи двох груп: Зразкового ансамблю танцю «Зернятко» Палацу культури «Ювілейний» з Зеленодольська Дніпропетровської області та Українського ансамблю пісні й танцю «Ранок» з Більська. Загалом у заході взяли участь колективи з Івано-Франківська, Львова, Дніпра, Чернівців, Тернополя, Галича, Городенки, Брошнів-Осади, Червонограда, Вижниці, Надвірни, Рогатина та Зеленодольська в Україні та з Більська в Польщі.

«Між Одесою, Києвом та Вільном…»

8-9 травня в Білостоці і Тикоцині проходила VII Міжнародна наукова конференція з циклу «Євреї Центрально-Східної Європи» під заголовком «Між Одесою, Києвом та Вільном. Сіоністичні ідеї в Центрально-Східній Європі. Творці – літературне відлуння – мова». Узяли в ній участь науковці з Польщі, Ізраїлю, США та України, серед них з Івано-Франківська та з Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

Свято сакрального співу

7-12 травня в Соборі Святої Трійці в Гайнівці проходили концерти Міжнародного фестивалю «Гайнівські дні церковної музики». У конкурсних прослуховуваннях взяло участь 29 хорів, у тому числі з України. Під час інавгураційного концерту заспівав Академічний хор студентів Харківської державної академії культури.

У категорії парафіяльних міських хорів вирізнення отримав хор Православної парафії св. Спиридона Триміфунтського в Києві. У категорії дитячо-молодіжних хорів переміг хор «Аксіос» з Кривого Рогу. Одну з двох других нагород у цій самій категорії отримав Харківський юнацький хор. У категорії вокальних колективів третє місце зайняв хор «Polichronion» Православної парафії св. Спиридона Триміфунтського в Одесі.

На цьогорічному фестивалі виступили хори, між іншими, з Польщі, України, Білорусі, Росії, Латвії, Румунії, Кіпру та Казахстану. Окрім Собору Святої Трійці в Гайнівці вони презентувалися під час супровідних концертів, які проходили в багатьох місцевостях регіону. Найпопулярнішим і водночас найбільшим із них був «Фольклорний бенкет» у Біловежі, в якому хори та ансамблі, що приїхали на фестиваль, представляли себе із світської сторони, виконуючи народні пісні свого краю. Українські хори виступили з популярним також на Підляшші українським народним репертуаром.

«Добрина» на сцені «Нової традиції»

10-13 травня у Варшаві проходили концерти Конкурсу фолькової музики Польського радіо «Нова традиція». Одним із його 12-ти фіналістів став український фольклорний ансамбль «Добрина» з Білостока. Це дебют колективу на сцені «Нової традиції», хоча раніше у заході брав участь білостоцький ансамбль «Слов'яночки», в якому співали учасниці «Добрини».

Праці Наталії Пастушенко в Більську

11 травня в Міській публічній бібліотеці в Більську відкрито виставку праць Наталії Пастушенко «Інша казка». Склалися на неї малярські роботи та графіки української художниці з Києва, випускниці Національної академії мистецтв України. Вона лауреатка в 2007 р. стипендії Міністра культури РП «Gaude Polonia» – при Фундації «Пограниччя – мистецтв, культу, народів» в Сейнах виконала серії малюнків для дитячих книжок.

Наталія Пастушенко працює у сфері графіки, ма-

лярства, книжкової та журнальної ілюстрації, дизайну, веде зайняття з малюнку та живопису з дітьми. У своїй творчості вона відкликається до мистецтва, що закорінене з національній традиції. Її роботи приваблюють своїми яскравими, експресивними кольорами та казковими мотивами.

Наталія Пастушенко брала участь у багатьох виставках в Україні, Польщі, Німеччині, Словаччині та Чехії. У Більську виставку її робіт можна дивитися до **25 червня**.

«З підляськиї криниці»

13 травня у Більському будинку культури проходили прослуховування XIV Конкурсу української пісні «З підляськиї криниці». Взяло в ньому участь майже 70 виконавчих одиниць – солістів, дуетів, тріо, квартетів та ансамблів майже з цілого україномовного Підляшшя та Білостока. Найкращі виконавці показалися **26 травня** під час гала-концерту в рамках відзначень «Днів Більська».

Конкурс зорганізував Союз українців Підляшшя завдяки дотації Міністерства внутрішніх справ і адміністрації РП в рамках проекту «Зустрічі з підляським фольклором, традицією та українською поезією», а також дякуючи фінансовій підтримці Міста Більськ. Його співорганізатором був Більський будинок культури.

Підляські діти роблять ляльки-мотанки

15 травня в Загороді в Козликах над Нарвою відбулися етнографічні майстер-класи, спрямовані до дітей і молоді з українських класів Початкової школи № 4 ім. А. Міцкевича в Більську. Їх учасники вчилися, як зробити справжню українську ляльку-мотанку – народну вузликову іграшку, що їх в давнину використовували в магічних обрядах. Заняття вела вчителька української мови Олександра Іванюк.

Майстер-класи пройшли завдяки дотації Міністерства внутрішніх справ і адміністрації РП в рамках проекту Союзу українців Підляшшя «Майстер-класи української культури для дітей і молоді «До джерел»».

Найкращі виконавці сакрального співу в Білостоці

16-19 травня в Підляській опері і філармонії в Білостоці відбувалися концерти Міжнародного фестивалю церковної музики. Взяли в ньому участь хори з Польщі, Білорусі, України, Росії, Словаччини, Болгарії, Литви, Латвії, Молдови та Великої Британії, серед них п'ять з України.

Під час інавгураційного концерту заспівав Академічний камерний хор «Хрещатик» з Києва. Це минулорічний лауреат у найпрестижнішій категорії професійних хорів.

Під час конкурсних прослуховувань виступило 30 найкращих виконавців духовного співу. Три хори з України стали лауреатами фестивалю. Першу нагороду в категорії професійних хорів отримав Камерний хор «Софія» з Києва, перше місце в категорії хорів музичних навчальних закладів зайняв хор Одеської національної музичної академії, з черги Хор хлопчиків та юнаків капели ім. Л. Ревуцького виявився найкращим у категорії дитячо-молодіжних хорів. Без нагороди виїхав з Білостока Маленький хор Василія Великого з Києва.

З-посеред інших виконавців фестивалю варто згадати про Чоловічий хор Кошицької греко-католицької єпархії в Словаччині, який зайняв третє місце в категорії парафіяльних хорів. У хорі співають священики українського походження, які намагаються відтворювати колишню манеру співання, що наближена до української, закарпатської.

Про спадщину слов'янських народів

17-18 травня у Супраслі пройшла Міжнародна конференція «Християнська духовна спадщина слов'янських народів». Узяли в ній участь науковці з Польщі, Австрії, Бельгії, Білорусі та України, серед них з Одеси.

«Ранок» показав весняні обряди

19 травня в Підляському музею народної культури у Василькові вдесяте відбувся етнографічний захід «Зелені свята», на якому презентовано весняні традиції різних народів. Взяли в ньому участь фольклорні колективи з Польщі і Білорусі. Серед виступаючих був український колектив «Ранок» з Більська, який виконав підляські весняні пісні – «веснянки» і «рогульки» та показав весняні танці, гри і забави дівчат.

Під час заходу традиційно відбувався ярмарок народного рукоділля, можна було попробувати та купити вироби регіональної кухні, проходили також народні майстер-класи. «Зелені свята» відкрили сезон заходів під відкритим небом у скансені.

«Дні Більська»

23-27 травня в Більську проходили заходи XXXIX «Днів Більська». У їх рамках відбувалося багато культурних та спортивних подій, серед них: промоції книжок, презентації виставок, літературні зустрічі, лекції, вистави, численні конкурси, у тому числі вокальні, художні, поетичні і танцювальні, спортивні змагання та музичні концерти. Під час ярмарку народного рукоділля свої вироби презентували виставники з Польщі, Білорусі, України та Литви.

Український репертуар прозвучав на сцені багатократно, між іншими, під час гала-концерту Конкурсу української пісні «З підляської криниці», на концерті з участю колективів, що діють при Більському будинку культури (у виконанні колективу «Ранок»), а також на XIII Міжнародному фестивалі пісні «Підляська нота» – серед переможців знайшлися «Ранок» з Більська («Срібна нота») та солістка з Рахова в Україні.

«Я Микола, ти Микола…»

26 травня у Загороді в Козликах над Нарвою відбувся щорічний захід членів Товариства друзів скансену в Козликах та їхніх друзів «Я Микола, ти Микола, оба ми Миколи…» (*на фото*). Це найбільша культурна подія в Загороді, приурочена до свята весняного Миколи, тобто празника перенесення мощів святого Миколая з Мир Лікійських у Барі,

яке святкується 22 травня за новим стилем та яке врочисто відзначають у розташованій поблизу пам'ятковій Миколаївській церкві з 18 ст. в Козликах.

Під час заходу лекцію в клуні виголосив іконописець Ігор Вереміюк. Розповів він про культ святого Миколая в Західній і Східній церквах, а також пояснив, чому саме святкуємо перенесення мощів святого Миколая до італійського міста Бар, хоча, наприклад, цього празника не відзначає Грецька церква, для якої перенесення було просто викраденням мощів.

Під час заходу з концертом українських пісень виступив ансамбль «Стебло» з Білостока. На закінчення свята відбулася товариська зустріч любителів Загороди, поєднана зі спільним співанням українських пісень біля вогнища.

Виїзні майстер-класи дітей з православної школи

28 травня діти, які вчаться української мови як рідної в Громадській початковій школі св. Кирила і Методія в Білостоці, побували на екскурсії до Села-Буди та Біловежі. Знайомилися під час неї з підляською природою, а також з народними традиціями регіону. У музею в Селі-Буди, в якому знаходяться цікаві зразки підляської народної архітектури, серед них найстаріша підляська хата, перенесена з Добриводи, Сергій Ничипорук розповів

Związek Ukraińców Podlasia w 2018 roku dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji realizuje następujące zadania:

1. **Działalność Związku Ukraińców Podlasia**
2. **Audycje radiowe w języku ukraińskim „Ukraińskie słowo"**
3. **Wydawanie ukraińskiego pisma Podlasia „Nad Buhom i Narwoju"**
4. **Zimowisko integracyjne dla dzieci i młodzieży**
5. **Warsztaty kultury ukraińskiej dla dzieci i młodzieży „U źródeł"**
6. **Spotkania z podlaskim folklorem, tradycją i poezją ukraińską**
7. **Działalność amatorskich zespołów artystycznych**
8. **Festiwale kultury i tradycji ukraińskich na Podlasiu**